

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
(MASTER OF ARTS IN STRATEGIC SECURITY STUDIES)

Οι σχέσεις της Σερβίας με το ΝΑΤΟ από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας μέχρι τη
νατοϊκή διεύρυνση στα δυτικά Βαλκάνια

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μιχαήλ Μιχαλίδης

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πειραιά

Μαριλένα Κοππά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Μιχαήλ Μιχαηλίδης, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στους αγγέλους της ζωής μου
Βασιλική, Στράτο και στη Μαρία μου,
που με στηρίζουν καθημερινά
με την αγάπη τους, καθώς και
στους πολυαγαπημένους μου γονείς.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον επιβλέπων καθηγητή μου για την ουσιαστική του καθοδήγηση στη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	12
Σκοπός	13
Προϋποθέσεις.....	13
Κεφάλαιο πρώτο - Θεωρητικό Πλαίσιο	16
Αυτοδιάθεση – Απόσχιση.....	16
Επέμβαση εντός της Κυριαρχίας ενός Κράτους	18
Αρχή Ευθύνης Προστασίας ή Responsibility to Protect (R2P)	19
North Atlantic Treaty Organization - NATO	20
Κεφάλαιο δεύτερο – Ιστορική αναδρομή	23
Η Αρχή της Διάλυσης της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας	23
Κοσσυφοπέδιο	27
Τα αποτελέσματα της νατοϊκής επέμβασης.....	30
Κεφάλαιο τρίτο - Το NATO και η Σερβία στον 21 ^ο Αιώνα	34
Η Συνεργασία NATO και Σερβίας.....	34
Η Συνδρομή του NATO στο Κόσοβο	38
Ο Δρόμος προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση	40
Η Προσέγγιση Βελιγραδίου και Πρίστινας	42
Κεφάλαιο τέταρτο - Οι Στρατηγικές Επιδιώξεις και τα Εσωτερικά Προβλήματα της Σερβίας	45
Η Υψηλή Στρατηγική της Σερβίας.....	45
Η Σερβία Σήμερα είναι «μερικώς ελεύθερη» Χώρα.....	48
Κεφάλαιο πέμπτο - Εξωτερικοί Δρώντες στα δυτικά Βαλκάνια και η πανδημία του Κορονοϊού.....	50
Ρωσία.....	50

Κίνα	53
Λοιποί Δρώντες στα Βαλκάνια	55
Αυστρία	55
Ελλάδα.....	57
Τουρκία	60
Αραβικά Κράτη – ΗΑΕ.....	63
Οι Επιπτώσεις της Πανδημίας του Κορονοϊού.....	64
Ρωσο-Ουκρανική Κρίση.....	66
Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας-Republika Srpska.....	67
Συμπεράσματα	69
Προτάσεις	78
Επίλογος	82
Πηγές	83
Βιβλιογραφία	83
Ελληνόγλωσση.....	83
Ξενόγλωσση.....	84
Διαδίκτυο - Αρθρογραφία	87
Ελληνόγλωσση Αρθρογραφία.	87
Ξενόγλωσση Αρθρογραφία.	90
Παράρτημα «Α».....	98
Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.....	98
Χάρτες	100
Χάρτης 1. Εθνοτική σύνθεση της Γιουγκοσλαβίας, 1987.....	100
Χάρτης 2. Πρώην Γιουγκοσλαβία – Εθνικές πλειονότητες - 1992	101
Χάρτης 3. Πολιτικός Χάρτης της Πρώην Γιουγκοσλαβίας 1993	102
Χάρτης 4. Διάλυση και πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία (1991-1995).....	103
Χάρτης 5. Η Συμφωνία του Ντέιτον για τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, 1995	104

Χάρτης 6. Πολιτικός Χάρτης Δυτικών Βαλκανίων 2008	105
Διαγράμματα - Οικονομική Έκθεση των Δυτικών Βαλκανίων στην Κίνα, τη Ρωσία και την Τουρκία	106
Διάγραμμα 1. Εμπορική έκθεση των χωρών των δυτικών Βαλκανίων σε επιλεγμένες χώρες.....	106
Διάγραμμα 2. Απόθεμα άμεσων ξένων επενδύσεων επιλεγμένων χωρών προς τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων.....	107
Διάγραμμα 3. Ιδιοκτησία περιουσιακών στοιχείων του τραπεζικού τομέα στις χώρες των δυτικών Βαλκανίων.....	107

Περίληψη

Στην περιοχή των Βαλκανίων εκτυλίχτηκε το δράμα της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας στο τέλος του περασμένου αιώνα η οποία ακόμα και σήμερα ταλανίζει τη ζωή των χωρών της περιοχής. Η επέμβαση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας άλλαξε άρδην τις σχέσεις στα δυτικά Βαλκάνια καθώς και του ίδιου του οργανισμού με το διεθνές περιβάλλον.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι έννοιες της αυτοδιάθεσης και της απόσχισης καθώς και ο χάρτης των Ηνωμένων Εθνών ως η βάση του Διεθνούς Δικαίου στην προσπάθεια αξιολόγησης, ως προς την διεθνή νομιμότητα, της επέμβασης του NATO στην Γιουγκοσλαβία. Η αμφισβητούμενη πρωτοβουλία του NATO κατέδειξε την μετεξέλιξη της συμμαχίας στην αντιμετώπιση των νέων σύγχρονων απειλών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία ιστορική αναδρομή από το 1990 μέχρι και το τέλος του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία για την καλύτερη κατανόηση των προκλήσεων που αναδύθηκαν στη διεθνή σκηνή με σημείο αναφοράς τα δυτικά Βαλκάνια. Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν αποτέλεσαν τη βάση διαμόρφωσης των σχέσεων πάνω στην οποία αναπτύχθηκαν τα δυτικά Βαλκάνια, τόσο μεταξύ των κρατών που τα αποτελούν, όσο και με εξωτερικούς δρώντες, κρατικούς ή μη. Οι νατοϊκοί βομβαρδισμοί τραυμάτισαν ανεξίτηλα την ψυχή του σερβικού λαού.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σημερινές σχέσεις Σερβίας και NATO στον 21ο αιώνα. Από το 2006, η Σερβία συμμετέχει στο πρόγραμμα Partnership for Peace. Το 2015, η συνεργασία αυτή ενισχύεται με τη συμφωνία της Σερβίας να είναι μέρος στο πρώτο Individual Partnership Action Plans, σχέση η οποία υφίσταται μέχρι σήμερα. Η KFOR μέχρι σήμερα παρέχει υπηρεσίες ασφαλείας στην περιοχή. Κλειδί στις σχέσεις Σερβίας και Βορειοατλαντικής συμμαχίας αποτελούν οι σχέσεις Βελιγραδίου και Πρίστινας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο μνημονεύονται οι στρατηγικές επιδιώξεις της Σερβίας, οι οποίες είναι, η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η στρατιωτική ουδετερότητα, η συνεργασία με το NATO, τον οργανισμό Collective Security Treaty Organization - CSTO, τη Ρωσία και την Κίνα, αποδεχόμενη την κυριαρχία των λοιπών χωρών της περιοχής, αλλά υποστηρίζοντας παράλληλα την σερβοβοσνιακή μειονότητα. Το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση πολιτικής και ασφάλειας της Σερβίας.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύεται η επίδραση και ο ρόλος της Ρωσίας, της Κίνας, της Αυστρίας, της Ελλάδας της Τουρκίας και των χωρών του περσικού κόλπου στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων και ειδικότερα οι σχέσεις τους με τη Σερβία.

Συμπερασματικά, παρατηρείται ότι οι σχέσεις μεταξύ NATO και Σερβίας την τελευταία εικοσαετία από σχέσεις νικητή και ηττημένου, έχουν μετατραπεί σε σχέσεις αγωγής συνεργασίας στο βέλτιστο επίπεδο και αλληλοσεβασμού της αξίας του καθενός. Το NATO προσδοκά στην συνεχή εμβάθυνση των σχέσεων του με τη Σερβία, σεβόμενο την ρητή δήλωση της τελευταίας ότι, δεν επιθυμεί την ένταξή της σε αυτό και στην ολοκλήρωση της διεύρυνσής του προς τα ανατολικά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία ασπάζεται τις ίδιες αξίες και αντιλήψεις για την ασφάλεια και τον εκδημοκρατισμό με το NATO, επιδιώκει την ένταξη της Σερβίας στους κόλπους της, γεγονός που αναμένεται να διευκολύνει μακροπρόθεσμα και την ένταξη της Σερβίας στην βορειοατλαντική συμμαχία. Η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου από 117 χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Αμερικής, παραμένει πρόκληση και απειλή για την εξωτερική πολιτική της Σερβίας.

Αριθμός λέξεων: 496

Λέξεις-Κλειδιά: Σερβία, NATO, Αυτοδιάθεση, Κοσσυφοπέδιο, δυτικά Βαλκάνια.

"Serbia's Relations with NATO from the Dissolution of Yugoslavia to NATO Enlargement in the Western Balkans"

Michalis Michailidis

Abstract

The drama of the dissolution of the former Yugoslavia at the end of the last century unfolded in the Balkans, which still haunts the life of the countries in the region. The intervention of the North Atlantic Alliance, without the approval of the Security Council, drastically changed the relations in the Western Balkans as well as the organization itself with the international environment.

The first chapter presents the concepts of self-determination and secession as well as the United Nations Charter as the basis of international law in the effort to understand NATO intervention in Yugoslavia. The controversial NATO initiative has demonstrated the alliance's evolution in tackling new modern threats.

The second chapter provides a historical overview from 1990 until the end of the war in the former Yugoslavia for a better understanding of the challenges that emerged on the international stage with reference to the Western Balkans. The events that took place formed the basis for the formation of relations on which the Western Balkans developed, both between the states that constitute them, and with external actors, state or not. The NATO bombings indelibly wounded the souls of the Serbian people.

The next chapter presents the current relations between Serbia and NATO in the 21st century. Serbia has been participating in the Partnership for Peace program since 2006. In 2015, this cooperation is strengthened by the agreement of Serbia to be part of the first Individual Partnership Action Plans, a relationship that exists to this day. To date, KFOR has been providing security services in the area. The key to relations between Serbia and the North Atlantic Alliance is the relations between Belgrade and Pristina.

The fourth chapter mentions Serbia's strategic aspirations, which are: accession to the European Union, military neutrality, cooperation with NATO, the Collective Security Treaty Organization - CSTO, Russia and China, accepting the sovereignty of the other countries in the region, but at the same time supporting the Bosnian Serb minority. The Kosovo issue is Serbia's biggest political and security challenge.

The next chapter analyzes the influence and role of Russia, China, Austria, Greece, Turkey and the Persian Gulf countries in the Western Balkans, and in particular their relations with Serbia.

In conclusion, it is observed that the relations between NATO and Serbia in the last twenty years from relations of winner and loser, have been transformed into relations of good cooperation at the best level and mutual respect for the value of each. NATO looks forward to continuing to deepen its relations with Serbia, respecting the latter's explicit statement that it does not want to join it and to complete its eastward expansion. The European Union, which shares the same values and perceptions of security and democratization with NATO, is seeking Serbia's accession, which is expected to facilitate Serbia's accession to NATO in the long run. Recognition of Kosovo's independence by 117 countries, including the United States, remains a challenge and a threat to Serbia's foreign policy.

Number of Words: 491

Keywords: Serbia, NATO, Self-Determination, Kosovo, Western Balkans.

Διπλωματική Εργασία

«Οι Σχέσεις της Σερβίας με το NATO από τη Διάλυση της Γιουγκοσλαβίας μέχρι τη Νατοϊκή Διεύρυνση στα Δυτικά Βαλκάνια»

Μιχάλης Μιχαηλίδης

Εισαγωγή

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ήταν ένα από τα ιστορικά ορόσημα του προηγούμενου αιώνα. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δημιούργησε μία νέα πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη. Ο κόσμος ήταν μονοπολικός με μόνη ηγέτιδα χώρα στον κόσμο τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Ο εκδημοκρατισμός που έλαβε χώρα στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, επηρέασε με τον πιο έντονο τρόπο και την Γιουγκοσλαβία. Το άστρο της αδελφосύνης ανάμεσα στα γιουγκοσλάβικα έθνη στην μετά Τίτο εποχή, άρχισε να δύει. Ο άνεμος της ανεξαρτησίας που απλώθηκε στα γιουγκοσλάβικα έθνη γρήγορα αναζωπύρωσε τις εθνοτικές διαφορές που υπήρχαν ανάμεσα στις κατακερματισμένες εθνοτικές μειονότητες σε όλη την επικράτεια της Γιουγκοσλαβίας, με αποτέλεσμα τον εμφύλιο πόλεμο στη Χώρα. Οι συγκρούσεις μεταξύ κροατοβοσνιακών και σερβικών δυνάμεων, είναι αιματηρές. Το 1995 η σφαγή των Βόσνιων μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα, η ενεργοποίηση της Διεθνούς Κοινότητας και ο ακόλουθος νατοϊκός βομβαρδισμός σερβικών θέσεων στην Βοσνία Ερζεγοβίνη, οδήγησαν στη Συνθήκη του Dayton, με την οποία παρέμενε η Βοσνία-Ερζεγοβίνη ανεξάρτητη.

Στο Κοσσυφοπέδιο τα πράγματα δεν ήταν καλύτερα. Από το 1989 το φάντασμα του εθνικισμού είχε αρχίσει να πλανάται, ειδικά μετά την πύρινη ομιλία του Μιλόσεβιτς στις 28 Ιουνίου στο Κοσσυφοπέδιο Polje, μπροστά σε ένα εκατομμύριο Σέρβους, στο Gazimestan, όπου οι Σέρβοι αντιστάθηκαν και ηττήθηκαν από τους Ωθωμανούς το 1389, σε μια μάχη ανάμεσα στον Χριστιανισμό και το Ισλάμ. Το 1997, η δημιουργία του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου, ο οποίος προσπαθούσε να πετύχει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, προκάλεσε την βάνανση στρατιωτική αντίδραση του Μιλόσεβιτς, με την εκτόπιση εκατοντάδων χιλιάδων Αλβανών Κοσσοβάρων, από τις πατρογονικές τους εστίες. Ο Μιλόσεβιτς μετά από τον νατοϊκό αεροπορικό βομβαρδισμό 78 ημερών και με ρωσική διπλωματική παρέμβαση, αναγκάζεται να υπογράψει τη Συνθήκη αποχώρησης των σερβικών Δυνάμεων από το

Κόσοβο και ο ΟΗΕ με το ψήφισμα 1244, να θέτει τις βάσεις για την διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή.

Η ολοκλήρωση της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας βαίνει προς το τέλος της. Το κράτος που συνθέτουν η Σερβία και το Μαυροβούνιο τα επόμενα χρόνια αντιμετωπίζει πολλά οικονομικά προβλήματα και διεθνή απομόνωση. Τον Ιούνιο του 2006, η κοινή πορεία των δύο μερών τερματίζεται και πλέον συνεχίζουν τον δρόμο τους, ως ξεχωριστά ανεξάρτητα κράτη. Το 2008, το Κόσοβο διακηρύσσει μονομερώς την ανεξαρτησία του, γεγονός που δεν αποδέχεται μέχρι και σήμερα η Σερβία.

Τα δυτικά Βαλκάνια εισέρχονται σε μία τροχιά ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συμμετοχής στην βορειοατλαντική συμμαχία. Μόνο η Σερβία δηλώνει ότι, αποτελεί στρατηγική της επιλογή η ένταξή στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά παράλληλα δεν επιθυμεί τη συμμετοχή της στο NATO και επιλέγει την στρατιωτική ουδετερότητα. Η Σερβία σταδιακά έχει αναπτύξει μία στενή συνεργασία με το NATO, αλλά η τραυματική και επώδυνη εμπειρία των βομβαρδισμών του πολέμου του 1999 επηρεάζει ακόμη τις σχέσεις τους. Ίσως, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση να συνδράμει θετικά στην βελτίωση των σχέσεων της Σερβίας με την βορειοατλαντική συμμαχία. Ωστόσο, στην εξωτερική πολιτική της Σερβίας, η βελτίωση των σχέσεων της με τη Ρωσία και την Κίνα, είναι ανάμεσα στις προτεραιότητες της.

Σκοπός

Στη γιουγκοσλαβική κρίση αμφισβητήθηκε η έκταση της κυριαρχίας του κράτους και ο όρος περιφερειακή ασφάλεια διευρύνθηκε, συμπεριλαμβάνοντας τις μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως νέα απειλή. Το τέλος του πολέμου και η διάλυση της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας σφυρηλάτησε το προσωπείο, τόσο του NATO, όσο και της Σερβίας. Η ανάλυση των μεταξύ τους δυναμικών σχέσεων, η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τη συνύπαρξή τους στον σύγχρονο κόσμο και η διατύπωση προτάσεων, έχει ιδιαίτερη σημασία για την κατανόηση των θεμάτων σταθερότητας και εδραίωσης της ειρήνης στα δυτικά Βαλκάνια.

Προϋποθέσεις

Η προσπάθεια ανάλυσης και αξιολόγησης των σχέσεων μεταξύ Σερβίας και NATO πραγματοποιήθηκε με την παραδοχή ότι θα παραμείνουν σε ισχύ τα παρακάτω:

Τα **ψηφίσματα 1514/1960 και 2625/1970** της Γενικής Συνέλευσης (ΓΣ) των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ), η **Τελική Πράξη του Ελσίνκι** (1975), το **κείμενο της Κοπεγχάγης** (1990) και η **Χάρτα των Παρισίων** (1990), τα οποία δίνουν προτεραιότητα προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας, στην περίπτωση εξέτασης αιτήματος αυτοδιάθεσης.

Τη **Στρατιωτική Τεχνική Συμφωνία** (Military Technical Agreement) που συμφωνήθηκε μεταξύ της KFOR και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στις 9 Ιουνίου του 1999¹ και το **ψήφισμα 1244** του Συμβουλίου Ασφάλειας (ΣΑ) των ΗΕ στις 10 Ιουνίου του 1999,² τα οποία ρυθμίζουν τα θέματα άσκησης ελέγχου και διατήρησης σταθερότητας και ειρήνης στο Κόσοβο.

Η από 19 Νοεμβρίου του 2010, **Στρατηγική «Ενεργή δέσμευση, Σύγχρονη άμυνα»** που υιοθετεί το NATO με στόχο τη διεθνή ασφάλεια μέσω της συνεργασίας³.

Οι από 27 Δεκεμβρίου 2019, **Στρατηγική Άμυνας της Δημοκρατίας της Σερβίας**⁴ και **Στρατηγική της Εθνικής Ασφάλειας της Δημοκρατίας της Σερβίας**⁵ που καθορίζουν την Υψηλή Στρατηγική της Σερβίας.

Ο Σεβασμός του Χάρτη των ΗΕ και του Διεθνούς Δικαίου⁶, από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.

¹ “Military Technical Agreement”, NATO, 9 June 1999, <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (accessed in February 27, 2021).

² “RESOLUTION 1244 (1999)”, UN, 10 June 1999, https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/old_dnn/Res1244ENG.pdf (accessed in February 27, 2021).

³ “Active Engagement, Modern Defence”, NATO, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (accessed in February 27, 2021).

⁴ “Strategy of Defence of the Republic of Serbia”, National Assembly of the Republic of Serbia, 27 December 2019, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20Defence%20of%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

⁵ “Strategy of National Security of the Republic of Serbia”, National Assembly of the Republic of Serbia, 27 December 2019, pp. 7 και 24, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20National%20Security%20od%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

⁶ «Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών», Ηνωμένα Έθνη, <https://unric.org/el/χαρτης-οηε/> (accessed in February 1, 2021).

Ο από το 2005, σεβασμός της Αρχής Ευθύνης Προστασίας ή Responsibility to Protect (R2P),⁷ σύμφωνα με την οποία το κάθε κράτος έχει την ανθρωπιστική ευθύνη, για την προστασία των πολιτών εντός της κυριαρχικής του επικράτειας και η διεθνής κοινότητα έχει την ολιστική αρμοδιότητα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

⁷ “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty”, ICISS, (Ottawa: IDRC, 2001), pp. VIII, XI και XII, <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf?sequence=6&isAllowed=y> (accessed in February 1, 2021).

Κεφάλαιο πρώτο - Θεωρητικό Πλαίσιο

Αυτοδιάθεση – Απόσχιση

Η έννοια της αυτοδιάθεσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εποχή της αποικιοκρατίας τις δεκαετίες των 1960 και 1970. Τρία ήταν τα στοιχεία που έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στα αιτήματα αυτοδιάθεσης της εποχής, η πολιτική ανεξαρτησία, η εδαφική ακεραιότητα και η αρχή της *uti possidetis* (όπως τα κατέχετε). Οι πρώην αποικίες ήθελαν να γίνουν νέα και ανεξάρτητα κράτη, δηλαδή υπήρχε η κοινή επιθυμία του πληθυσμού, ανεξαρτήτως εθνικής προέλευσης, να δημιουργηθεί κράτος στο ήδη ορισμένο διοικητικά ενιαίο έδαφος της αποικίας.⁸

Το ψήφισμα 1514/1960 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών διαμόρφωσε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και αφορούσε τους λαούς οι οποίοι ζούσαν υπό την εκμετάλλευση των αποικιοκρατικών χωρών.⁹ Αργότερα με τη Res 2625/1970 της ΓΣ/ΕΕ ολοκληρώθηκε η αποαποικιοποίηση, σεβόμενη την προστασία της εδαφικής ακεραιότητας ως πυλώνα για την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης. Το τελευταίο σημαίνει ότι τα σύνορα παραμένουν ως έχουν και τυχόν τροποποίησή τους θα γίνει κατόπιν συμφωνίας, η οποία δεν θα είναι αποτέλεσμα βίαιας ενέργειας.¹⁰

Το ψήφισμα 2625/1970 της ΓΣ/ΕΕ διακρίνει δύο διαστάσεις της αυτοδιάθεσης, την εσωτερική και την εξωτερική. Η εσωτερική αυτοδιάθεση εδράζεται στο δικαίωμα εθνικών ομάδων του πληθυσμού που κατοικούν εντός της κυριαρχίας ενός κράτους να έχουν πολιτική αντιπροσώπευση, να διατηρούν και να προστατεύουν

⁸ Χρήστος Ροζάκης, Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ, (Αθήνα, Σάκκουλα, 1994), σ. 36-37.

⁹ Στη Res 1514/1960 της ΓΣ/ΕΕ αναφέρεται συγκεκριμένα :

“1. The subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation, constitutes a denial of fundamental human rights is contrary to the Charter of the United Nations and is an impediment to the promotion of world peace and co-operation.

2. All peoples have the right to self-determination; by virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development”.

5 Στη Res 2625 της ΓΣ/ΕΕ αναφέρεται “(b) To bring a speedy end to colonialism, having due regard to the freely expressed will of the peoples concerned; and bearing in mind that subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a violation of the principle, as well as a denial of fundamental human rights, and is contrary to the Charter. The establishment of a sovereign and independent State, the free association or integration with an independent State or the emergence into any other political status freely determined by a people constitutive modes of implementing the right of self-determination by that people.”

¹⁰ Στέλλιος Περράκης, Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, «Το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των λαών», Διεθνής Δικαιοταξία – Θεωρία και Εφαρμογή Διεθνούς Δικαίου, τόμος Α' , 2η έκδοση, ενότητα 3^η, τμήμα 1^ο, παρ II.1.α, (Αθήνα, Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, 2016) σ.116.

τα χαρακτηριστικά της πολιτισμικής τους ταυτότητας, όπως περιγράφεται στο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και συγκεκριμένα στα άρθρα 1 και 27.¹¹

Σύμφωνα με το άρθρο 7 της Res 2625/1970 της ΓΣ/ΗΕ,¹² μια μειονότητα η οποία απολαμβάνει την ελευθερία και τα δικαιώματά της εντός του κράτους που διαβιεί, δεν έχει περιθώρια για να αμφισβητήσει την εδαφική κυριαρχία, ακεραιότητα και ενότητα του κράτους. Επομένως, δεν είναι δυνατή η άσκηση εξωτερικής αυτοδιάθεσης και τίθεται το ενδεχόμενο της απόσχισης. Στη σύγχρονη εποχή υπάρχουν περιπτώσεις, όπου εθνοτικές ομάδες βιώνουν κατάφορη παραβίαση των δικαιωμάτων τους, εκτοπίσεις πληθυσμού, γενοκτονίες από την κρατική εξουσία και προκειμένου να τερματιστεί η ανθρωπιστική κρίση που υφίστανται, επιζητούν και διεκδικούν την απόσχισή τους, προκειμένου να επιβιώσουν. Μια τέτοια απόσχισις λέγεται θεραπευτική απόσχισις/remedial secession και μπορεί να γίνει αποδεκτή, από τη διεθνή κοινότητα.¹³ Η τελευταία θεραπευτική απόσχισις ήταν η ανεξαρτητοποίηση του Μπαγκλαντές από το Ανατολικό Πακιστάν το 1971. Τα προαναφερθέντα ψηφίσματα 1514 και 2625,

¹¹ Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα,

Άρθρο 1.- 1. Όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Σύμφωνα με το δικαίωμα αυτό, καθορίζουν ελεύθερα το πολιτικό καθεστώς τους και εξασφαλίζουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και μορφωτική ανάπτυξή τους. 2. Για να επιτύχουν τους σκοπούς τους, όλοι οι λαοί μπορούν να διαθέτουν ελεύθερα τον πλούτο και τους φυσικούς πόρους τους, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη διεθνή οικονομική συνεργασία, η οποία στηρίζεται στην αρχή του αμοιβαίου συμφέροντος και του Διεθνούς Δικαίου. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί ένας λαός να στερηθεί τα μέσα επιβίωσής του. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο Σύμφωνο αυτό, συμπεριλαμβανομένων και των Κρατών τα οποία έχουν την ευθύνη διοίκησης εδαφών που δεν είναι αυτόνομα ή που βρίσκονται υπό καθεστώς κηδεμονίας, έχουν την υποχρέωση να διευκολύνουν την πραγματοποίηση του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεση και να σέβονται το δικαίωμα αυτό, σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 27.- Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες, τα πρόσωπα που ανήκουν σε αυτές δεν μπορούν να στερηθούν του δικαιώματος να έχουν, από κοινού με τα άλλα μέρη της ομάδας τους, τη δική τους πολιτιστική ζωή, να εκδηλώνουν και να ασκούν τη δική τους θρησκεία ή να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα.

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52> (έγινε πρόσβαση στις 1 Φεβρουαρίου 2021).

¹² Στη Res 2625 της ΓΣ/ΗΕ αναφέρεται, «Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.», [https://undocs.org/en/A/RES/2625\(XXV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2625(XXV)) (έγινε πρόσβαση στις 1 Φεβρουαρίου 2021).

¹³ Πέτρος Λιάκουρας, «Η προβληματική της απόσχισης υπό το φως των εξελίξεων στο Κόσσοβο», στο Στέλιος Περράκης (επιμ.), *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των Δυτικών Βαλκανίων*, (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗ, 2009), σ. 97.

καθώς και η Τελική Πράξη του Ελσίνκι (1975), το κείμενο της Κοπεγχάγης (1990) και η Χάρτα των Παρισίων (1990), αποτυπώνουν την προτεραιότητα προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας στην περίπτωση εξέτασης αιτήματος αυτοδιάθεσης.¹⁴

Επέμβαση εντός της Κυριαρχίας ενός Κράτους

Στο Άρθρο 2, παράγραφος 7 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (ΚΧ των ΗΕ) περιγράφεται η απαγόρευση της χρήσης βίας από τα κράτη – μέλη των ΗΕ.¹⁵

Στο άρθρο 2, παράγραφος 7 του ΚΧ των ΗΕ περιγράφεται η αρχή της μη επέμβασης στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους.¹⁶

Σύμφωνα με το Κεφάλαιο 7 του ΚΧ των ΗΕ (άρθρα 39 έως και 51) το ΣΑ των ΗΕ μπορεί να εγκρίνει τη χρήση βίας και οι αποφάσεις του είναι δεσμευτικές. Συγκεκριμένα με το άρθρο 40, το οποίο περιλαμβάνει όλα τα μέτρα που δεν έχουν βία, το ΣΑ καλεί τα κράτη να επιστρέψουν στην προτέρα κατάσταση. Το άρθρο 41 περιέχει οικονομικές κυρώσεις πχ εμπάργκο όπλων, πετρελαίου, στοχευμένες κυρώσεις σε πρόσωπα ή οργανισμούς. Με βάση το άρθρο 42, το ΣΑ νομιμοποιείται να αποφασίζει για τη χρήση βίας για την αποκατάσταση της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης.¹⁷

Παρόλη την απαγόρευση χρήσης βίας, ένα κράτος μπορεί να κάνει χρήση βίας στην περίπτωση της νόμιμης άμυνας, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ΚΧ των ΗΕ.¹⁸

¹⁴ Αντώνης Μπρεδήμας, «Το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου», στο Στέλλιος Περράκης (επιμ.), ΚΟΣΟΒΟ, Ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία : αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21ο αιώνα, (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗ, 2008), σ. 23.

¹⁵ Άρθρο 2, παρ. 4 του ΚΧ των ΗΕ, «Όλα τα Μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους Σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών».

¹⁶ Άρθρο 2, παρ. 7 του ΚΧ των ΗΕ, «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα δίνει στα Ηνωμένα Έθνη το δικαίωμα να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν ουσιαστικά στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους και δε θα αναγκάζει τα Μέλη να υποβάλλουν τέτοια θέματα για ρύθμιση σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη. Η αρχή όμως αυτή δεν πρέπει να εμποδίζει την εφαρμογή των εξαναγκαστικών μέτρων που προβλέπονται από το Κεφάλαιο 7».

¹⁷ Άρθρο 42 του ΚΧ των ΗΕ, «Αν το Συμβούλιο Ασφάλειας κρίνει ότι τα μέτρα που προβλέπονται από το Άρθρο 41 θα ήταν ανεπαρκή ή ότι έχουν αποδειχτεί ανεπαρκή, μπορεί να προχωρήσει με αεροπορικές, θαλάσσιες ή χερσαίες δυνάμεις στην ανάληψη της δράσης που θα ήταν αναγκαία για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης. Αυτή η δράση θα μπορούσε να περιλαμβάνει στρατιωτικές επιδείξεις, αποκλεισμό και άλλες επιχειρήσεις αεροπορικών, θαλάσσιων ή χερσαίων δυνάμεων των Μελών των Ηνωμένων Εθνών».

¹⁸ Άρθρο 51 του ΚΧ των ΗΕ, «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφάλειας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 94, παράγραφος 2 του ΚΧ των ΗΕ, το ΣΑ δύναται να αποφασίζει τη χρήση βίας για να εξαναγκαστεί ένα κράτος σε συμμόρφωση με απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου.¹⁹ Σε περιπτώσεις επιτακτικής ανάγκης, σύμφωνα με το άρθρο 106 του ΚΧ των ΗΕ, τα τέσσερα κράτη της Τετραεθνούς Διακήρυξης και η Γαλλία μπορούν να αναλαμβάνουν, εξ ονόματος του Οργανισμού, τις κοινές ενέργειες που θα ήταν αναγκαίες για να διατηρηθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια.²⁰

Αρχή Ευθύνης Προστασίας ή Responsibility to Protect (R2P)

Μετά την νατοϊκή στρατιωτική επέμβαση στο Κόσοβο, τα ΗΕ έθεσαν το δίλημμα αν πρέπει να θεωρείται η ανθρωπιστική επέμβαση απαράδεκτη ως επίθεση στην κρατική κυριαρχία, τη στιγμή που λαμβάνουν χώρα καταδικαστέες και μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προσβάλλουν κάθε αρχή, του Ανθρωπιστικού Δικαίου. Το αποτέλεσμα ήταν στην 60η Οικουμενική Σύνοδο του 2005, η Γενική Συνέλευση να υιοθετήσει παμψηφεί, την Αρχή Ευθύνης Προστασίας ή Responsibility to Protect (R2P).²¹ Σύμφωνα με τη R2P αναγνωρίζεται ως βασική υποχρέωση του κράτους, η ανθρωπιστική ευθύνη, για την προστασία των πολιτών εντός της κυριαρχικής του επικράτειας, ενώ συγχρόνως δημιουργεί στη διεθνή κοινότητα κλίμα ολιστικής αρμοδιότητας για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφάλειας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφάλειας, σύμφωνα με αυτόν το Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

¹⁹ Άρθρο 94, παράγραφος 2 του ΚΧ των ΗΕ, «Αν ένας αντίδικος σε μία υπόθεση δεν εκτελέσει τις υποχρεώσεις που του επιβάλλονται σύμφωνα με απόφαση του Δικαστηρίου, ο άλλος αντίδικος δικαιούται να καταφύγει στο Συμβούλιο Ασφάλειας, το οποίο μπορεί, αν το κρίνει αναγκαίο, να κάνει συστάσεις ή να αποφασίσει για τα μέτρα που θα ληφθούν, ώστε να εκτελεστεί η δικαστική απόφαση».

²⁰ Τα κράτη που υπέγραψαν την τετραμερή διακήρυξη είναι οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ, το ΗΒ και η Δημοκρατία της Κίνας.

Άρθρο 106 του ΚΧ των ΗΕ, «Ωσπου να αρχίσουν να ισχύουν οι ειδικές συμφωνίες που αναφέρονται στο Άρθρο 43 και που θα επιτρέψουν στο Συμβούλιο Ασφαλείας, κατά την κρίση του, να αρχίσει να ασκεί τα καθήκοντα που του αναθέτονται με το Άρθρο 42, τα μέλη της Τετραεθνούς Διακηρύξεως που υπογράφηκε στη Μόσχα στις 30 Οκτωβρίου 1943 και η Γαλλία θα συσκέπτονται μεταξύ τους και, αν το απαιτεί η περίπτωση, και με άλλα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 5 αυτής της Διακηρύξεως, με σκοπό να αναλαμβάνουν, εξ ονόματος του Οργανισμού, τις κοινές ενέργειες που θα ήταν αναγκαίες για να διατηρηθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια».

²¹ “2005 World Summit Outcome A/60/L.1”, *Global Centre for the Responsibility to Protect*, 24 October 2005, <https://www.globalr2p.org/resources/2005-world-summit-outcome-a-60-l-1/> (accessed in February 27, 2021).

Το πεδίο εφαρμογής της R2P αρχικά αφορά στην κρατική ευθύνη και στη συλλογική δέσμευση της διεθνούς κοινότητας, για την αποτροπή ανθρωπιστικών κρίσεων. Η πρόληψη και η χρήση των κατάλληλων διπλωματικών χειρισμών αναγνωρίζονται ως πρώτη επιλογή, χωρίς να αποκλείεται η στρατιωτική δράση, η οποία όμως δεν προϋποθέτει αναγκαία την έγκριση του Συμβουλίου Ασφάλειας.²² Η Αρχή ενεργοποιείται σε τέσσερις περιπτώσεις, για την προστασία του πληθυσμού, γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου, εθνοκάθαρση και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

North Atlantic Treaty Organization - NATO

Το NATO ιδρύθηκε με την υπογραφή της Ιδρυτικής Συνθήκης στην Ουάσιγκτον, στις 4 Απριλίου του 1949.²³ Στην μέχρι τώρα πορεία της βορειοατλαντικής Συμμαχίας υπήρξαν τρεις ξεχωριστές περίοδοι εντός των οποίων εξελίχθηκε η στρατηγική σκέψη του NATO:

Η περίοδος μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Η περίοδος από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι την τρομοκρατική επίθεση στους δίδυμους πύργους στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001.

Και τέλος, η περίοδος που αφορά στο περιβάλλον ασφάλειας μετά την προαναφερθείσα τρομοκρατική επίθεση.

Από το 1949 έως το 1991, η στρατηγική του NATO χαρακτηρίζεται κυρίως από την άμυνα και την αποτροπή. Στην σύγχρονη μεταψυχροπολεμική περίοδο το NATO έχει εκδώσει τρεις στρατηγικούς σχεδιασμούς.

Το 1991 ήταν μία χρονιά ορόσημο για τη βορειοατλαντική συμμαχία. Η Σοβιετική Ένωση είχε διαλυθεί, η Ρωσία έγινε το διάδοχο κράτος αυτής και χώρες πρώην αντίπαλοι του NATO έγιναν συνεργάτες ή και μέλη του. Ο στρατηγικός σχεδιασμός που υιοθετήθηκε από το NATO το 1991, διατηρούσε παράλληλα με την συλλογική άμυνα των μελών της, την προσπάθεια βελτίωσης και επέκτασης της ασφάλειας για ολόκληρη την Ευρώπη, μέσω της εταιρικής σχέσης και της συνεργασίας με πρώην αντιπάλους. Μειώθηκε στο ελάχιστο δυνατό η χρησιμοποίηση των

²² “The Responsibility to Protect”, ICISS, December 2001, pp. XIII και 53-55 (par. 6.28-6.40) <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf?sequence=6&isAllowed=y> (accessed in March 6, 2021).

²³ “What is NATO?”, NATO, <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (accessed in February 27, 2021).

πυρηνικών δυνάμεων, προκειμένου να επιτευχθεί η διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας.

Το 1999, το NATO υιοθέτησε έναν νέο στρατηγικό σχεδιασμό που δέσμευε τα μέλη του για σταθερότητα, κοινή άμυνα και ειρήνη στην ευρύτερη ευρωπαϊκή περιοχή. Ο όρος ασφάλεια στα κείμενα του σχεδιασμού αυτού απέκτησε ευρύτερη έννοια. Αναγνωρίστηκε εκτός από την αμυντική διάσταση, η σημασία των οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Προσδιορίστηκαν οι νέες σύγχρονες απειλές οι οποίες περιλάμβαναν τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την τρομοκρατία, τις εθνικές συγκρούσεις, την οικονομική ευθραυστότητα, την πολιτική αστάθεια και τη διάδοση πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων και τα μέσα παράδοσής τους. Το έγγραφο μνημόνευε ότι, πλέον τα κύρια καθήκοντα της Συμμαχίας ήταν, η διαβούλευση, η αποτροπή, η άμυνα και η ασφάλεια. Έμφαση δόθηκε στην διαχείριση κρίσεων και στην εταιρική σχέση ως απαραίτητα συστατικά για την ενδυνάμωση της ασφάλειας και την σταθερότητα στην ευρωπαϊκή περιοχή.

Στις 9 Σεπτεμβρίου του 2001, τα τρομοκρατικά χτυπήματα στους δίδυμους πύργους και το Πεντάγωνο, έφεραν στο προσκήνιο την απειλή της τρομοκρατίας και των όπλων μαζικής καταστροφής. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας επέβαλε εσωτερικές μεταρρυθμίσεις και προσαρμογή των στρατιωτικών δομών των δυνάμεων του NATO. Το νέο περιβάλλον περιφερειακής ασφάλειας προϋπέθετε την δυνατότητα αντιμετώπισης απρόβλεπτων γεγονότων. Ο στρατηγικός σχεδιασμός που υιοθετήθηκε από το 2010 έχει την επωνυμία "Ενεργή δέσμευση, σύγχρονη άμυνα". Τρία είναι τα κύρια καθήκοντα του NATO, η συλλογική άμυνα, η διαχείριση κρίσεων και η ασφάλεια συνεργασίας. Στόχος του NATO είναι να προωθήσει τη διεθνή ασφάλεια μέσω της συνεργασίας. Η συνεργασία αυτή θα πραγματοποιηθεί με τον καλύτερο έλεγχο των όπλων, την πολιτική ανοίγματος του NATO προς όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και ενισχύοντας τις συνεργασίες του με λοιπές χώρες και οργανισμούς.²⁴

Οι χώρες που επιθυμούν να γίνουν μέλη του NATO ακολουθούν το σχέδιο δράσης για μέλη Membership Action Plan (MAP). Το τελευταίο είναι ένα πρόγραμμα παροχής συμβουλών βοήθειας και πρακτικής υποστήριξης του NATO, προσαρμοσμένο στις εκάστοτε ανάγκες των χωρών που επιδιώκουν να ενταχθούν στη

²⁴ "Strategic Concepts", NATO, 24 September 2020, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (accessed in February 27, 2021).

συμμαχία. Η συμμετοχή στο συγκεκριμένο σχέδιο δεν προδικάζει καμία απόφαση της Συμμαχίας για μελλοντική ένταξη. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη συμμετέχει στο εν λόγω σχέδιο από το 2010.²⁵

²⁵ “Membership Action Plan (MAP)”, NATO, 23 March 2020, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm (accessed in February 27, 2021).

Κεφάλαιο δεύτερο – Ιστορική αναδρομή

Η Αρχή της Διάλυσης της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας^{26, 27}

Το 1963, η επίσημη ονομασία της πρώην Γιουγκοσλαβίας ήταν Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΣΟΔΓ). Οι έξι Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες που αποτελούσαν τη ΣΟΔΓ ήταν η Σ.Δ. Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, η Σ.Δ. Κροατίας, η Σ.Δ. Μαυροβουνίου, η Σ.Δ. Σλοβενίας, η Σ.Δ. Σερβίας και η Σ.Δ. Μακεδονίας. Οι επιμέρους αυτές δημοκρατίες, βάση του ομοσπονδιακού συντάγματος της ΣΟΔΓ του 1963 είχαν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και της απόσχισης.²⁸

Στις εκλογές την 9^η Δεκεμβρίου 1990, το σοσιαλιστικό κόμμα, όπως είχε μετονομαστεί το κομμουνιστικό κόμμα, με πρόεδρο τον Μιλόσεβιτς, αναδείχθηκε πρώτο κόμμα με το 48,06% των ψήφων και το 77,06% των εδρών. Το 1990 καθώς ο Μιλόσεβιτς εργαζόταν να εδραιωθεί στην εξουσία στη Σερβία, οι εκλογές που διεξήχθησαν στην Σλοβενία και στην Κροατία ανέδειξαν μη κομμουνιστικά κόμματα στον έλεγχο των κρατικών νομοθετικών σωμάτων και των κυβερνήσεων.

Την 2^η Ιουλίου 1990, η Βουλή των Σλοβένων ψήφισε την διακήρυξη της κυριαρχίας της Σλοβενίας ως κράτος. Στην Κροατία, μετά την άνοδο στην εξουσία του Φράνιο Τούτζμαν με το κόμμα Κροατική Δημοκρατική Ένωση (HDZ), οι σχέσεις Κροατών και Σέρβων πολιτών οξύνονταν. Οι Σέρβοι αποτελούσαν το 14% (580.000) του πληθυσμού. Τον Δεκέμβριο του 1990, οι ένοπλες συμπλοκές οδήγησαν στη σερβική αυτονόμηση της περιοχής της Κράινα με έδρα το Κνιν και την εν συνεχεία απόσχιση της από την Κροατία στις 28 Φεβρουαρίου του 1991. Στις 31 Ιουλίου του 1990, στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη το τοπικό σύνταγμα τροποποιήθηκε, θεσμοθετώντας την εθνική κυριαρχία ενός δημοκρατικού κράτους εντός του οποίου απολάμβαναν

²⁶ Χριστίνα Κουλούρη - Božo Repe, Εγχειρίδια Πηγών για την Διδασκαλία της Σύγχρονης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Τόμος 2, Πόλεμοι, Διαιρέσεις, Ενοποίηση (1990-2008), [μετάφραση Άννα-Μαρία Δρουμπούκη], (Θεσσαλονίκη, CRDSEE, 2016), Κεφάλαιο Β, σ. 37-40, https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION_VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720 (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

²⁷ «1990 – 1999: Η δεκαετία της αποσύνθεσης και της διάλυσης», θεματική ενότητα «Τα Βαλκάνια στις φλόγες», Έθνος της Κυριακής, 1 Σεπτεμβρίου 2009, <http://historyreport.gr/index.php/Εκατό-χρόνων-αναμνήσεις/Χρονικό-του-20ου-αιώνα/1163-1990--1999-----> (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

²⁸ Basic Principles, Section I of the Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, 1963. Όπως Παράρτημα «Β».

καθεστώς ισοτιμίας, μουσουλμάνοι, Κροάτες και Σέρβοι. Στις 11 και 25 Νοεμβρίου του 1990 στο κράτος των Σκοπίων, οι εκεί πολυκομματικές εκλογές ανέδειξαν νικητή το βουλγαρόφιλο εθνικιστικό κόμμα VMRO. Στις 24 Ιανουαρίου του 1991, διακηρύχθηκε η κυριαρχία και ανεξαρτησία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας».

Οι πρώτες συγκρούσεις στις σερβικές περιοχές της Κροατίας έλαβαν χώρα στις 2 Μαΐου του 1991. Από 27 Ιουνίου έως 7 Ιουλίου 1991 στη Σλοβενία ξέσπασε ο γνωστός πόλεμος των 10 ημερών,²⁹ όπου διεξήχθη περιορισμένη παρέμβαση του μεικτού Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (Jugoslovenska Narodna Armija - JNA) JNA ενάντια στη Σλοβενική Εδαφική Άμυνα και την αστυνομία, με σκοπό τον έλεγχο του συνόλου των συνοριακών περασμάτων και αεροδρομίων στη Σλοβενία στο όνομα της ενότητας του γιουγκοσλαβικού κράτους. Ο εμφύλιος πόλεμος είχε ήδη ξεκινήσει.

Το νέο σύνταγμα της Σλοβενίας ψηφίστηκε στις 23 Δεκεμβρίου του 1991. Στις 15 Φεβρουαρίου του 1992, με τη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Λισαβόνα της Πορτογαλίας επικυρώθηκε η αναγνώριση της Κροατίας και της Σλοβενίας ως ανεξάρτητα κράτη αλλά δεν πάρθηκε απόφαση για τη Βοσνία και τη δημοκρατία των Σκοπίων. Επόμενο ήταν να ξαναφουντώσουν οι μάχες στην Κροατία. Στις 6 Απριλίου του 1992 κατά τη νέα σύνοδο των υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Λουξεμβούργο, αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος η Βοσνία - Ερζεγοβίνη. Στις 7 του μήνα, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αναγνώρισαν επίσης την ανεξαρτησία της χώρας, διότι πίστευαν ότι αυτός ήταν ο καλύτερος τρόπος για την αποφυγή ενός πολέμου στη Βοσνία. Στις 9 Ιανουαρίου 1992, οι Σερβοβόσνιοι διακήρυξαν τη Δημοκρατία του σερβικού λαού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και τον Αύγουστο του 1992 σε κλιμάκωση των πράξεων τους διακήρυξαν ολοσχερώς την ανεξαρτησία τους ως Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας [Republika Srpska – RS]. Τη θέση της, ως κληροδότριά της διάλυσης της ΣΟΔΓ, πήρε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ) αποτελούμενη από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Το σύνταγμα της ΟΔΓ εκδόθηκε στις 27 Απριλίου του 1992.³⁰

²⁹ Slovenska Vojska, “War for Slovenia 1991”, May 2001, Special Edition, <http://www.slovenija2001.gov.si/10years/path/war/> (accessed in December 21, 2020).

³⁰ “Constitution of the Federal Republic of Yugoslavia”, National Legislative Bodies / National Authorities, April 1992, <https://www.refworld.org/docid/3ae6b54e10.html> (accessed in December 18, 2020).

Η ένταση μεταξύ Κροατίας και Σερβίας κλιμακώθηκε κατακόρυφα και κατέληξε σε αιματηρές πολεμικές επιχειρήσεις από τον Ιούνιο του 1991 έως και τον Αύγουστο του 1995. Η Κροατία υπέγραψε Μνημόνιο συνεργασίας για την άμυνα και τις στρατιωτικές σχέσεις με τις ΗΠΑ. Ακολούθησαν επιτυχημένες στρατιωτικές επιχειρήσεις από κροατικές δυνάμεις στη δυτική Βοσνία-Ερζεγοβίνη, οι οποίες εξασθένισαν επίσης τη θέση των Σέρβων ανταρτών στην Κροατία. Ο πόλεμος για την κροατική ανεξαρτησία (ο Πόλεμος για την Πατρίδα, όπως τον ονομάζουν οι Κροάτες) ήταν περιορισμένος κυρίως σε περιοχές με εθνοτικά μεικτό πληθυσμό (Σλαβονία, Μπάνια, Κόρντουν, Λίκα και Δαλματία) και σε περιοχές που οι Σέρβοι θεωρούσαν δικές τους. Στη διάρκεια του πολέμου, η Κροατία κέρδισε τη συμπάθεια της διεθνούς κοινότητας. Μεταξύ άλλων, η συμπάθεια αυτή ενισχύθηκε από τη μακρά πολιορκία και τον βομβαρδισμό του Ντουμπρόβνικ καθώς και την πολιορκία και κατοχή του Βούκοβαρ, ενός λιμανιού στον Δούναβη στην ανατολική Σλαβονία, κοντά στα σύνορα με τη Σερβία, και τη σφαγή που έλαβε χώρα μετά την κατάληψη της πόλης. Το 1995, μετά από μια σειρά ανεπιτυχών προσπαθειών διαπραγμάτευσης, η Κροατία ανέκτησε τις περισσότερες από τις κατεχόμενες περιοχές με στρατιωτικά μέσα - στην περιορισμένη επιχείρηση γνωστή ως Flash (Κεραυνός) στις 1 και 2 Μαΐου και στην ευρύτερη επιχείρηση γνωστή ως Storm (Θύελλα) στις 4-7 Αυγούστου, στην οποία οι σερβικές ανταρτικές δυνάμεις ηττήθηκαν οριστικά. Η επιχείρηση Storm προκλήθηκε επίσης από γεγονότα στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, όπως η γενοκτονία εναντίον Βοσνίων στη Σρεμπρένιτσα, παρά την επιτήρηση του ΟΗΕ και η απειλή νέων εγκλημάτων στο Μπίχατς (Bihać) κοντά στα σύνορα με την Κροατία.³¹

Την περίοδο 1996 και 1998, το έδαφος που παρέμεινε και ελεγχόταν από τους Σέρβους στην ανατολική Σλαβονία και στην Μπαράνια θα επανενσωματωνόταν ειρηνικά στην Κροατία, κατά τη συμφωνία του Έρντουτ, με τη βοήθεια της Μεταβατικής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στην Ανατολική Σλαβονία (United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium - UNTAES).

Οι παράγοντες που συνέδραμαν περισσότερο στον τερματισμό του πολέμου ήταν τα εγκλήματα πολέμου. Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 1995 η σφαγή περισσότερων από 8.000 Βόσνιων Μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα, που

³¹ “Contemporary Croatia”, [Croatia.eu](http://croatia.eu/index.php?view=article&lang=2&id=24), History, <http://croatia.eu/index.php?view=article&lang=2&id=24> (accessed in December 21, 2020).

αναγνωρίστηκε ως γενοκτονία από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (International Court of Justice - ICJ) καθώς και άλλες σφαγές, όπως αυτή στο Σαράγιεβο, που πολιορκήθηκε από τους Σέρβους για πάνω από 1.000 ημέρες. Κατόπιν εκστρατείας του Αμερικανού διπλωμάτη Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ³² σχηματίστηκε ευρεία διεθνής συμμαχία ενάντια στους Σέρβους. Το NATO διεξήγαγε αεροπορικούς βομβαρδισμούς στα φυλάκια των Σέρβων. Ο Μιλόσεβιτς αναγκάστηκε να σταματήσει την υποστήριξη προς τους Σερβοβόσνιους. Στις 21 Νοεμβρίου 1995 με την Συμφωνία ειρήνης στην Αεροπορική Βάση στο Ντέιτον του Οχάιο,³³ η Βοσνία-Ερζεγοβίνη παρέμεινε ανεξάρτητο κράτος, με την ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης να κατέχει το 51% του εδάφους και η σερβική δημοκρατία το 49%. Εγγυητές της βιωσιμότητας της χώρας ήταν τα Ηνωμένα Έθνη και το NATO. Αποτέλεσμα του πολέμου ήταν 100.000 νεκροί και 2.200.000 πρόσφυγες (περίπου ο μισός πληθυσμός). Φρικαλέες θηριωδίες έγιναν από όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές, αλλά για τις περισσότερες ευθυνόταν η σερβική πλευρά.³⁴ Τον Μάιο του 1993 το Συμβούλιο Ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών είχε ιδρύσει ήδη το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων για την πρώην Γιουγκοσλαβία (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - ICTY).

³² Ο Χόλμπρουκ υπηρέτησε ως πρέσβης στη Γερμανία (1993–94) και βοηθός υφυπουργός για τις ευρωπαϊκές και καναδικές υποθέσεις (1994–95). Ήταν ο επικεφαλής διαπραγματευτής των ΗΠΑ μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών στη σύγκρουση στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι Συμφωνίες Ντέιτον του 1995, που επιτεύχθηκαν μέσω του ανορθόδοξου συνδυασμού διπλωματίας, μπλόφας και εκφοβισμού, έθεσαν τα θεμέλια για μια διαρκή ειρήνη στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

“Richard Holbrooke - American diplomat”, *Britannica*, 9 December 2020, <https://www.britannica.com/biography/Richard-Holbrooke> (accessed in December 22, 2020).

³³ Madeleine E. Albright – Permanent Representative, “Agenda Item 28 – The Situation in Bosnia and Herzegovina”, (Peace Agreement), General Assembly Security Council, 30 November 1995, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf (accessed in December 22, 2020).

³⁴ Χριστίνα Κουλούρη - Βοζο Repe, *Εγχειρίδια Πηγών για την Διδασκαλία της Σύγχρονης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Τόμος 2, Πόλεμοι, Διαιρέσεις, Ενοποίηση (1990-2008)*, [μετάφραση Άννα-Μαρία Δρουμπούκη], (Θεσσαλονίκη, CRDSEE, 2016), Κεφάλαιο Β, σ.40, https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION-VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720 (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

Κοσσυφοπέδιο³⁵

Το 1990, ο Μιλόσεβιτς μετά την άνοδο στην εξουσία και σε συνέχεια ισχυρισμών των Σέρβων που ζούσαν στο Κόσοβο για κακοδιαχείριση από τον αλβανικό πληθυσμό, κατήγγειλε την αυτονομία που απολάμβανε η περιοχή, έθεσε την επαρχία υπό την άμεση εξουσία του Βελιγραδίου και απέλυσε τους περισσότερους Αλβανούς κρατικούς υπαλλήλους, οι θέσεις των οποίων καλύφθηκαν από Σέρβους. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου, με επικεφαλής τον Ιμπράημ Ρουγκόβα,³⁶ ξεκίνησαν ένα ειρηνικό κίνημα αντίστασης ελπίζοντας να αποκτήσουν διεθνή βοήθεια και αναγνώριση για ένα ανεξάρτητο Κοσσυφοπέδιο. Το 1995, η αποτυχία των Ειρηνευτικών Συμφωνιών του Ντέιτον, να αντιμετωπίσει τις εντάσεις στο Κοσσυφοπέδιο, ενέτεινε τις απογοητεύσεις μεταξύ των σερβικών και αλβανικών πληθυσμών. Το 1997, οι Κοσοβάροι δυσαρεστημένοι με την παθητική στρατηγική του Ρουγκόβα, δημιούργησαν ένα ένοπλο κίνημα αντίστασης που ονομάζεται Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσυφοπεδίου (Kosovo Liberation Army – KLA ή Ushtria Çlirimtare e Kosovës - UCK). Ο KLA προσπάθησε να επιτύχει ανεξαρτησία για το Κοσσυφοπέδιο και σε απάντηση στη συνεχιζόμενη καταπίεση του αλβανικού πληθυσμού, άρχισε να επιτίθεται σε σερβικές αστυνομικές και στρατιωτικές εγκαταστάσεις.

Το 1998, ο Μιλόσεβιτς αντέδρασε στη δράση του KLA με μια βάνανυση αστυνομική και στρατιωτική εκστρατεία, η οποία περιελάμβανε εκτεταμένες θηριωδίες εναντίον αμάχων. Σε μια προσπάθεια ανάκτησης γης για τη Σερβία, ο Μιλόσεβιτς ανάγκασε πάνω από 800.000 Αλβανούς Κοσοβάρους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και σκότωσε χιλιάδες σε μια εκστρατεία εθνοτικής γενοκτονίας. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1998, η υπέρμετρη βιαιότητα των σερβικών επιχειρήσεων, προκάλεσε το ψήφισμα

³⁵ “Advise the President: WILLIAM J. CLINTON - What Should the United States Do About The Kosovo Crisis?”, National Archives and Records Administration, <https://www.archives.gov/files/presidential-libraries/advisethepresident/clinton-kosovo.pdf> (accessed in December 22, 2020).

³⁶ Στην πολιτική εισήλθε το 1989 και το 2002 εξελέγη πρώτος πρόεδρος του Κοσόβου. Στο τέλος του 1989 ίδρυσε τη Δημοκρατική Ένωση Κοσόβου. Στις 2 Ιουλίου 1990 υπό την καθοδήγησή του, οι αλβανόφωνοι βουλευτές στην τοπική Βουλή ψήφισαν υπέρ της αλλαγής του καθεστώτος του Κοσόβου, από αυτόνομη επαρχία της Σερβίας σε Δημοκρατία. Ο Ρουγκόβα εξαιτίας της διαλλακτικότητας, χαρακτηρίστηκε «Γκάντι των Βαλκανίων». Στις εκλογές του 2002 ο Ρουγκόβα εξελέγη πρόεδρος του Κοσόβου και το 2004 επανεξελέγη για το ίδιο αξίωμα. Απεβίωσε τον Σεπτέμβριο του 2005.

«Η ζωή και η πολιτική δράση του Ιμπράημ Ρουγκόβα», Newsroom ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ - ΑΠΕ, 21 Ιανουαρίου 2006, <https://www.in.gr/2006/01/21/world/i-zwi-kai-i-politiki-drasi-toy-impraim-roygkoba/> (έγινε πρόσβαση στις 22 Δεκεμβρίου 2020).

1199 του ΣΑ, με το οποίο η διεθνής κοινότητα δήλωνε ανήσυχη για την υπερβολική χρήση βίας από τον γιουγκοσλαβικό στρατό και ζητούσε κατάπαυση του πυρός και από τα δύο αντιμαχόμενα μέρη και επιπλέον ζητούσε να τεθεί όριο στον αριθμό των σερβικών δυνάμεων στο Κοσσυφοπέδιο, σύμφωνα με το κεφάλαιο 7 του Χάρτη των ΗΕ και στο πνεύμα του Συμβουλίου Ασφάλειας.³⁷ Στις 13 Οκτωβρίου 1998, μετά από επιδείνωση της κατάστασης, το Συμβούλιο του ΝΑΤΟ ενέκρινε εντολές ενεργοποίησης για αεροπορικές επιθέσεις. Οι διπλωματικές πρωτοβουλίες καθώς και οι επισκέψεις του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ Σολάνα, οι παρουσίες των Αμερικανών απεσταλμένων Χόλμπρουκ και Χιλ, του προέδρου της Στρατιωτικής Επιτροπής του ΝΑΤΟ, του Στρατηγού Ναουμάν και του Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή Ευρώπης, Στρατηγού Κλαρκ, αποσόβησαν την τελευταία στιγμή τις αεροπορικές επιθέσεις, μετά την συγκατάθεση του Μιλόσεβιτς να συμμορφωθεί.³⁸ Στις 24 Οκτωβρίου το 1999, με το ψήφισμα 1203 του ΣΑ και σύμφωνα με το κεφάλαιο 7 του Χάρτη των ΗΕ, συμφωνήθηκε ότι, με μέριμνα του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) θα εγκατασταθεί στο Κόσοβο μια αποστολή επιτήρησης της συμμόρφωσης των συμφωνηθέντων επί του εδάφους καθώς και η ύπαρξη εναέριας επιτήρησης. Σε αυτή την προσπάθεια συμμετείχαν και χώρες μη μέλη του ΝΑΤΟ στο πλαίσιο της συνεργασίας για την ειρήνη (Partnership for Peace - PfP).³⁹ Παρόλες τις προσπάθειες η ένταση στο Κόσοβο αναθερμάνθηκε από τις αρχές του επόμενου έτους. Στις 6 Φεβρουαρίου 1999, τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ έφεραν σε επαφή τους Σέρβους και τους Αλβανούς Κοσοβάρους στο κάστρο Rambouillet της Γαλλίας, με την ελπίδα να διαπραγματευτούν μια διευθέτηση για τη μείωση της βίας μεταξύ των μερών. Οι Συμφωνίες Rambouillet επικαλούνταν την παρουσία ειρηνευτικής δύναμης του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο και μια ευκαιρία για τους πολίτες του Κοσσυφοπεδίου να καθορίσουν το μέλλον της πατρίδας τους. Ο Μιλόσεβιτς βρήκε αυτές τις συνθήκες απαράδεκτες και απέρριψε την προτεινόμενη διευθέτηση.

³⁷ “Resolution 1199 (1998) - Adopted by the Security Council at its 3930th meeting on 23 September 1998”, NATO, 1999, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u980923a.htm> (accessed in December 29, 2020).

³⁸ “NATO’s role in relation to the conflict in Kosovo”, NATO, 1999, <https://www.nato.int/kosovo/history.htm> (accessed in December 29, 2020).

³⁹ “Resolution 1203 (1998) - Adopted by the Security Council at its 3937th meeting, on 24 October 1998”, NATO, 1998, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u981024a.htm> (accessed in December 29, 2020).

Ο Μιλόσεβιτς απέρριψε τις Συμφωνίες Ραμπουίλετ και ο πρόεδρος Κλίντον πίστευε ότι όλες οι διπλωματικές επιλογές για τον τερματισμό της βίας στο Κοσσυφοπέδιο είχαν εξαντληθεί. Χωρίς πολιτική λύση στην προκείμενη κατάσταση, ο Κλίντον συνεργάστηκε με το ΝΑΤΟ για να αναλάβει στρατιωτική δράση για την προστασία του λαού του Κοσσυφοπεδίου. Στις 24 Μαρτίου 1999, ο πρόεδρος Κλίντον ξεκίνησε την επιχείρηση της συμμαχικής δύναμης με την αεροπορική εκστρατεία του ΝΑΤΟ εναντίον της Σερβίας. Συγκεκριμένα ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Χαβιέρ Σολάνα μια ημέρα νωρίτερα ανακοίνωνε πως έδωσε εντολή στην Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) για την έναρξη των βομβαρδισμών στην ΟΔΓ. Επίσης τόνισε ότι, το ΝΑΤΟ είχε υποστηρίξει όλα τα σχετικά ψηφίσματα του ΣΑ των ΗΕ, τις προσπάθειες του ΟΑΣΕ και της ομάδας επαφής. Η πολεμική επιχείρηση είχε σκοπό να υποστηρίξει τους πολιτικούς σκοπούς της διεθνούς κοινότητας. Η όλη επιχείρηση δεν ήταν πόλεμος εναντίον της Γιουγκοσλαβίας αλλά του καθεστώτος του Μιλόσεβιτς.⁴⁰ Το Συμβούλιο Ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών δεν ενέκρινε την επέμβαση. Την πρώτη ημέρα των επιχειρήσεων, την 24^η Σεπτεμβρίου 1999 σε έκτακτη σύσκεψη στο ΣΑ, αριθμός χωρών καταδίκασε την στρατιωτική παρέμβαση του ΝΑΤΟ, με πρώτες τη Ρωσία και τη Κίνα. Στον αντίποδα, οι ΗΠΑ, η Βρετανία, η Γαλλία, ο Καναδάς και άλλες χώρες θεωρούσαν ότι, η παραβίαση των ψηφισμάτων 1199 και 1203 του ΣΑ και η αποδοχή ότι, οι εκτεταμένες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούσαν κίνδυνο της περιφερειακής ασφάλειας, τους έδινε το ηθικό και νόμιμο δικαίωμα της στρατιωτικής παρέμβασης.⁴¹ Οι αεροπορικές επιδρομές χρησιμοποιήθηκαν εναντίον της Σερβίας σε μια προσπάθεια να αναγκάσουν τον Μιλόσεβιτς να τερματίσει την εθνοτική γενοκτονία, χωρίς να διακινδυνεύσουν ζωές σε μια χερσαία επιχείρηση. Αρχικά, ο Μιλόσεβιτς αντιστάθηκε στη στρατιωτική επίθεση του ΝΑΤΟ και η σύγκρουση κλιμακώθηκε. Οι σερβικές δυνάμεις ενέτειναν την εθνική γενοκτονία και τοποθέτησαν επιπλέον στρατεύματα και άρματα μάχης στην περιοχή. Το ΝΑΤΟ ξεκίνησε την εκστρατεία, στοχεύοντας τη σερβική στρατιωτική υποδομή και ασφάλεια, αλλά καθώς ο Μιλόσεβιτς αύξησε τις πράξεις εθνοτικής γενοκτονίας, το ΝΑΤΟ επέκτεινε την επίθεσή του και σε άλλους στόχους στην περιοχή.

⁴⁰ “Press Statement by Dr. Javier Solana, Secretary General of NATO”, NATO, 1999 <https://www.nato.int/kosovo/history.htm> (accessed in December 29, 2020).

⁴¹ “NATO Actions Against Serbian Military Targets Prompts Divergent Views as Security Council Holds Urgent Meeting on Situation in Kosovo”, UN, Meetings Coverage and Press Releases, 24 March 1999, <https://www.un.org/press/en/1999/19990324.sc6657.html> (accessed in December 29, 2020).

Την 10 Ιουνίου 1999, μετά από 78 ημέρες αεροπορικών επιθέσεων του ΝΑΤΟ, οι οποίες κατέστρεψαν τις υποδομές και προκάλεσαν απώλειες σε αμάχους, ο Μιλόσεβιτς συμφώνησε με το σχέδιο ειρήνευσης που ετοίμασαν η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία, το οποίο τροποποιούσε μερικώς τους όρους του ΝΑΤΟ και περιλάμβανε τρεις συμβιβασμούς. Πρώτον, η διοίκηση του Κοσόβου θα ανατίθετο στον ΟΗΕ, δεύτερον στην KFOR θα συμμετείχε η Ρωσία και τρίτον διαγράφηκε η ανεμπόδιστη πρόσβαση των νατοϊκών δυνάμεων στην επικράτειά της ΟΔΓ.⁴² Ο γιουγκοσλαβικός στρατός υποχρεώθηκε να υπογράψει τη Συνθήκη αποχώρησης (τη Στρατιωτική Τεχνική Συμφωνία) από το Κόσοβο, στο Κουμάνοβο στις 9 Ιουνίου 1999. Στις 10 Ιουνίου, το Συμβούλιο Ασφάλειας του ΟΗΕ ενέκρινε το ψήφισμα 1244, με το οποίο χαιρέτισε την αποδοχή από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, των αρχών για μια πολιτική επίλυση της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου, τη λήψη μέτρων για τον άμεσο τερματισμό της χρήσης βίας και τη ταχεία απόσυρση των παραστρατιωτικών δυνάμεων, της αστυνομίας και του στρατού. Το ψήφισμα, που εγκρίθηκε με 14 ψήφους υπέρ και καμιάς κατά, με μία αποχή (Κίνα), ανακοίνωσε την απόφαση του Συμβουλίου Ασφάλειας, να αναπτύξει διεθνείς πολιτικοστρατιωτικές δυνάμεις ασφάλειας στο Κοσσυφοπέδιο, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.⁴³ Ο Μιλόσεβιτς απέσυρε τις δυνάμεις του από το Κοσσυφοπέδιο και αποδέχθηκε την παρουσία διεθνών ειρηνευτικών δυνάμεων. Μετά τις διπλωματικές συνομιλίες, οι πρόσφυγες του Κοσόβου τελικά μπόρεσαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Ως αποτέλεσμα της πολυεθνικής πολιτικής παρέμβασης του ΝΑΤΟ η εθνοτική γενοκτονία έληξε στο Κοσσυφοπέδιο.

Τα αποτελέσματα της νατοϊκής επέμβασης

Ο βομβαρδισμός και οι τραγικές απώλειες αμάχων από στρατιωτικά λάθη ή ατυχήματα είχε τραυματίσει ανεπανόρθωτα την σέρβικη ψυχή και σκέψη. Η καταστροφή των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων που δεν επηρέαζαν την βραχυπρόθεσμη εξέλιξη των επιχειρήσεων αλλά την κάμψη του ηθικού των Σέρβων,

⁴² Κώστας Υφαντής, «Η Βαλκανική εμπειρία του ΝΑΤΟ», στο Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, Θάνος Ντόκος – Φίλιππος Πιερρός (επιμ.), (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, 2000), σ. 166-167.

⁴³ “NATO's role in relation to the conflict in Kosovo”, NATO, 1999, <https://www.nato.int/kosovo/history.htm> (accessed in December 29, 2020).

συνέβαλε καταλυτικά στην οικονομική ασφυξία της Σερβίας και ενίσχυσε την πιθανότητα η χώρα να μετατραπεί σε έκρυθμο δρώντα στην περιοχή.⁴⁴

Παρά το άρθρο 10 του ψηφίσματος 1244,⁴⁵ το οποίο προέβλεπε την αυτονομία του Κοσόβου εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, μια σειρά ενεργειών χωρών μελών του NATO και της ΕΕ οδήγησε στην προδιαγεγραμμένη διακήρυξη ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου το 2008. Οι τοπικές εκλογές του 2000 στο Κόσοβο ανέδειξαν τη σύσταση κυβέρνησης και τη συγκρότηση υποτυπώδους κοινοβουλίου. Στις 17 Φεβρουαρίου 2008, η συνέλευση του Κοσσυφοπεδίου κήρυξε την ανεξαρτησία του κράτους.⁴⁶ Το Κόσοβο σήμερα αναγνωρίζεται από 117 χώρες, όχι όμως από την Σερβία, Ρωσία, Κίνα, Ελλάδα και Κύπρο.⁴⁷

Η εμπλοκή του NATO στην Βοσνία είχε σκοπό την διατήρηση της ενότητας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και την αποτροπή της απόσχισης που επιχειρούσαν οι Σερβοβόσνιοι. Το αποτέλεσμα όπως και σε κάθε πολεμική σύρραξη ήταν διαφορετικό από το αρχικά σχεδιαζόμενο. Οι Σέρβοι έχασαν το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών που είχαν κερδίσει και έλεγχαν κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, δηλαδή από το 73% σε 49% με εδαφική συνέχεια, σύμφωνα με τη συμφωνία του Ντέιτον. Πάντως το 49% ήταν μεγαλύτερο από ότι αρχικά ζητούσαν οι ίδιοι και ακόμα περισσότερο από αυτό που τους προσέφερε το σχέδιο Βανς – Όουεν, δηλαδή το 40 – 42% χωρίς όμως εδαφική συνέχεια. Επιτεύχθηκε μια παρατεταμένη εκεχειρία, χωρίς να επιβληθεί η συνύπαρξη και η ειρηνική ανάμειξη των πληθυσμών. Αναγνωρίστηκαν οι αποσχίσεις ή οι εξωτερικές αυτοδιαθέσεις των Κροατίας και Σλοβενίας αν και μονομερείς πράξεις αυτών, από την ΕΕ και τα ΗΕ, σε αντίθεση των προνοιών του Χάρτη των Παρισίων, για την διατήρηση της ακεραιότητας των υφιστάμενων κρατών, με κοινές αποφάσεις αποφυγής βίας και με την λήψη μέτρων σεβασμού του δικαιώματος για αυτοδιάθεση των μειονοτήτων σε κάθε κράτος, της νόμιμης διακυβέρνησης, της ισονομίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ατομικής εργασίας και περιουσίας και αποφεύγοντας

⁴⁴ Θάνος Ντόκος – Φίλιππος Πιερρός, Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, 2000), σ. 13-15.

⁴⁵ NATO & Kosovo : UN Resolution 1244 (1999), 10 June 1999, article 10, pp. 3, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u990610a.htm> (accessed in December 18, 2020).

⁴⁶ “SEC(2008) 2697, Kosovo (UNDER UNSCR 1244/99) 2008 PROGRESS REPORT”, Commission of the European Communities, Brussels 5 November 2008, par. 1.1, p. 5, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/kosovo_progress_report_en.pdf (accessed in December 18, 2020).

⁴⁷ Τελευταία αναγνώριση αυτή του Ισραήλ την 1^η Φεβρουαρίου 2021.

Republika e Kosoves, Ministria e Punete te Jashtme Dhe Diapores, <https://www.mfa-ks.net/al/politika/484/lista-e-njohjeve/484> (accessed in March 1, 2021).

κάθε έννοια ρατσιστικών διακρίσεων. Οι ΗΠΑ, η Γερμανία και η Γιουγκοσλαβία είχαν συνυπογράψει τη Συνθήκη του Παρισιού στις 19-21 Νοεμβρίου 1990.^{48, 49}

Διαπιστώνεται λοιπόν μια πρώτη αντίφαση στην επέμβαση του ΝΑΤΟ, η οποία αποφασίσθηκε στο όνομα της νομιμότητας, αλλά υλοποιήθηκε υπέρ αυτών που την παραβίασαν, δημιουργώντας κακό προηγούμενο για την περιφερειακή σταθερότητα. Επιπλέον στην περίπτωση της Βοσνίας, σε αντίθεση με τη θέση που έλαβε ο δυτικός κόσμος, με πρώτη τη Γερμανία στην αναγνώριση της Κροατίας και Σλοβενίας, τώρα επιδιώχθηκε η επιβολή της συνύπαρξης τριών διαφορετικών πληθυσμών (Βόσνιων, Σέρβων, Κροατών), οι οποίοι δεν ήθελαν να ζήσουν μαζί. Η δεύτερη αντίφαση επιβεβαιώνει ότι δεν υπήρχε εξ αρχής η πρόθεση διασφάλισης των συνόρων της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, η οποία είχε συνυπογράψει και σεβαστεί όλες τις διεθνείς συμβάσεις, αλλά η σπουδή να γίνουν σεβαστά τα εσωτερικά διοικητικά σύνορα των πρώην γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών. Ακόμα και στην ανθρωπιστική πλευρά των γεγονότων υπάρχει αντίφαση. Στον αντίποδα των βιαιοτήτων της νόμιμης κυβέρνησης του Βελιγραδίου έναντι των Κροατών και των Σλοβένων, αναγνωρίζονται οι ανεξαρτησίες αυτών, ενώ στο πραξικόπημα των Σερβοβόσνιων έναντι της μη διεθνώς αναγνωρισμένης διοίκησης στο Σαράγιεβο, τηρείται από τη διεθνή κοινότητα αντίθετη στάση. Αυτή η διφορούμενη στάση των δυτικών οδηγούσε, σε μια αναρχία και σε αποσταθεροποίηση μιας περιοχής που είναι γεμάτη από μειονότητες.⁵⁰

Μετά την Συνθήκη του Ντέιτον, το ενδιαφέρον της Γερμανίας για την περιοχή αποσύρθηκε, ενώ ταυτόχρονα οι ΗΠΑ είχαν πατήσει πόδι στα δυτικά Βαλκάνια εγκαθιστώντας δυνάμεις στη Βοσνία. Το 1997, η κατάρρευση του Μπερίσα στην Αλβανία και η κατ' επέκταση αστάθεια που προκλήθηκε στα Σκόπια, ξεκαθάρισε τα πράγματα στη στρατηγική των ΗΠΑ. Έπρεπε να απομακρυνθεί ο Μιλόσεβιτς, να εξαλειφθούν τα υπολείμματα της Γιουγκοσλαβίας και να αναδυθεί μια νέα Σερβία και να επέλθει ισορροπία στις σχέσεις των γειτονικών χωρών, Μαυροβούνιο, Βοσνία, Κόσοβο και Σκόπια. Το 1998, η κρίση στο Κόσοβο ήταν η ευκαιρία για να τεθεί το αμερικανικό σχέδιο σε εφαρμογή. Οι τρομοκράτες του UCK αναβαθμίστηκαν σε

⁴⁸ Χρυσάνθος Λαζαρίδης, «Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια: Πέρα από τους Μύθους», στο Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, Θάνος Ντόκος – Φίλιππος Πιερρός, (Αθήνα, Ι. ΣΙΑΕΡΗΣ, 2000), σ. 137-139.

⁴⁹ «Charter of Paris for a New Europe», Σύνοδος της ΔΑΣΕ, Παρίσι 1990, σ. 5 και 8.

⁵⁰ Χρυσάνθος Λαζαρίδης, «Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια: Πέρα από τους Μύθους», στο Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, Θάνος Ντόκος – Φίλιππος Πιερρός, (Αθήνα, Ι. ΣΙΑΕΡΗΣ, 2000), σ. 139-140.

αγωνιστές της ελευθερίας. Η ειρήνευση στο Κόσοβο επιτεύχθηκε με ρωσική παρέμβαση. Οι δυνάμεις του UCK έδιωχναν τους σέρβικους πληθυσμούς με την ανοχή της KFOR και του NATO. Λίγο καιρό πριν, όταν οι Σέρβοι είχαν προβεί στην απομάκρυνση Αλβανών από το Κόσοβο σε μικρότερη κλίμακα συνάντησαν τη κατακραυγή της Δύσης. Η νατοϊκή παρέμβαση στο Κόσοβο πάλι ήταν αντιφατική. Πρώτον επιδίωκε να σταματήσει την εθνοκάθαρση των αλβανικών πληθυσμών και προκάλεσε την αντίστοιχη των σερβικών πληθυσμών. Δεύτερον, αντί να διασώσει το πολυεθνικό χαρακτήρα του Κοσόβου, επέφερε την εκδίωξη μέρους της μόνης υπάρχουσας μειοψηφίας, αυτής της σερβικής, τερματίζοντας την προοπτική της πολυεθνικότητας.⁵¹

⁵¹ Χρυσάνθος Λαζαρίδης, «Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στα Βαλκάνια: Πέρα από τους Μύθους», στο Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, Θάνος Ντόκος – Φίλιππος Πιερρός, (Αθήνα, Ι. ΣΙΑΕΡΗΣ, 2000), σελίδες 140-143.

Κεφάλαιο τρίτο - Το NATO και η Σερβία στον 21^ο Αιώνα

Η Συνεργασία NATO και Σερβίας⁵²

Ο κύριος στρατηγικός στόχος της Σερβίας τον 21^ο αιώνα είναι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η ένταξη στην εταιρική σχέση για την ειρήνη και η στενή συνεργασία με το NATO. Αυτοί οι στόχοι είναι αμοιβαίοι για όλες τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων, διότι το ζήτημα της ασφάλειας αυτών των χωρών δεν μπορεί να αξιολογηθεί, χωρίς να έχουμε κατά νου την ασφάλεια μιας περιοχής ως συνόλου και μιας περιοχής σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Αυτό εξήχθη στη Σύνοδο Κορυφής της Θεσσαλονίκης, σχετικά με τις ευρωπαϊκές προοπτικές στα δυτικά Βαλκάνια. Έτσι, μια σταθερή δέσμευση μεταξύ των χωρών μιας περιοχής για την επιβολή αυτών των νέων στρατηγικών στόχων και την ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας, καταδεικνύει την ανάγκη εφαρμογής μεταρρυθμίσεων στον τομέα της ασφάλειας και υιοθέτηση κοινής προσέγγισης για αυτό το πρόβλημα.⁵³

Από το 2006, οι σχέσεις μεταξύ Σερβίας και NATO άρχισαν να καλλιεργούνται και να εξελίσσονται σε μία σταθερή βάση, όταν η Σερβία συμμετείχε στο Πρόγραμμα Εταιρικής Σχέσης για την Ειρήνη (Partnership for Peace - PfP) και στο Συμβούλιο Ευρωατλαντικής Εταιρικής Σχέσης (Euro-Atlantic Partnership Council -EAPC). Στις 14 Δεκεμβρίου 2006 η συμμετοχή της Σερβίας στο PfP, έγινε ταυτόχρονα με τις συμμετοχές των Βοσνία-Ερζεγοβίνη και Μαυροβούνιο. Η ένταξη στο PfP σήμαινε την πλήρη συνδρομή των Βοσνία-Ερζεγοβίνη και Σερβία στις απαιτήσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν στην πρώτη ΟΔΓ.⁵⁴ Το 2015 η συνεργασία αυτή ενισχύθηκε από τη στιγμή που η Σερβία συμφώνησε στο πρώτο διετές Σχέδια Δράσης Ατομικής Εταιρικής Σχέσης (Individual Partnership Action Plans-IPAPs). Τον Δεκέμβριο του 2006 ιδρύθηκε το Στρατιωτικό Γραφείο Συνδέσμου του NATO στο Βελιγράδι το οποίο υποστηρίζει τις σερβικές αμυντικές μεταρρυθμίσεις, διευκολύνει τη συμμετοχή της Σερβίας σε δραστηριότητες του προγράμματος PfP και παρέχει βοήθεια στις δραστηριότητες δημόσιας

⁵² “Relations with Serbia”, NATO, 26 March 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50100.htm (accessed in December 1, 2020).

⁵³ Koturovic Darja, “Serbian Foreign and Security Policy in 21th Century”, 2007, pp. 11, <https://www.files.ethz.ch/isn/27885/rieas107.pdf> (accessed in December 29, 2020).

⁵⁴ “Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia join NATO Partnership for Peace”, NATO, April 2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_22059.htm?selectedLocale=en (accessed in December 1, 2020).

διπλωματίας του NATO στην περιοχή. Παρόλη την πρόοδο που έχει επιτευχθεί στις σχέσεις των δύο μερών, το Κόσοβο παραμένει αγκάθι και εμπόδιο στην ολοκλήρωση των σχέσεων. Η KFOR συνεχίζει να εξασφαλίζει ένα ασφαλές περιβάλλον σύμφωνα με τις προσταγές του ψηφίσματος των ΗΕ 1244. Οι σερβικές ένοπλες δυνάμεις έχουν συνεργαστεί με την KFOR για πολλά χρόνια, έχοντας ως βάση την Στρατιωτική Τεχνική Συμφωνία. Το NATO συνεχίζει μέχρι σήμερα να υποστηρίζει τη συνέχιση του διαλόγου στο πλαίσιο της ΕΕ με σκοπό την ομαλοποίηση των σχέσεων Βελιγραδίου και Πρίστινας. Όπως είναι κατανοητό η συνεργασία μεταξύ των πρώην αντιμαχόμενων μερών είναι αμοιβαία επωφελής. Στην πορεία των ετών έχει δομηθεί και αναπτυχθεί ένας αριθμός διαλειτουργικών συνεργασιών.

Το 2007 αρχικά η Σερβία συμμετείχε στην Διαδικασία Σχεδίασης και Αναθεώρησης (Planning and Review Process - PARP) για την ανάπτυξη των δυνάμεών της, ώστε να συμμετέχουν σε πολυεθνικές επιχειρήσεις με εντολή του ΟΗΕ και σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ. Η PARP χρησιμεύει επίσης ως εργαλείο σχεδιασμού στη καθοδήγηση και στην παρακολούθηση της προόδου στον τομέα της άμυνας και των προσπαθειών στρατιωτικού μετασχηματισμού.

Από το 2012, η Σερβία ασχολείται ενεργά με την Οικοδόμηση Ακεραιότητας (Building Integrity - BI) για την βελτίωση της ακεραιότητας, της διαφάνειας και της λογοδοσίας και για τη καταπολέμηση της διαφθοράς στα πεδία της άμυνας και της ασφάλειας. Το Υπουργείο Άμυνας της χώρας προσφέρει επίσης την εμπειρία του σε άλλες χώρες που ασχολούνται με τη διαδικασία αυτοαξιολόγησης και αξιολόγησης από ομοτίμους του BI του NATO και συμμετέχει ενεργά στην ανάπτυξη του προγράμματος αναφοράς του BI του NATO, το οποίο δημοσιεύθηκε το 2016.

Από το 2014, η Σερβία ασχολείται με το Πρόγραμμα Βελτιωτικής Εκπαίδευσης Άμυνας (Defence Education Enhancement Programme - DEEP), το οποίο στηρίζει τις προσπάθειες της Σερβίας για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου και σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος. Η Σερβία είναι πλέον ένας καθαρός πάροχος ασφάλειας στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης και υποστηρίζει άλλα προγράμματα DEEP, όπως αυτό με την Αρμενία.

Επίσης από το 2014, στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας Διαλειτουργικής Συνεργασίας, η Σερβία συμμετείχε στην αντίστοιχη πλατφόρμα, η οποία φέρνει τους συμμάχους μαζί με 24 επιλεγμένους συνεργάτες. Η Σερβία προσφέρει εμπειρογνωμοσύνη και εκπαίδευση στους συμμάχους και τους συνεργάτες τους στο Κέντρο Εκπαίδευσης Χημικών, Βιολογικών, Ακτινολογικών και Πυρηνικών

(Chemical, Biological, Radiological and Nuclear - CBRN) στο Kruševac, το οποίο αναγνωρίστηκε ως Κέντρο Εκπαίδευσης και Εκπαίδευσης Συνεργασίας το 2013.

Τον Δεκέμβριο του 2017, σε συντονισμό με αρκετούς συμμάχους του NATO, η Σερβία διεξήγαγε σειρά μαθημάτων για να εκπαιδεύσει ιρακινό στρατιωτικό και πολιτικό ιατρικό προσωπικό στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για την Ανάπτυξη της Ικανότητας Άμυνας και Συναφούς Ασφάλειας του NATO.

Επιπρόσθετα, έχουν πραγματοποιηθεί παράλληλα και ένας σημαντικός αριθμός κοινών δράσεων της Σερβίας και του NATO οι οποίες έχουν πλέον δημιουργήσει ένα ευρύ φάσμα συνεργασίας.

Οι σύμμαχοι έχουν υποστηρίξει ορισμένα σχέδια του NATO - NATO Trust Fund Projects στη Σερβία. Το 2003 ολοκληρώθηκε το έργο για την καταστροφή 28.000 πλεονασματικών φορητών όπλων και ελαφρού οπλισμού, και ένα άλλο για την ασφαλή καταστροφή 1,4 εκατομμυρίων ναρκών ξηράς και πυρομαχικών, το οποίο ολοκληρώθηκε το 2007. Ένα τρίτο έργο για την καταστροφή περίπου 8.000 τόνων πλεονάσματος πυρομαχικών και εκρηκτικών είναι σε εξέλιξη. Ένα άλλο πενταετές έργο που ολοκληρώθηκε το 2011 και υλοποιήθηκε από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Organization for Migration - IOM) βοήθησε σχεδόν 6.000 απολυμένους υπαλλήλους στο τομέα της άμυνας στη Σερβία, να ξεκινήσουν μικρές επιχειρήσεις.

Η Σερβία ασχολείται ενεργά με το Πρόγραμμα Επιστήμη για την Ειρήνη και την Ασφάλεια (Science for Peace and Security - SPS) από το 2007. Σήμερα, επιστήμονες και εμπειρογνώμονες από τη Σερβία εργάζονται για την αντιμετώπιση ενός ευρέος φάσματος θεμάτων ασφάλειας, ιδίως στους τομείς της ενεργειακής ασφάλειας, της αντιτρομοκρατίας και της άμυνας κατά των βιολογικών, χημικών, ραδιολογικών και πυρηνικών παραγόντων.

Η Σερβία συνεργάζεται ενεργά με το Ευρωατλαντικό Κέντρο Συντονισμού Αντιμετώπισης Καταστροφών του NATO (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre - EADRCC) για να αναπτύξει τις εθνικές της ικανότητες πολιτικής διαχείρισης και διαχείρισης καταστροφών και να βελτιώσει τη διαλειτουργικότητα στις διεθνείς επιχειρήσεις αντιμετώπισης καταστροφών. Τον Δεκέμβριο του 2015, η Σερβία ζήτησε διεθνή βοήθεια μέσω του EADRCC στο πλαίσιο της εισροής προσφύγων. Έξι συμμαχικά έθνη παρείχαν υποστήριξη. Η Σερβία φιλοξένησε την άσκηση πεδίου διαχείρισης συνεπειών SRBIJA 2018, η οποία συγκέντρωσε περίπου 2.000 συμμετέχοντες από 40 χώρες, στην εξάσκηση διεθνούς συνεργασίας σε ένα σενάριο

σεισμών. Ως συμμετέχουσα χώρα, η Σερβία συμμετείχε επίσης σε πέντε άλλες ασκήσεις του EADRCC.

Το 2017, η Σερβία ξεκίνησε το δεύτερο εθνικό της σχέδιο δράσης για τις γυναίκες, την ειρήνη και την ασφάλεια για την περίοδο 2017-2020. Η Σερβία συνδέεται με την Πολιτική και το Σχέδιο Δράσης του NATO / EAPC για τις Γυναίκες, την Ειρήνη και την Ασφάλεια (Women, Peace and Security - WPS), το οποίο εγκρίθηκε στις Βρυξέλλες στη Σύνοδο Κορυφής του NATO το 2018. Επιπλέον, μαζί με τις Ηνωμένες Πολιτείες, η Σερβία ηγήθηκε μιας σειράς ειδικών εργαστηρίων του NATO, για την ανάπτυξη ενός πίνακα βαθμολόγησης ή ενός συνόλου δεικτών, που βοηθούν στην αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο το NATO και οι χώρες εταίροι ενσωματώνουν το φύλο στις στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Η Σερβία και το NATO στοχεύουν στη βελτίωση της ενημέρωσης του κοινού για τη συνεργασία NATO-Σερβίας. Το Στρατιωτικό Γραφείο Συνδέσμου του NATO στο Βελιγράδι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία.

Στις 9 Νοεμβρίου 2019, η Σερβία υιοθέτησε ένα δεύτερο Ατομικό Σχέδιο Δράσης Εταιρικής Σχέσης (Individual Partnership Action Plan - IPAP), μεταξύ αυτής και του NATO για την περίοδο 2019-2021. Το IPAP είναι ο υψηλότερος μηχανισμός συνεργασίας του NATO με χώρες εταίρους που δεν έχουν φιλοδοξίες για ένταξη στο NATO. Αποτελεί ένα σχέδιο δράσης προκειμένου να πραγματοποιηθούν μεταρρυθμίσεις σε τρίτες χώρες. Καλύπτει εκτός από τους κύριους τομείς που αφορούν την άμυνα, την ασφάλεια, τα στρατιωτικά ζητήματα και με εναλλακτικούς τομείς, όπως η ενημέρωση κοινού, η επιστήμη, το περιβάλλον, ο σχεδιασμός έκτακτης ανάγκης και η προστασία δεδομένων. Το πρώτο σχέδιο υιοθετήθηκε το 2014 και διήρκεσε για τρία χρόνια συνολικά, μέχρι και το 2017.⁵⁵ Στο εν λόγω κείμενο μνημονεύεται ξεκάθαρα η πολιτική της σερβικής στρατιωτικής ουδετερότητας.⁵⁶

Σήμερα, οι σχέσεις της Σερβίας και του NATO διακρίνονται για τη σταθερότητα και τη ξεκάθαρη στάση που τηρούν τα δύο μέρη. Πρόσφατα, στις 15 Νοεμβρίου 2021, ο Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας του NATO Mircea Geoană κατά την έναρξη του Rose-Roth σεμιναρίου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της

⁵⁵ “Serbia adopts new IPAP with NATO”, *EWB*, 8 November 2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/11/08/serbia-adopts-new-ipap-with-nato/> (accessed in March 5, 2021).

⁵⁶ “New IPAP confirmation of upward trend in partnership with NATO”, *The Government of Serbia*, 7 November 2019, <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/147414/new-ipap-confirmation-of-upward-trend-in-partnership-with-nato.php> (accessed in March 5, 2021).

συμμαχίας για την επέτειο της 15ετούς συμμετοχής της Σερβίας στο PfP εξήρε την μακροχρόνια δέσμευση των δύο μερών και την σημασία αυτής, για την ασφάλεια και την ευημερία της περιοχής των δυτικών Βαλκανίων. Επισημάνθηκε ο σεβασμός της επιλογής της Σερβίας για την τήρηση στάσης της στρατιωτικής ουδετερότητας και της μη πλήρους ενσωμάτωσης της στην Βορειοατλαντική συμμαχία. Η πολιτική του NATO “Open Door” έχει οδηγήσει στη δημιουργία περισσότερων συμμάχων παρά μελών στα δυτικά Βαλκάνια. Το NATO και οι ηγέτες των χωρών μελών δηλώνουν δεσμευμένοι για την διεύρυνση των δημοκρατικών θεσμών, την ασφάλεια, την ευημερία και την βέλτιστη επωφελή επίλυση του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου με τη συνδρομή της KFOR υπό το πλαίσιο της εντολής της ΓΣ των ΗΕ.⁵⁷

Η Συνδρομή του NATO στο Κόσοβο⁵⁸

Η παρουσία του NATO για την ευημερία και τη σταθερότητα των δυτικών Βαλκανίων ακόμα μέχρι και σήμερα είναι σημαντική. Από τον Ιούνιο του 1999, η KFOR ηγείται μιας επιχείρησης στήριξης της ειρήνης στο Κοσσυφοπέδιο, υποστηρίζοντας ευρύτερες διεθνείς προσπάθειες για την εδραίωση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή. Η KFOR αντλεί την εντολή της από το ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών (UNSCR) και τη Στρατιωτική Τεχνική Συμφωνία μεταξύ του NATO και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και της Σερβίας. Η KFOR λειτουργεί σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ως εκ τούτου, είναι μια επιχείρηση επιβολής της ειρήνης. Σήμερα, η KFOR αποτελείται από περίπου 3.500 στρατεύματα προερχόμενα από 27 χώρες.

Με το ξέσπασμα της πανδημίας του κορονοϊού, η ανταπόκριση των θεσμικών οργάνων στο Κοσσυφοπέδιο ήταν γρήγορη και προσαρμοσμένη, αποτρέποντας την ταχεία εξάπλωση του ιού. Η Διοίκηση της KFOR (Commander, Kosovo Force - COMKFOR) έλαβε τα προσήκοντα μέτρα για την προστασία του προσωπικού της KFOR από τον Covid-19, διασφαλίζοντας παράλληλα τη συνέχιση της βασικής αποστολής της KFOR. Η KFOR παρέχει βοήθεια στα ιδρύματα του Κοσσυφοπεδίου,

⁵⁷ “Speech by NATO Deputy Secretary General Mircea Geoană at the 2021 edition of the NATO Parliamentary Assembly’s Rose-Roth Seminar in Belgrade”, NATO, 16 November 2021, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/opinions_188613.htm?selectedLocale=en, (accessed in November 26, 2021).

⁵⁸ “NATO’s role in Kosovo”, NATO, 16 November 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm (accessed in December 1, 2020).

καθώς και σε άλλους διεθνείς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, επιτρέπει στην EULEX να μοιράζεται την ιατρική υποστήριξη και τις εγκαταστάσεις της KFOR, για δοκιμές Covid-19.

Τα καθήκοντα της KFOR περιλαμβάνουν την παροχή βοήθειας για την επιστροφή ή τη μετεγκατάσταση εκτοπισμένων ατόμων και προσφύγων, ανασυγκρότηση και αποναρκοθέτηση, ιατρική βοήθεια, ασφάλεια και δημόσια τάξη, προστασία των κληρονομικών τοποθεσιών, συνοριακή ασφάλεια, απαγόρευση διασυνοριακού λαθρεμπορίου όπλων, εφαρμογή προγράμματος αμνηστίας όπλων, πυρομαχικών και εκρηκτικών υλών σε ολόκληρο το Κοσσυφοπέδιο, αποστρατικοποίηση όπλων και υποστήριξη για τη δημιουργία πολιτικών θεσμών, της αστυνόμευσης, της δικαιοσύνης και του ποινικού συστήματος, της διενέργειας εκλογών και άλλων τομέων της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής του Κοσσυφοπεδίου. Ιδιαίτερη μέριμνα εξακολουθεί να δίνεται στην ασφάλεια των μειονοτήτων. Αυτό επιτυγχάνεται με την εκπομπή τακτικών περιπολιών σε περιοχές θυλάκων μειονοτήτων, σημείων ελέγχου, συνοδεία ομάδων μειονοτήτων, προστασία τοποθεσιών κληρονομιάς (πχ μοναστήρια) και δωρεών (πχ τροφίμων, ρουχισμού και σχολικών ειδών).

Στις 12 Ιουνίου 2008, πέραν των προαναφερθέντων αρχικών καθηκόντων, το NATO συμφώνησε να αρχίσει να εκτελεί πρόσθετα καθήκοντα στο Κοσσυφοπέδιο, δηλαδή να βοηθά στην αποχώρηση των Σωμάτων Προστασίας του Κοσσυφοπεδίου (Kosovo Protection Corps - KPC) και στη δημιουργία της Δύναμης Ασφάλειας του Κοσσυφοπεδίου (Kosovo Security Force - KSF), καθώς και μια πολιτική δομή για την επίβλεψη της KSF.

Η βελτιωμένη κατάσταση ασφάλειας στο Κοσσυφοπέδιο επέτρεψε στο NATO να συνεχίσει την εφαρμογή της λεγόμενης διαδικασίας αποδέσμευσης, όπως τη σταδιακή μεταφορά ασφάλειας για χώρους θρησκευτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς από την προστασία της KFOR στην ευθύνη της αστυνομίας του Κοσσυφοπεδίου. Μέχρι το τέλος του 2013, η KFOR είχε απαλλάξει από οκτώ ακίνητα με ειδικό καθεστώς: το μνημείο Gazimestan, το μοναστήρι Gracanica, το μοναστήρι Zociste, το μοναστήρι Budisavci, το μοναστήρι Gorio, τον ιστότοπο του Αρχαγγέλου, το μοναστήρι Devic και το Πατριαρχείο Pec. Μόνο ένας καθορισμένος τόπος, η Μονή Decani, επί του παρόντος διατηρείται υπό προστασία της KFOR.

Ο Δρόμος προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

Το ξεκίνημα του νέου αιώνα για τα δυτικά Βαλκάνια δεν διαγραφόταν ιδιαίτερα αισιόδοξο, μετά τις συγκρούσεις της τελευταίας δεκαετίας. Το 2000 ο Κροάτης πρωθυπουργός Ivica Racan δήλωνε ότι «... η αληθινή ομαλοποίηση των σχέσεων δεν θα είναι δυνατή όσο ο Γιουγκοσλάβος πρόεδρος Slobodan Milosevic παραμένει στην εξουσία και οι συμπεριφορές και οι λογικές που βοήθησε να εμφυσηθούν συνεχίζουν να επικρατούν. Το πρόβλημα της Σερβίας είναι για τα καλά πέρα από τον Milosevic».⁵⁹ Το 2000, παρά τις προβλέψεις του ψηφίσματος 1244/ΣΑ, η προοπτική του καθεστώ του Κοσσυφοπεδίου να απολαμβάνει αυτονομία εντός της ΟΔΓ, βρίσκει κατηγορηματικά αντίθετη την συντριπτική πλειοψηφία της αλβανικής κοινότητας, η οποία θέλει ένα ανεξάρτητο Κόσοβο.⁶⁰

Στις εκλογές στις 24 Σεπτεμβρίου 2000, το κόμμα Σερβική Δημοκρατική Αντιπολίτευση (Democratic Opposition of Serbia - DOS) με επικεφαλής τον Βόισλαβ Κοστούνιτσα, κερδίζει με ποσοστό 50,24%, έναντι 37,15% του Μιλόσεβιτς. Η Ομοσπονδιακή Επιτροπή των Εκλογών, ζήτησε την επαναληπτική ψηφοφορία, ισχυριζόμενη ότι ο Κοστούνιτσα δεν είχε κερδίσει την πλειοψηφία των ψήφων. Ξεσπούν εκτεταμένες διαμαρτυρίες και γενικές απεργίες ξεκινούν στις 2 Οκτωβρίου. Μετά την παρέμβαση του Ρώσου Υπουργού Εξωτερικών, το Συνταγματικό δικαστήριο αντέστρεψε την προηγούμενη εκλογική του απόφαση και πιστοποίησε τη νίκη του Κοστούνιτσα. Ο Μιλόσεβιτς παραιτείται και ο Κοστούνιτσα αναλαμβάνει στη θέση του, στις 7 Οκτωβρίου 2000. Με αφορμή την αλλαγή της πολιτικής κατάστασης, η ΕΕ διέθεσε 2 δισεκατομμύρια δολάρια για ανοικοδόμηση και η Σερβία προχώρησε σε αυτήν, όταν διεξήχθησαν ελεύθερες, δημοκρατικές κοινοβουλευτικές εκλογές τον επόμενο Δεκέμβριο.⁶¹

Μετά τις εκλογές, από τη πρώτη στιγμή, η αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της Σερβίας είναι εμφανής. Στόχος της είναι η συμμετοχή στη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, προκειμένου να γίνει μέλος της ΕΕ. Ο πολιτικός

⁵⁹ «Οικοδομώντας Σταθερότητα στα Βαλκάνια», άρθρο «Αναπληρώνοντας τον Χαμένο Χρόνο», Δελτίο ΝΑΤΟ, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2000, σ. 8, <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/gr/0002-gr.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 27 Δεκεμβρίου 2020).

⁶⁰ «Οικοδομώντας Σταθερότητα στα Βαλκάνια», άρθρο «Διοικώντας την KFOR», Δελτίο ΝΑΤΟ, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2000, σ. 16-19, <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/gr/0002-gr.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 27 Δεκεμβρίου 2020).

⁶¹ Max Rennebohm, “Serbians overthrow Milosevic (Bulldozer Revolution), 2000”, 8 September 2011, <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/serbians-overthrow-milosevic-bulldozer-revolution-2000> (accessed in December 27, 2020).

διάλογος μεταξύ των δύο μερών ξεκίνησε με την επίσκεψη του Β. Κοστούνιτσα ως προέδρου της ΟΔΓ στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Σύνοδος Κορυφής της ΕΕ στο Μπιαρίτζ) στις 12 Οκτωβρίου 2000. Η συμφωνία πλαίσιο ΕΕ-ΟΔΓ για την υλοποίηση του προγράμματος βοήθειας και υποστήριξης της ΕΕ για την ΟΔΓ υπογράφηκε στο Βελιγράδι στις 25 Οκτωβρίου 2000.⁶² Στις 19-21 Ιουνίου 2003 η Σερβία και η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήλθαν σε μια νέα φάση στις σχέσεις τους με την υιοθέτηση της «Ατζέντας της Θεσσαλονίκης για τα δυτικά Βαλκάνια», που επιβεβαίωσε την ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών των δυτικών Βαλκανίων.⁶³

Στην πορεία το Μαυροβούνιο υποστήριζε ότι η ένωση με τη Σερβία εμποδίζει την δυνατότητα της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσής του. Κύριος λόγος ήταν η αναστολή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τη Σερβία από μέρους των Βρυξελλών, μετά την άκαρπη λήξη της διορίας που είχε δοθεί, για την παράδοση του Σέρβου Στρατηγού Ratko Mladic, κατηγορούμενου για εγκλήματα πολέμου, δηλαδή την 30^η Απριλίου 2006. Επιπλέον τα οικονομικά προβλήματα και η υψηλή ανεργία, συνέδραμαν ώστε το Μαυροβούνιο να επιδιώξει την ανεξαρτησία του. Κατά συνέπεια, στις 21 Μαΐου 2006, έλαβε χώρα δημοψήφισμα στο Μαυροβούνιο, στο οποίο η πλειοψηφία με 55,5%, επέλεξε την ανεξαρτησία. Στις 28 Ιουνίου 2006 μετά από 88 χρόνια κοινής πορείας Σερβίας και Μαυροβουνίου, το δεύτερο έγινε μέλος των ΗΕ ως ανεξάρτητο κράτος, με το ψήφισμα 60/264.^{64, 65}

Η βάση της συνεργασίας Σερβίας-Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζεται στην "ευρωπαϊκή εταιρική σχέση για τη Δημοκρατία της Σερβίας", ένα όργανο με το οποίο η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθορίζει τις βασικές προτεραιότητες, τα πολιτικά και οικονομικά κριτήρια και τη βάση της συνεργασίας στον τομέα των

⁶² Koturovic Darja, "Serbian Foreign and Security Policy in 21th Century", January 2007, pp. 6, <https://www.files.ethz.ch/isn/27885/rieas107.pdf> (accessed in December 29, 2020).

⁶³ «Το Ευρωπαϊκό Μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων – Θεσσαλονίκη@10 (2003-2013)», *Europe direct*, 22 Ιουλίου 2013, <http://europedirect.eliamep.gr/to-evropaiko-mellon-ton-ditikon-valka/> (έγινε πρόσβαση στις 28 Φεβρουαρίου 2021).

⁶⁴ "After twenty four years of union with Serbia Montenegro is independent again", *Robert Schuman Foundation*, 2021, <https://www.robert-schuman.eu/en/eem/0522-after-twenty-four-years-of-union-with-serbia-montenegro-is-independent-again> (accessed in February 5, 2021).

⁶⁵ "Resolution adopted by the General Assembly on 28 June 2006", Res 60/264, *GA/UN*, 12 July 2006, <https://undocs.org/en/A/RES/60/264> (accessed in February 5, 2021).

πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και παρακολουθεί και αξιολογεί την πρόοδο της Σερβίας, στη διαδικασία ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.^{66, 67}

Η Σερβία αιτήθηκε την προσχώρησή της στην ΕΕ την 19^η Δεκεμβρίου 2009. Στις 12 Οκτωβρίου 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατύπωσε θετική γνώμη και πρότεινε να δοθεί στη Σερβία η ιδιότητα υποψήφιας χώρας. Την 1η Μαρτίου 2012, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέταξε τη Σερβία στο καθεστώς υποψήφιας χώρας. Στις 21 Ιανουαρίου 2014, κατά την πρώτη σύνοδο της διάσκεψης προσχώρησης άρχισαν σε επίπεδο υπουργών οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις για τη Σερβία. Στις 18 Ιουνίου 2019, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων έκανε αποδεκτά τα συμπεράσματα, σχετικά με τη διεύρυνση και τη διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης, τα οποία αφορούσαν και τη Σερβία. Τα συμπεράσματα αυτά επικυρώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 20 Ιουνίου 2019.⁶⁸

Η Προσέγγιση Βελιγραδίου και Πρίστινας

Στις 19 Απριλίου 2013 με τη βοήθεια της ΕΕ, το Βελιγράδι και η Πρίστινα κατέληξαν σε μια Πρώτη Συμφωνία Αρχών που διέπουν την Ομαλοποίηση των Σχέσεων⁶⁹. Το σχέδιο εφαρμογής συμφωνήθηκε στις 22 Μαΐου 2013. Το ΝΑΤΟ έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της Συμφωνίας και οι σύμμαχοι την υποστηρίζουν σθεναρά. Προς υποστήριξη της Συμφωνίας, το Βελιγράδι και η Πρίστινα ξεκίνησαν ένα πρόγραμμα συνομιλιών υψηλού επιπέδου, που διοργανώθηκε από την Ευρωπαϊκή

⁶⁶ Stanislava Acin Sigulinski - Djurica Acin, "Serbia and European Union - Waiting for Godot", *SSRN*, 2 April 2009, pp 3, <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=867004085082100115108100110074074126125005064079075023078068065018008080011098127104118012027123051028125126119082095104029093053002058023017121124119103004020120029065064002119090127089024127121067008011070084067006005123064123085003082121121074000067&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (accessed in May 17, 2021).

⁶⁷ «Conclusions of the Presidency», *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Κοπεγχάγη*, 21-22 Ιουνίου 1993, παράγραφος 7. Α. iii), σ.13.

⁶⁸ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Πορεία των διαπραγματεύσεων», <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/serbia/> (έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2020).

⁶⁹ Η συμφωνία 15 σημείων προβλέπει τη συγχώνευση των τεσσάρων σερβικών δήμων στο βορρά (Βόρεια Μιτρόβιτσα, Ζβέκαν, Ζούμπιν Ποτόκ και Λεπόσαβιτς) υπό της νομοθεσίας του Κοσσυφοπέδιου. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι και τα δύο μέρη συμφώνησαν να μην εμποδίσουν τις προσπάθειες του άλλου να αποκτήσει ένταξη στην ΕΕ. Το Βελιγράδι εξακολουθεί να αρνείται επίσημα να αναγνωρίσει το Κοσσυφοπέδιο.

Piotr Smolar, "Serbia and Kosovo sign historic agreement", *The Guardian*, 30 April 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/30/serbia-kosovo-historic-agreement-brussels> (accessed in February 3, 2021).

Ένωση. Τον Ιούνιο του 2013, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με το Βελιγράδι και τις διαπραγματεύσεις με την Πρίστινα για μια Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (Stabilisation and Association Agreement – SAA). Στις 27 Οκτωβρίου 2015 η συμφωνία SAA υπεγράφη⁷⁰ και τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2016. Το NATO συνεχίζει να παρέχει ισχυρή πολιτική υποστήριξη στη Συμφωνία Βελιγραδίου-Πρίστινας και η KFOR είναι έτοιμη να υποστηρίξει την εφαρμογή της - διασφαλίζοντας ένα κλίμα ειρήνης και ασφάλειας – εντός της τρέχουσας εντολής του.

Τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα για την προώθηση του διαλόγου, είναι η κατάσταση στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο, το εύρος της αναγνώρισης της Σερβίας για το Κοσσυφοπέδιο, οι στρατηγικοί πόροι (κυρίως ορυχεία και νερό) και η προστασία των σερβικών θρησκευτικών και πολιτιστικών χώρων. Επιπρόσθετα, στις διάφορες απόψεις τοπικών αρχόντων για διχοτόμηση του βόρειου Κοσσυφοπεδίου, οι ΗΠΑ και ΕΕ απαντούν αρνητικά με το σκεπτικό της αποτροπής δημιουργίας μιας κατάστασης, που θα αποτελούσε προηγούμενο σε μελλοντικές περιπτώσεις επανασχεδιασμού πολιτικών χαρτών, με βάση τις εθνικές γραμμές. Η θέση αυτή επιβεβαιώθηκε και το 2018, όταν σε συζητήσεις υψηλού επιπέδου, ο πρόεδρος του Κοσσυφοπεδίου Θαçi και ο πρόεδρος της Σερβίας Vučić έθεσαν το ζήτημα της ανταλλαγής γης μεταξύ των δύο, της σερβικής πλειοψηφίας σε περιοχές στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο, για τις αλβανικές πλειοψηφικές περιοχές στην κοιλάδα Preševo της Σερβίας, οι Σύμμαχοι την απέρριψαν για τον ίδιο λόγο.⁷¹

Στις 4 Σεπτεμβρίου 2020, στην Ουάσινγκτον, οι πρόεδροι των ΗΠΑ, Σερβίας και Κόσοβο οι κκ. Donald Trump, Aleksandar Vucic και Avdullah Hoti αντίστοιχα, συνυπέγραψαν μια Συμφωνία ομαλοποίησης των οικονομικών τους σχέσεων. Στο περιεχόμενο του κειμένου υπήρχε η πρόβλεψη για εδραίωση διπλωματικών σχέσεων Κοσόβου – Ισραήλ και η μεταφορά της σερβικής πρεσβείας στην Ιερουσαλήμ⁷².

⁷⁰ “Stabilisation and Association Agreement (SAA) between the European Union and Kosovo signed”, Council of the European Union, 27 October 2015, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/27/kosovo-eu-stabilisation-association-agreement/> (accessed in February 3, 2021).

⁷¹ Jean-Charles Larssonneur, “Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report”, NATO Parliamentary Assembly, 20 October 2020, par. 64 and 65, pp. 4, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%2020%20E%20rev1-%20REVISED%20DRAFT%20REPORT%20-%20WESTERN%20BALKANS.pdf> (accessed in February 18, 2021).

⁷² Keida Kostreci, “US-Brokered Serbia-Kosovo Deal a 'Step Forward' But Challenges Remain”, VOA, 5 September 2020, <https://www.voanews.com/europe/us-brokered-serbia-kosovo-deal-step-forward-challenges-remain> (accessed in February 3, 2021).

Συγκεκριμένα στο σημείο 16 της Συμφωνίας αναφέρεται η δέσμευση της Σερβίας για τη μεταφορά της πρεσβείας από το Τελ Αβίβ στην Ιερουσαλήμ, μέχρι τον Ιούλιο του 2021 και την αμοιβαία αναγνώριση των κρατών μεταξύ Κοσόβου και Ισραήλ. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση της ΕΕ, η οποία υποστήριξε ότι το καθεστώς της Ιερουσαλήμ είναι θέμα των διαπραγματεύσεων μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων, τονίζοντας ότι κανένα κράτος – μέλος της ΕΕ δεν έχει πρεσβεία στην Ιερουσαλήμ και το θέμα υποδαυλίζει την πορεία των δύο χωρών προς την ευρωπαϊκή τους ενσωμάτωση.⁷³ Η συμφωνία προβλέπει μεταξύ άλλων, την πραγματοποίηση απευθείας αεροπορικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινα, κατασκευή της εθνικής οδού Νις-Πρίστινα και ορισμένα άλλα οικονομικά και ενεργειακά έργα. Οι υπογράφωντες τη συμφωνία, ανέλαβαν να αναστείλουν για ένα χρόνο την εκστρατεία αναγνώρισης, δηλαδή την ανάκληση της αναγνώρισης του Κοσσυφοπεδίου.⁷⁴ Στο μεσοδιάστημα τον περασμένο Μάρτιο το Ισραήλ αναγνώρισε το Κόσοβο και ως αντίδραση ο σέρβος Πρόεδρος Vucic εξέφρασε αμφιβολίες για την μετακίνηση της πρεσβείας στην Ιερουσαλήμ καθώς τα συμφέροντα της Σερβίας έχουν αλλάξει.⁷⁵

Ο ειδικός απεσταλμένος των ΗΠΑ Grenell, συνοδευόμενος από μια αμερικανική επιχειρηματική αντιπροσωπεία, ταξίδεψε και στις δύο χώρες στα μέσα Σεπτεμβρίου. Κατά την επίσκεψη της αντιπροσωπείας, η US International Development Finance Cooperation (USDFC) και η τράπεζα EXIM, υπέγραψαν επιστολές προθέσεων, για να βοηθήσουν στη χρηματοδότηση της κατασκευής του «Peace Highway» που συνδέει τη Νις και την Πρίστινα. Μαζί με τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει και οι δύο πλευρές για την ασφάλεια δικτύων και ενέργειας, η συμμετοχή της αμερικανικής κυβέρνησης και των αμερικανικών επιχειρήσεων στέλνει επίσης ένα σαφές μήνυμα στη Ρωσία και στην Κίνα.⁷⁶

⁷³ “What is the significance of the Serbian decision to move its embassy to Jerusalem?”, *EWB*, 11 September 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/09/11/what-is-the-significance-of-the-serbian-decision-to-move-its-embassy-to-jerusalem/> (accessed in February 3, 2021).

⁷⁴ “2020 US-Serbia-Kosovo agreement: New era of Serbia-US political and economic relations”, *Ifimes*, 25 September 2020, <https://www.ifimes.org/en/9903> (accessed in February 3, 2021).

⁷⁵ Sasa Dragojlo, “Serbian President Voices Hesitation Over Embassy’s Jerusalem Move”, *BalkanInsight*, 01 July 2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/01/serbian-president-voices-hesitation-over-embassys-jerusalem-move/>, (accessed in December 11, 2021).

⁷⁶ Jean-Charles Larssonneur, “Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report”, *NATO Parliamentary Assembly*, 20 October 2020, par. 75, pp. 16-17,

Κεφάλαιο τέταρτο - Οι Στρατηγικές Επιδιώξεις και τα Εσωτερικά Προβλήματα της Σερβίας

Η Υψηλή Στρατηγική της Σερβίας

Στις 27 Δεκεμβρίου 2019, η Σερβία εξέδωσε δύο στρατηγικά έγγραφα, τη «Στρατηγική Άμυνας της Δημοκρατίας της Σερβίας» και τη «Στρατηγική της Εθνικής Ασφάλειας της Δημοκρατίας της Σερβίας» τα οποία καθορίζουν την βραχυπρόθεσμη και μακροχρόνια στρατηγική της χώρας.

«Στρατηγική Άμυνας της Δημοκρατίας της Σερβίας»⁷⁷

Αναγνωρίζονται ως προκλήσεις και απειλές για την εθνική ασφάλεια, η ένοπλη επιθετικότητα, η παράνομη κήρυξη ανεξαρτησίας της επικράτειας της Αυτόνομης Επαρχίας του Κοσσυφοπεδίου και Μετοχιών, οι αυτονομιστικές φιλοδοξίες, οι ένοπλες εξεγέρσεις, οι τρομοκρατικές δραστηριότητες, ο εθνοτικός και θρησκευτικός εξτρεμισμός, οι φυσικές καταστροφές, τα τεχνικά και τεχνολογικά ατυχήματα, τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο και τα συμβιβαστικά συστήματα πληροφοριών και επικοινωνιών. Το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση πολιτικής και ασφάλειας της Σερβίας. Η μονομερής διακήρυξη της ανεξαρτησίας του εδάφους που καλύπτει την επαρχία του Κοσσυφοπεδίου και των Μετοχιών έρχεται σε αντίθεση με το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σερβίας και το ψήφισμα 1244/ΣΑ και χαρακτηρίζεται ως απαράδεκτη.⁷⁸

Τα αμυντικά συμφέροντα της Δημοκρατίας της Σερβίας που καθορίζονται είναι, η προστασία της κυριαρχίας, η εδαφική ακεραιότητα, η ανεξαρτησία, η προστασία της ασφάλειας της Δημοκρατίας της Σερβίας και των πολιτών της, η διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή και τον κόσμο, η βελτίωση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας μέσω της διαδικασίας ευρωπαϊκής

<https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%2020%20E%20rev1-%20REVISDED%20DRAFT%20REPORT%20-%20WESTERN%20BALKANS.pdf> (accessed in February 18, 2021).

⁷⁷ “Strategy of Defence of the Republic of Serbia”, National Assembly of the Republic of Serbia, 27 December 2019, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20Defence%20of%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

⁷⁸ *ibid*, pp. 5-6.

ολοκλήρωσης, η στρατιωτική ουδετερότητα και η συνεργασία με κράτη και διεθνείς οργανισμούς στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας.⁷⁹

Στην πολιτική άμυνας ένας από τους στόχους που καταγράφεται είναι η συνεργασία με την KFOR στην αυτόνομη επαρχία του Κοσσυφοπεδίου και τα Μετόχια, σύμφωνα με την απόφαση 1244 του ΣΑ. Επίσης, τονίζεται ότι η σερβική εξωτερική πολιτική σέβεται τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το Διεθνές Δίκαιο και σε αυτό το πλαίσιο θα επιδιώξει την αποτροπή των θεσμών αυτοδιοίκησης στην Πρίστινα από την προώθηση του ζητήματος της ανεξαρτησίας, η οποία καλύπτεται διοικητικά από την αυτόνομη επαρχία του Κοσσυφοπέδιου και Μετοχίων.⁸⁰

Μετά το Κόσοβο, η διατήρηση της Δημοκρατίας της Σέρπσκα ως οντότητας στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη σύμφωνα με τη Συμφωνία του Ντέιτον και η ενίσχυση της θέσης των Σέρβων στην περιοχή και τον κόσμο, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ασφάλεια και την άμυνα της Δημοκρατίας της Σερβίας. Η Δημοκρατία της Σερβίας, ως ένας από τους εγγυητές της Συνθήκης Ντέιτον, καθορίζει στην πολιτική άμυνας της ότι, θα συνεχίσει να ενισχύει τις ειδικές παράλληλες σχέσεις με τη Δημοκρατία της Σέρπσκα, με αναγνώριση της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.⁸¹

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της Σερβίας πλέον κατά τον πιο επίσημο τρόπο αναφέρεται ότι αποτελεί αμυντικό συμφέρον της χώρας. Επίσης αμυντικό συμφέρον της χώρας είναι και η στρατιωτική ουδετερότητα, η οποία θα επιτευχθεί, **χωρίς τη συμμετοχή σε πολιτικοστρατιωτικές συμμαχίες**, με ολοκληρωμένη δέσμευση των στοιχείων και δυνατοτήτων του αμυντικού συστήματος και τέλος με τη δημιουργία συνθηκών άμυνας, βασισμένων στη δική της δυναμική και δυνατότητες.⁸²

Επιπρόσθετα, η Σερβία δεσμεύεται στην επέκταση και εμβάθυνση της συνεργασίας με τον Οργανισμό Συλλογικής Συνθήκης Ασφάλειας (Collective Security Treaty Organization - CSTO⁸³). Παράλληλα, αναγνωρίζεται ότι η συνεργασία με το NATO μέσω του προγράμματος PfP, ως βέλτιστο επίπεδο συνεργασίας, συμβάλει στη βελτίωση των διμερών σχέσεων με τις χώρες της περιοχής που είναι μέλη ή υποψήφιες χώρες του NATO, με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και βελτίωση της

⁷⁹ ibid, pp. 7.

⁸⁰ ibid, pp. 9-11.

⁸¹ ibid, pp. 13.

⁸² ibid, pp. 14-15.

⁸³ Συμμετέχουν οι, Ρωσία, Αρμενία, Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Κιργιζία και Τατζικιστάν, <https://en.odkb-csto.org/> (accessed in February 22, 2021).

σταθερότητας στην περιοχή. Επιπρόσθετα η χώρα δεσμεύεται για τη συνεχιζόμενη παρουσία της KFOR στην αυτόνομη επαρχία του Κοσσυφοπεδίου και τα Μετόχια. Πλέον των παραπάνω, η Σερβία θα συνεχίσει να αναπτύσσει τις σχέσεις της με τα κράτη μέλη του Κινήματος των Αδεσμεύτων⁸⁴ (Non-Aligned Movement).⁸⁵

«Στρατηγική της Εθνικής Ασφάλειας της Δημοκρατίας της Σερβίας»⁸⁶

Στο κείμενο του συγκεκριμένου εγγράφου καθορίζονται οι θέσεις της στρατηγικής της Σερβίας, οι οποίες συνοπτικά αναφέρονται στα εξής κείμενα: «*Η πρόοδος της Δημοκρατίας της Σερβίας στην ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση επηρεάζει θετικά την πολιτική, οικονομική και κοινωνική της σταθερότητα. Η ανάπτυξη της συνεργασίας εταιρικής σχέσης μεταξύ της Δημοκρατίας της Σερβίας και του NATO, με βάση την πολιτική στρατιωτικής ουδετερότητας και μέσω του Προγράμματος Εταιρικής Σχέσης για την Ειρήνη και το καθεστώς παρατηρητή στον Οργανισμό της Συνθήκης Συλλογικής Ασφάλειας (OCST) συμβάλλουν στη σταθερότητα της Δημοκρατίας της Σερβίας. Για την περαιτέρω ανάπτυξη της δημοκρατίας, της σταθερότητας και της ευημερίας της περιοχής, είναι σημαντικό για τη Δημοκρατία της Σερβίας να βελτιώσει τις σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και άλλους παραδοσιακούς εταίρους και σημαντικούς παράγοντες στη διεθνή κοινότητα*» και ότι «*Η Δημοκρατία της Σερβίας δεν έχει καμία πρόθεση να γίνει μέλος του NATO ή οποιασδήποτε άλλης στρατιωτικής-πολιτικής συμμαχίας, αλλά επιθυμεί να προωθήσει την αμοιβαία εμπιστοσύνη και να επιτύχει κοινούς στόχους με όλους τους εταίρους στον κόσμο*».

⁸⁴ Δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, σε μεγάλο βαθμό με πρωτοβουλία του τότε Γιουγκοσλαβικού Προέδρου Josip Broz Tito, ως οργανισμού κρατών που δεν επιδίωξαν να ευθυγραμμιστούν επίσημα με τις Ηνωμένες Πολιτείες ή τη Σοβιετική Ένωση, αλλά επιδίωξαν να παραμείνει ανεξάρτητος ή ουδέτερος. Αριθμεί 120 κράτη μέλη, 17 κράτη παρατηρητές και 10 οργανισμούς παρατηρητές, <https://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/non-aligned-movement-nam/> (accessed in February 22, 2021).

⁸⁵ “Strategy of Defence of the Republic of Serbia”, National Assembly of the Republic of Serbia, 27 December 2019, pp. 16-17, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20Defence%20of%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

⁸⁶ “Strategy of National Security of the Republic of Serbia”, National Assembly of the Republic of Serbia, 27 December 2019, pp. 7 and 24, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20National%20Security%20of%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

Η Σερβία Σήμερα είναι «μερικώς ελεύθερη» Χώρα

Μολονότι η ένταξη στην ΕΕ είναι στρατηγική επιδίωξη για τη Σερβία, μέχρι σήμερα αυτή δεν έχει επιτευχθεί. Τα έτη 2017 και 2018 στη Σερβία, σύμφωνα με το ινστιτούτο Freedom House η επικρατούσα πολιτική κατάσταση της χώρας την κατέτασσε ως ελεύθερη χώρα, ενώ τα έτη 2019, 2020 η αντίστοιχη αξιολόγηση είναι δυσμενέστερη και την κατατάσσει ως μερικώς ελεύθερη, με βαθμολογίες 67/100 και 66/100, αντίστοιχα. Τα τελευταία χρόνια η διακυβέρνηση του Σερβικού Προοδευτικού Κόμματος (Serbian Progressive Party - SNS) διάβρωσε τα πολιτικά δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες, ασκώντας πίεση στα ανεξάρτητα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στην αντιπολίτευση και σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Το 2019, η εκδήλωση αριθμού διαδηλώσεων με αιτήματα την παραίτηση του προέδρου Αλεξάνταρ Βούσιτς, την αυξημένη ελευθερία του Τύπου και δίκαιες εκλογές, τα 119 καταγεγραμμένα περιστατικά βίας ή πίεσης κατά δημοσιογράφων καθώς και σκάνδαλα λογοκλοπής διδακτορικών διατριβών ανώτερων κρατικών αξιωματούχων, δημιουργούν μια ατμόσφαιρα ανελευθερίας και διαφθοράς.⁸⁷

Το 2000, ο εθνικισμός στη Σερβία μετά την πτώση του Μίλόσεβιτς συνεχίζει να πλανάται στη σερβική κοινωνία. Στα τέλη του 2008, ιδρύθηκε ένα νέο κόμμα το Serbian Progressive Party (SNS) μετά από διάσπαση από το υπερεθνικιστικό Ριζοσπαστικό Κόμμα και ένας από τους ηγέτες του, είναι ο από το 2017 σημερινός Πρόεδρος της χώρας Αλεξάνταρ Βούσιτς, πρώην υπουργός Πληροφοριών του Μίλόσεβιτς από το 1998 έως το 2000 και ως εκ τούτου είναι πολύ εξοικειωμένος με την εθνικιστική χειραγώγηση. Το 2012, το SNS κερδίζει τις εκλογές και μέχρι το 2020, η Σερβία υπέστη σταδιακή διάβρωση του κράτους δικαίου και της ελεύθερης έκφρασης των μέσων ενημέρωσης, ενώ δεν έχει επιτευχθεί πραγματική βελτίωση στον δρόμο προς την ΕΕ. Στις εκλογές του Ιουλίου του 2020, η Σερβία κατά το Freedom House «Δεν είναι πλέον δημοκρατία. Χρόνια αυξανόμενης κρατικής κατάκτησης, κατάχρησης εξουσίας και ισχυρών τακτικών που εφαρμόζει ο πρόεδρος Αλεξάνταρ Βούσιτς» είναι από τα κίνητρα της υποβάθμισης της Σερβίας σε «υβριδικό καθεστώς».

⁸⁷ “Freedom in the World – Serbia”, Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2020> (accessed in February 25, 2021).

Αυτή η Σερβία, δεν είναι πυλώνας σταθερότητας για τα δυτικά Βαλκάνια και η επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου δεν φαίνεται εφικτή.^{88, 89}

Η σημερινή Σερβία αντιμετωπίζει φαινόμενα διαφθοράς στους κυριότερους τομείς της δημόσιας ζωής, όπως, δικαστικό σύστημα, αστυνομία, δημόσιες υπηρεσίες, διαχείριση γης, φορολογική και τελωνειακή διοίκηση, δημόσιες συμβάσεις, νομοθεσία.⁹⁰

⁸⁸ Michael L Giffoni (Former Ambassador to Kosovo), “The Bite of the Vampire: Milosevic's Legacy Over Kosovo and the Balkans”, *ISPI*, 5 October 2020, <https://www.ispionline.it/en/publicazione/bite-vampire-milosevics-legacy-over-kosovo-and-balkans-27684> (accessed in February 26, 2021).

⁸⁹ Giorgio Fruscione, “Serbia: From Milosevic to Vucic, Return Ticket”, *ISPI*, 5 October 2020, <https://www.ispionline.it/en/publicazione/serbia-milosevic-vucic-return-ticket-27699> (accessed in February 26, 2021).

⁹⁰ “Serbia Corruption Report”, *Risk & Compliance Portal*, October 2020, <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/serbia/> (accessed in March 2, 2021).

Κεφάλαιο πέμπτο - Εξωτερικοί Δρώντες στα δυτικά Βαλκάνια και η πανδημία του Κορονοϊού

Ρωσία⁹¹

Η Ρωσία ως προαιώνιος προστάτης των σλαβικών ορθοδόξων πληθυσμών έχει αναπτύξει πολιτικούς και ιστορικούς δεσμούς με τις χώρες των Βαλκανίων. Αν και έχει προηγηθεί η πολιτική ρήξη μεταξύ της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της ΕΣΣΔ, εξακολουθεί να ασκεί σημαντική περιφερειακή επιρροή. Μέχρι σήμερα η Ρωσία διατηρεί ένα σχετικά υψηλό επίπεδο λαϊκής υποστήριξης σε πολλές περιοχές των Βαλκανίων, καθώς είναι παρούσα μέσω της ενεργειακής και οικονομικής πολιτικής της. Ενδεικτική είναι η συμφωνία πώλησης από τη Σερβία του 51% του μονοπωλίου του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στη ρωσική εταιρεία Gazprom το 2008, η οποία την καθιστά δυνητικό παίκτη στο ενεργειακό μέλλον της Σερβίας. Ωστόσο, η ανοιχτή πολιτική του NATO και η σταδιακή προσχώρηση των, Σλοβενία το 2004, Αλβανία και Κροατία το 2009, Μαυροβούνιο το 2017 και Βόρεια Μακεδονία το 2020 έχουν μειώσει τις παρεμβατικές δυνατότητες της σημερινής Ρωσίας.

Η Σερβία παρέχει πάτημα στη Ρωσία για επιρροή στην περιοχή. Η άρνηση της Ρωσίας να αποδεχτεί την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου και η υποστήριξη της στη θέση του Βελιγραδίου ότι, το Κόσοβο είναι επαρχία της Σερβίας, την καθιστά σημαντικό εταίρο στην πολιτική της Σερβίας. Τα τελευταία χρόνια, η Ρωσία αύξησε τις μεταφορές αεροσκαφών MiG, δεξαμενών, τεθωρακισμένων αερομεταφορέων και συστημάτων αεροπορικής άμυνας στη Σερβία. Τον Αύγουστο του 2019, η Ρωσία δώρισε έξι μαχητικά αεροσκάφη δίδυμων κινητήρων MiG-29, 30 θωρακισμένα περιπολικά BRDM-2MS και 30 κύριες δεξαμενές μάχης T-72MS, αν και η σερβική κυβέρνηση έπρεπε να δαπανήσει περίπου 200 εκατομμύρια δολάρια για να καταστήσει τον εξοπλισμό λειτουργικό. Τον Οκτώβριο 2019, η Ρωσία έστειλε ένα σύστημα αεροπορικής άμυνας S-400 για μια μεγάλη κοινή άσκηση Ρωσίας-Σερβίας «Slavic Shield 2019», η οποία ήταν η πρώτη ανάπτυξη ενός τέτοιου συστήματος εκτός της

⁹¹ Jean-Charles Larssonneur, “Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report”, *NATO Parliamentary Assembly*, 20 October 2020, par. 75, pp. 17-18, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%2020%20E%20rev1-%20REVISED%20DRAFT%20REPORT%20-%20WESTERN%20BALKANS.pdf> (accessed in February 18, 2021).

Ρωσίας για άσκηση. Τόσο, το NATO, όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι, η ρωσική βάση κατάρτισης ανθρωπιστικής βοήθειας που ιδρύθηκε στη πόλη Νις στη Σερβία το 2017, μπορεί να λειτουργεί ως κέντρο ρωσικών στρατιωτικών πληροφοριών.⁹²

Η ηγεσία της Δημοκρατίας της σερβικής οντότητας Republic Srpska (RS) της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης και οι Σέρβοι εθνικιστές της RS, με την υποστήριξη της Ρωσίας, εμποδίζουν την ένταξη της χώρας στο NATO. Οι παραστρατιωτικές δυνάμεις που δρουν στη RS, γνωστές ως *Σερβική Τιμή* (Serbian Honour), λέγεται ότι στρατολογούνται και λειτουργούν από Ρώσους και σύμφωνα με πληροφορίες έχουν αποκτήσει στρατιωτική εμπειρία σε μάχες μαζί με Ρώσους αυτονομιστές στην Ουκρανία. Η Ρωσία λέγεται επίσης ότι υποστηρίζει την ιδέα της κατασκευής στρατιωτικής βάσης στην RS.

Η προσέγγιση που παρατηρείται μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ και ΕΕ μειώνει την επιρροή της Μόσχας. Τον Ιούλιο του 2020, αποτέλεσμα των εξωτερικών επιρροών στη Σερβία ήταν οι αναταραχές που προκλήθηκαν, όταν ξέσπασαν αντικυβερνητικές διαμαρτυρίες στη Σερβία και τα φιλοκυβερνητικά σερβικά μέσα ενημέρωσης άρχισαν να κατηγορούν φιλο-ρωσικά στοιχεία της κοινωνίας, πως αυτά προκάλεσαν τις αναταραχές. Δεύτερο αξιοσημείωτο δείγμα της σταδιακής αλλαγής της στάσης της Σερβίας και της ολοένα μεγαλύτερης κλίσης προς την βορειοατλαντική πλευρά είναι η ακύρωση της προγραμματισμένης συμμετοχής της, στις στρατιωτικές ασκήσεις της Σλαβικής Αδελφότητας στη Λευκορωσία, οι οποίες είχαν προγραμματιστεί για το δεύτερο μισό του Σεπτεμβρίου του 2020. Επιπρόσθετα, η Σερβία νωρίτερα είχε απορρίψει τα αποτελέσματα των εκλογών στη Λευκορωσία και επέκρινε την καταστολή εναντίον των διαδηλωτών της αντιπολίτευσης, συντασσόμενη με την άποψη της ΕΕ, παρά τις παραδοσιακά στενές σχέσεις με τη Λευκορωσία.⁹³

⁹² Dusan Stojanovic, “Inside Russian ‘spy base’ in the Balkans”, *AP*, 6 October 2016, <https://apnews.com/article/03f70a64ec5b48bbb1c2f56bdea9255e> (accessed in February 19, 2021).

⁹³ Ο μακροχρόνιος ηγέτης της Λευκορωσίας Αλέξανδρος Λουκασένκο ήταν ο μόνος παγκόσμιος ηγέτης που επισκέφτηκε τη Σερβία κατά τη διάρκεια του βομβαρδισμού της χώρας το 1999 λόγω της καταστολής της κατά των Αλβανών αυτονομιστών. Η κίνηση θεωρήθηκε ως υποστήριξη του πρώην ισχυρού της Σερβίας, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Dusan Stojanovic, “Serbia surprisingly joins EU in condemnation of Belarus vote”, *The Washington Post*, 27 August 2020, https://www.washingtonpost.com/national/serbia-surprisingly-joins-eu-in-condemnation-of-belarus-vote/2020/08/27/27fcf2e0-e865-11ea-bf44-0d31c85838a5_story.html (accessed in February 19, 2021).

Η Ρωσία δύσκολα θα χάσει την επιρροή της στη Σερβία και στον λαό της. Η εκλογή του Τζο Μπάιντεν και κατά συνέπεια η αναμενόμενη σκληρότερη στάση των ΗΠΑ σε δέματα διαφθοράς και παρακμής της σερβικής κυβέρνησης για τα οποία κατηγορείται, οδήγησε εν μέρει στην απόφαση της Σερβίας να καταψηφίσει την καταδίκη της Ρωσίας, για το ζήτημα της Κριμαίας στην ΓΣ του ΟΗΕ τον Δεκέμβριο του 2020. Η αναζωπύρωση των σχέσεων Ρωσίας – Σερβίας, με όφελος την ρωσική διπλωματική προστασία, συνεχίστηκε με την έναρξη λειτουργίας του ρωσικού αγωγού TurkStream τον Ιανουάριο του 2021 και την διασφάλιση της ενεργειακής εξάρτησης των χωρών της Σερβίας και της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η Σερβία εισάγει σχεδόν το 90% του φυσικού αερίου από τη Ρωσία και ελπίζει στην ανανέωση του αντίστοιχου συμβολαίου με την Gazprom τον φετινό Δεκέμβριο η οποία θα είναι οικονομικά προσιτή με την παρέμβαση του Ρώσου Προέδρου.⁹⁴ Στην ίδια κατεύθυνση, η αποστολή Σέρβου πρεσβευτή στη Συρία το φετινό καλοκαίρι θεωρείται ως κίνηση προσέγγισης προς τη Ρωσία.⁹⁵ Εν μέσω πανδημίας του κορονοϊού, η συμφωνία με τη Ρωσία, για την παραγωγή του εμβολίου Sputnik V σε σερβικό έδαφος σε συνδυασμό με την παράλληλη παραγωγή του κινεζικού εμβολίου Sinopharm καθιστά τη Σερβία περιφερειακό κόμβο εμβολίων στα Βαλκάνια, γεγονός που δίνει στη Σερβία τη δυνατότητα να διεξάγει τη δική της διπλωματία εμβολίων δωρίζοντας εμβόλια στους γείτονές της. Η Σερβία διεξάγει επίσης τη διπλωματία εμβολίων της παγκοσμίως, δωρίζοντας ρωσικά εμβόλια σε αναπτυσσόμενες χώρες στην Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Ασία για να διασφαλίσει ότι δεν θα αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου.⁹⁶

⁹⁴ Misha Savic and Aine Quinn, “Serbia Seeks Putin’s Help for Gas Deal Renewal Amid Price Surge”, Bloomberg, 10 October 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-10-10/serbia-seeks-putin-s-help-for-gas-deal-renewal-amid-price-surge>, (accessed in December 05, 2021).

⁹⁵ Vuk Vuksanovic, “Serbia has its reasons for sending ambassador to Syria”, Al-Monitor, 20 July 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/serbia-has-its-reasons-sending-ambassador-syria#ixzz7E9s3SvFx>, (accessed in December 05, 2021).

⁹⁶ Vuk Vuksanovic, “In Serbia, Russia Is Down But Not Out”, The National Interest, 8 October 2021, <https://nationalinterest.org/feature/serbia-russia-down-not-out-195004>, (accessed in December 05, 2021).

Κίνα⁹⁷

Στις μέρες μας, η Κίνα παρουσιάζει μια συνεχώς αυξανόμενη παρουσία στα δυτικά Βαλκάνια, διότι αποτελεί κομβικό σημείο για τις επενδύσεις της στην Ευρώπη. Στο πλαίσιο της επενδυτικής πρωτοβουλίας One Belt One Road Initiative⁹⁸ (Νέος Δρόμος του Μεταξιού), η Κίνα επενδύει δισεκατομμύρια για τη βελτίωση των δικτύων μεταφοράς των προϊόντων της στην αγορά της ΕΕ.

Το 2012, η Κίνα προσπάθησε να δημιουργήσει μια οικονομική εταιρική σχέση με τα έθνη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, μέσω της μορφής 16 + 1 - σήμερα έχει αυξηθεί σε 17+1 με την προσθήκη της Ελλάδας.⁹⁹ Η πρωτοβουλία εταιρικής σχέσης επικεντρώθηκε κυρίως στις λιμενικές, σιδηροδρομικές και οδικές υποδομές, αλλά και σε άλλους τομείς, όπως η τεχνολογική συνεργασία και οι πρωτοβουλίες πράσινης ενέργειας. Τα δυτικά Βαλκάνια ήταν το επίκεντρο της πρωτοβουλίας 17 + 1 της Κίνας. Από τα δάνεια που προορίζονταν για τα 16 έθνη έως το 2017, σχεδόν το 30% πήγε στη Σερβία, το 20% στη Β-Ε και το 7,5% μόνο στο Μαυροβούνιο. Τα δυτικά Βαλκάνια είναι ένας στρατηγικός χώρος επενδύσεων για την Κίνα για πολλούς λόγους. Ο ελάχιστον από τους οποίους είναι, η σχετική πολιτική δυσλειτουργία της περιοχής και το αμφισβητήσιμο επιχειρηματικό περιβάλλον, το οποίο αποτρέπει τις δυτικές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) στην περιοχή, αλλά συμπεριλαμβάνεται στην ευρύτερη παγκόσμια επενδυτική στρατηγική της Κίνας, που συχνά αναφέρεται ως «διπλωματία παγίδας χρέους».

⁹⁷ Jean-Charles Larssonneur, "Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report", *NATO Parliamentary Assembly*, 20 October 2020, par. 75, pp. 18-20, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%2020%20E%20rev1-%20REVISED%20DRAFT%20REPORT%20-%20WESTERN%20BALKANS.pdf> (accessed in February 18, 2021).

⁹⁸ Το επενδυτικό αυτό σχέδιο, αναμένεται να υλοποιηθεί μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου υποδομών που θα περιλαμβάνει χερσαίες και θαλάσσιες οδούς και θα συνδέει τουλάχιστον 65 χώρες. Μιχαήλ – Εμμανουήλ Δημάκας, «Οι Επενδυτικές Προοπτικές του "Νέου Δρόμου του Μεταξιού" σε Τουρκία και Ρωσία», greenapple.gr, 21 Σεπτεμβρίου 2021, <https://greenapple.gr/2020/09/21/οι-επενδυτικές-προοπτικές-του-νέου/> (έγινε πρόσβαση στις 19 Φεβρουαρίου 2021).

⁹⁹ Οι 17 χώρες της ΚΑΕ είναι: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, πΓΔΜ, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβακία και Σλοβενία. 12 από αυτά είναι μέλη της ΕΕ, ενώ 5 είναι βαλκανικά κράτη που επιδιώκουν να ενταχθούν στην Ένωση. Όλες οι χώρες στην αρχική μορφή "16+1" έχουν μια κοινή κομμουνιστική κληρονομιά.

Andreea Brinză, "The "17 + 1" Mechanism", 2019, <https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S237774001950009X>, pp. 213-214 (accessed in February 28, 2021).

Σημαντική είναι η διείσδυση της Κίνας στη Σερβία, όπου παρατηρείται εξέλιξη των οικονομικών τους σχέσεων, πέραν από το τομέα των οικονομικών και στο τομέα των επενδύσεων σε θέματα ασφάλειας. Το 2009, στην κατεύθυνση αυτή, Πεκίνο και Βελιγράδι συμφώνησαν σε μια στρατηγική εταιρική σχέση για την ενίσχυση της τεχνικής και οικονομικής συνεργασίας. Έκτοτε σημαντικές κινεζικές επενδύσεις έχουν γίνει στους τομείς των υποδομών, της τηλεπικοινωνίας, της γεωργικής ανάπτυξης και μεταφορών, όπως η κατασκευή σιδηροδρόμου υψηλής ταχύτητας μεταξύ Βελιγραδίου και Βουδαπέστης. Μεταξύ 2005 και 2019, η Κίνα εκτιμάται ότι έχει επενδύσει περίπου 10 δισεκατομμύρια δολάρια στη Σερβία. Στις μέρες μας, σύμφωνα με τα στοιχεία της Αναπτυξιακής Υπηρεσίας της Σερβίας, η Κίνα αντιπροσωπεύει το 8,9% της συνολικής αξίας των άμεσων ξένων επενδύσεων. Η εταιρεία China's Hesteel αγόρασε το προβληματικό και μοναδικό χαλυβουργείο της Σερβίας το 2016, που ανήκε προηγουμένως στην US Steel. Το 2018, η Zijin Mining της Κίνας απέκτησε το μοναδικό συγκρότημα εξόρυξης χαλκού της χώρας, επιβαρυνμένο με χρέος. Η κινεζική εταιρεία Linglong, ο κύριος χορηγός του κορυφαίου πρωταθλήματος ποδοσφαίρου της Σερβίας, κατασκευάζει ένα εργοστάσιο ελαστικών σχεδόν 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων. Τον Ιανουάριο του 2021, η κινεζική εταιρεία Power Construction Corporation, μαζί με τις γαλλικές εταιρείες Alstom και Egis, υπέγραψαν μνημόνιο με τη σερβική κυβέρνηση για την κατασκευή των δύο αρχικών γραμμών του μετρό του Βελιγραδίου. Το συμβατικό ποσό του δανεισμού της Κίνας στη Σερβία ισοδυναμεί με το 7% του ΑΕΠ της τελευταίας για το 2020.^{100, 101}

Η κινεζική εταιρεία Huawei στο πλαίσιο βελτίωσης αστυνόμευσης των πόλεων χρησιμοποιεί τεχνολογίες παρακολούθησης που χρησιμοποιούν λογισμικό αναγνώρισης προσώπου και πινακίδας κυκλοφορίας. Στις 4 Σεπτεμβρίου 2020 οι ΗΠΑ με τις Συμφωνίες στην Ουάσιγκτον προκάλεσαν την αναβολή της δημόσιας δημοπρασίας του φάσματος 5G στο πρώτο τρίμηνο του 2021. Παρόλα αυτά, λίγες ημέρες μετά, στις 11 Σεπτεμβρίου, ο πρόεδρος της Σερβίας Βούτσιτς επιβεβαίωσε τη συνεργασία της Κίνας με τη Σερβία, συμπεριλαμβανομένου του τομέα των τηλεπικοινωνιών και στις 14 του ίδιου μήνα η Huawei άνοιξε ένα Κέντρο Καινοτομιών

¹⁰⁰ Dusan Stojanovic, "China and Serbia praise 'steel friendship' amid growing ties", AP NEWS, 28 October 2021, <https://apnews.com/article/business-lifestyle-beijing-friendships-serbia-d5f0db67fc59d583d53e81c3154b03b2>, (accessed in December 03, 2021).

¹⁰¹ Darko Čačić, "Serbia's emergence as China's new strategic hub", EURACTIV Bulgaria, 19 August 2021, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/serbias-emergence-as-chinas-new-strategic-hub/>, (accessed in December 03, 2021).

και Ανάπτυξης στο Βελιγράδι, το οποίο θα συμβάλει στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης, της εκπαίδευσης και της ψηφιοποίησης.

Οι σχέσεις των δύο χωρών έχουν ενισχυθεί και στον στρατιωτικό τομέα. Τον Ιούνιο του 2020, η Σερβία είναι η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα που απόκτησε κινεζικά μη επανδρωμένα οχήματα. Συγκεκριμένα, η σερβική αεροπορία προμηθεύτηκε έξι καθοδηγούμενα εξ αποστάσεως οχήματα (Remotely Piloted Vehicles - RPVs) τύπου CH-92A κατάλληλα για επιθέσεις και αναγνωρίσεις. Επιπρόσθετα, ο πρόεδρος Vucic προτίθεται να προμηθευτεί το κινεζικό αντιαεροπορικό σύστημα FK-3. Αυτή η προσέγγιση ανάγκασε την Αμερικανική πρεσβεία να δηλώσει ότι η Σερβία πρέπει να λάβει υπόψη της, τους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους κινδύνους καθώς και το κόστος που συνεπάγεται η συνεργασία με κινεζικές εταιρείες.

Λοιποί Δρώντες στα Βαλκάνια

Αυστρία.

Ο κύριος στόχος εξωτερικής πολιτικής της Αυστρίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη είναι να υποστηρίζει την ανάπτυξη αυτών των χωρών προς μια ζώνη διαρκούς σταθερότητας και δημοκρατίας. Λόγω της παράδοσης των πολιτιστικών, οικονομικών και πολιτικών σχέσεων, η αυστριακή εξωτερική πολιτική ανέκαθεν έδινε ιδιαίτερη σημασία στα δυτικά Βαλκάνια. Ο πρωταρχικός στόχος της αυστριακής εξωτερικής πολιτικής είναι να υποστηρίξει τη μετατροπή της περιοχής των δυτικών Βαλκανίων σε ζώνη σταθερότητας μέσω της πλήρους ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της περιοχής. Στην κατεύθυνση αυτή η Αυστρία συμμετέχει στη Διαδικασία του Βερολίνου και στο Συμβούλιο Περιφερειακής Συνεργασίας. Η Αυστριακή αναπτυξιακή συνεργασία εστιάζει στις χώρες της Αλβανίας και του Κοσσυφοπέδιου. Η Αυστρία γνωρίζει ότι η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Σερβίας και Κοσσυφοπέδιου είναι καίριας σημασίας για το μέλλον της περιοχής και την ευρωπαϊκή της προοπτική. Προς επίρρωση του τελευταίου, η επανεκκίνηση του διαλόγου μεταξύ Βελιγραδίου – Πρίστινας, μετά από παρατεταμένο αδιέξοδο από τα τέλη του 2018, ξεκίνησε με τις προσπάθειες του Miroslav Lajčák, ειδικού εκπρόσωπου της ΕΕ το καλοκαίρι του 2020 και έτυχε της στήριξης της Αυστρίας.^{102, 103} Επιπρόσθετα ο νέος αυστριακός καγκελάριος, τον

¹⁰² “Southeast Europe – A Priority of Austrian Foreign Policy”, Federal Ministry Republic of Austria-European and International Affairs, <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/foreign-policy/europe/southeast-europe/>, (accessed in November 26, 2021).

¹⁰³ “The Western Balkans – A Priority of Austrian Foreign Policy”, Austrian Embassy Washington, <https://www.austria.org/western-balkans-1>, (accessed in November 26, 2021).

Οκτώβριο 2021, κατά την πρώτη του συνάντηση με την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen και τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Charles Michel δήλωσε ότι ένα από τα κύρια σημεία ενδιαφέροντός του είναι να φέρει πιο κοντά τα δυτικά Βαλκάνια στην ΕΕ.¹⁰⁴

Το ενδιαφέρον της Αυστρίας για την περιοχή των δυτικών Βαλκανίων επιβεβαιώθηκε σχετικά πρόσφατα τον Ιούνιο του 2021, με την φιλοξενία στην Βιέννη του συνόλου των ηγετών των χωρών αυτών, συμπεριλαμβανομένου και του πρωθυπουργού του Κοσόβου, στο πλαίσιο της συνδρομής στην αντιμετώπιση της πανδημίας του covid-19 στην περιοχή, με τη διάθεση ενός εκατομμυρίου δόσεων εμβολίου.¹⁰⁵

Η Αυστρία διατηρεί πολύ καλές διμερείς σχέσεις με τη Σερβία. Από το 2016 έχει συναφθεί αμυντική συμφωνία συνεργασίας μεταξύ των 2 χωρών στον τομέα της χημικής, βιολογικής, ραδιολογικής και πυρηνικής άμυνας. Κατά την υπογραφή της τελευταίας ο Αυστριακός υπουργός Άμυνας και Αθλητισμού Hans Peter Doskozil, δήλωσε ότι η Αυστρία είναι διατεθειμένη να βοηθήσει την Σερβία και τη Βουλγαρία σε οτιδήποτε χρειαστεί για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης¹⁰⁶ Τον Σεπτέμβριο του 2021 μια νέα διμερή αμυντική συμφωνία συνεργασίας στους τομείς της στρατιωτικής ιατρικής και εκπαίδευσης επιβεβαίωσε το αμοιβαίο ενδιαφέρον των δύο χωρών για περαιτέρω συνεργασία και εμβάθυνση των σχέσεων τους.¹⁰⁷ Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι η Αυστρία είναι από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν από τις 28 Φεβρουαρίου 2008 την ανεξαρτησία του Κοσόβου και προωθούν μέχρι σήμερα την ευρωπαϊκή του ενσωμάτωση.¹⁰⁸

Ένα κοινό γεγονός που συνδέει την Αυστρία και τη Σερβία είναι ότι και οι δύο χώρες δεν είναι μέλη της βορειοατλαντικής συμμαχία παρά την πολυεπίπεδη και πολύχρονη συνεργασία με αυτή. Το NATO και η Αυστρία, από το 1995 στο πλαίσιο

¹⁰⁴ Oliver Noyan, “Austria’s new Chancellor visits Brussels to prioritise Western Balkan enlargement”, EURACTIV, 15 October 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/austrias-new-chancellor-visits-brussels-to-prioritise-western-balkan-enlargement/, (accessed in November 26, 2021).

¹⁰⁵ “Kurz hosts Western Balkan leaders, discusses EU accession, delivery of vaccines”, EWB, 18 June 2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/06/18/kurz-hosts-western-balkan-leaders-discusses-eu-accession-delivery-of-vaccines/>, (accessed in November 26, 2021).

¹⁰⁶ “Agreement on military cooperation between Serbia and Austria”, Ministry of defence Republic of Serbia, 10 October 2021, <https://www.mod.gov.rs/eng/10102/sporazum-o-vojnoj-saradnji-srbije-i-austrije-10102>, (accessed in November 26, 2021).

¹⁰⁷ “Serbia, Austria sign military cooperation agreement”, FoNet, N1 Belgrade, 14 September 2021, <https://rs.n1info.com/english/news/serbia-austria-sign-military-cooperation-agreement/>, (accessed in November 26, 2021).

¹⁰⁸ “Austria Recognises Kosovo”, BalkanInsight, 28 February 2021, <https://balkaninsight.com/2008/02/28/austria-recognises-kosovo/>, (accessed in November 26, 2021).

της PfP συνεργάζονται ενεργά σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης και έχουν αναπτύξει πρακτική συνεργασία σε διάφορους άλλους τομείς. Η Αυστρία εργάστηκε μαζί με τους Συμμάχους σε επιχειρήσεις ασφαλείας και διατήρησης της ειρήνης στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Αφγανιστάν, και επί του παρόντος συνεχίζει να διατηρεί προσωπικό στο Κοσσυφοπέδιο.¹⁰⁹ Πρέπει να επισημανθεί ότι, το 2017 η Τουρκία έθεσε βέτο στην ένταξη της Αυστρίας στο NATO, εξαιτίας της προσπάθειας της τελευταίας να αποτρέψει την ενσωμάτωσή της Τουρκίας στην ΕΕ.¹¹⁰

Ελλάδα.

Ελλάδα και Σερβία ιστορικά διατηρούν πολύ καλές σχέσεις, οι οποίες μεταφράζονται σε σημαντικό αριθμό διμερών συμφωνιών στους τομείς της δικαιοσύνης, του τουρισμού, του εμπορίου, των μεταφορών, της οικονομίας και της επιστήμης. Στη Σερβία σήμερα δραστηριοποιούνται περίπου 200 ελληνικές επιχειρήσεις καθιστώντας την Ελλάδα τρίτη ανάμεσα στους υπόλοιπους ξένους επενδυτές. Οι συνολικές άμεσες ελληνικές επενδύσεις εκτιμάται ότι ανέρχονται σε περίπου € 2,2 δις, το δε σύνολο άμεσων και έμμεσων επενδύσεων υπερβαίνει τα € 2,5 δις.¹¹¹

Μετά το 2017, οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες αναθερμάνθηκαν με την ίδρυση του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) μεταξύ Σερβίας και Ελλάδας. Την τελευταία τριετία έχουν οι δύο χώρες άνοιξαν επίτιμα προξενεία, η μεν Ελλάδα στη Γιαγκοντίνια και η δε Σερβία αντίστοιχα στο Βόλο και αναμένεται να ανοίξει και στο Ηράκλειο Κρήτης. Τον Νοέμβριο του 2018, η Ελλάδα ψήφισε κατά της ένταξης του Κοσόβου στην Ιντερπόλ και γενικά η ελληνική πολιτική σκηνή υποστηρίζει τις σερβικές θέσεις στις περιπτώσεις του Κοσόβου και των Μετοχίων. Η Σερβία από την άλλη, όσον αφορά τα τεκταινόμενα στην Ανατολική Μεσόγειο, συντάσσεται με την ισχύ του Διεθνούς Δικαίου και του Δικαίου της θάλασσας, αναγνωρίζοντας παράλληλα την εδαφική κυριαρχία της Κύπρου και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κύπρου για έρευνα και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων στη δική της ΑΟΖ. Η Ελλάδα

¹⁰⁹ “Relations with Austria”, NATO, 25 August 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm, (accessed in November 26, 2021).

¹¹⁰ “Nato hit by Turkish veto on Austria partnership”, BBC, 23 May 2017, <https://www.bbc.com/news/world-europe-40013507>, (accessed in November 26, 2021).

¹¹¹ «Σερβία», Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, 20 Φεβρουαρίου 2021, <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/serbia/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2021).

υποστηρίζει ενεργά τη συνεργασία βαλκανικών χωρών που είναι μέλη της ΕΕ με τη Σερβία, όπως με την τετραμερή συνεργασία Σερβίας, Ελλάδας, Βουλγαρίας και Ρουμανίας και την τριμερή συνεργασία Σερβίας, Ελλάδας και Κύπρου, στους τομείς άμυνας και ασφάλειας, κατασκευής υποδομών, οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων, κοινών ενεργειακών προγραμμάτων, διευκόλυνσης εμπορίου και συνδιοργάνωσης μεγάλων αθλητικών γεγονότων.¹¹²

Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης αποτελεί διακαή πόθο της Σερβίας για την έξοδο της στο Αιγαίο. Πρόσφατα τον Δεκέμβριο του 2019, ο Σέρβος πρόεδρος Αλεξάνταρ Βούτσιτς ρώτησε τον πρόεδρο του ΟΛΘ Α.Ε. «αν οι μέτοχοι των τριών κοινοπραξιών που κατέχουν σήμερα το λιμάνι της Θεσσαλονίκης θα είχαν πρόθεση να πουλήσουν στη χώρα του το 20% των μετοχών τους».¹¹³ Επιπλέον, τον Δεκέμβριο του 2017 η πώληση του 67% του ΟΛΘ στην South Europe Gateway Thessaloniki (SEGT) Limited (στην οποία συμμετέχει και η China Merchants Port Holding, η οποία ελέγχεται από το κινεζικό κράτος¹¹⁴) έθεσε σε τροχιά ανάπτυξης του λιμένα της Θεσσαλονίκης αναδεικνύοντας συνολικά την Ελλάδα σε δυναμικό παίκτη στον τομέα της θαλάσσιας ανάπτυξης στην νοτιοανατολική Ευρώπη και ιδιαίτερα την βαλκανική χερσόνησο. Από το τέλος του 2020 οι τρεις κοινοπραξίες έχουν θέσει σε εφαρμογή ένα φιλόδοξο σχέδιο με την δημιουργία τριών Dry ports, αρχής γενομένης το 2021 με την κατασκευή του πρώτου στο Ιλιέντσι της Σόφας και στη συνέχεια των άλλων δύο στη Σερβία και στη Βόρεια Μακεδονία. Ο σχεδιασμός είναι η συνεργασία των τριών κέντρων, ενώ κομβική

¹¹² Ντούσαν Σπάσογιεβιτς (Σέρβος πρέσβης στην Ελλάδα), «Ντούσαν Σπάσογιεβιτς: Η Σερβία και η Ελλάδα στον 21ο αιώνα», *Η Καθημερινή*, 10 Δεκεμβρίου 2019, <https://www.kathimerini.gr/politics/1055469/ntoysan-spasogievits-i-servia-kai-i-ellada-ston-21o-aiona/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2021).

¹¹³ Απόστολος Λυκεσάς, «Σερβικό ενδιαφέρον για το λιμάνι της Θεσσαλονίκης», *efsyn*, 12 Δεκεμβρίου 2019, https://www.efsyn.gr/politiki/kybernisi/222888_serbiko-endiaferon-gia-limani-tis-thessalonikis (έγινε πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2021).

¹¹⁴ Η South Europe Gateway Thessaloniki (SEGT) Limited είναι κοινοπραξία της εταιρείας επενδυτή που ανήκει στη Γερμανία «Deutsche Invest Equity Partners GmbH» με 47%, της Savvidis Group «Belterra Investments Ltd.» με έδρα την Κύπρο με 20% και της CMA CGM της Γαλλίας «Terminal Link SAS» με 33% (Το Terminal Link ανήκει στο 49% της China Merchants Port Holding, η οποία ελέγχεται από το κινεζικό κράτος).

“Aggressive Balkan expansion of Thessaloniki Port starts with an intermodal dry port in Sofia”, *PortsEurope*, 13 November 2020, <https://www.portseurope.com/aggressive-balkan-expansion-of-thessaloniki-port-starts-with-an-intermodal-dry-port-in-sofia/> (accessed in March 4, 2021).

σημασία, ως προς τη προώθηση προϊόντων transit σε άλλες χώρες, μπορεί να διαδραματίσει η ελεύθερη ζώνη του λιμανιού της Θεσσαλονίκης.^{115, 116, 117, 118}

Στις 28 Σεπτεμβρίου 2021, υπεγράφη στο Παρίσι η ελληνογαλλική συμφωνία στρατηγικής εταιρικής σχέσης, η οποία έχει σκοπό την εγκαθίδρυση της ειρήνης και της ασφάλειας στην Ευρώπη και κυρίως στην περιοχή της Μεσογείου. Η συμφωνία προβλέπει συνεργασία σε θέματα στρατηγικής και εξωτερικής πολιτικής καθώς και στρατιωτικής συνεργασίας, για την αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών κυρίως στις περιοχές της Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής και των Βαλκανίων. Στις σύγχρονες απειλές συμπεριλαμβάνονται οι υβριδικές απειλές, οι ρηξικέλευθες τεχνολογίες και η τεχνητή νοημοσύνη.¹¹⁹ Νωρίτερα, τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους η Ελλάδα και η Γαλλία είχαν υπογράψει για την προμήθεια 18 μαχητικών αεροσκαφών Rafale.¹²⁰

Στις 14 Οκτωβρίου 2021, η Ελλάδα υπογράφει με τις ΗΠΑ στο πλαίσιο του τρίτου γύρου του μεταξύ τους Στρατηγικού Διαλόγου την 5ετή Συμφωνία Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας (Mutual Defense Cooperation Agreement -MDCA) με δυνατότητα ισχύς επ' αορίστου. Οι αμερικανικές δυνάμεις πλέον μπορούν να χρησιμοποιούν περισσότερες ελληνικές στρατιωτικές και δημόσιες υποδομές. Κατά τη υπογραφή της συμφωνίας τονίστηκε από τον Υπουργό Εξωτερικών της Αμερικής

¹¹⁵ «ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ - Υπογραφή της συμφωνίας πώλησης του ΟΛΘ μεταξύ ΤΑΙΠΕΔ και South Europe Gateway Thessaloniki Limited», ΤΑΙΠΕΔ, 21 Δεκεμβρίου 2017, <https://www.hradf.com/storage/files/uploads/ypografh-olth211217.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2021).

¹¹⁶ «Aggressive Balkan expansion of Thessaloniki Port starts with an intermodal dry port in Sofia», PortsEurope, 13 Νοεμβρίου 2020, <https://www.portseurope.com/aggressive-balkan-expansion-of-thessaloniki-port-starts-with-an-intermodal-dry-port-in-sofia/> (έγινε πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2021).

¹¹⁷ «ΟΛΘ: Η σύνδεση με τα Βαλκάνια και ο διαγωνισμός για τον 6ο προβλήτα», Ypodomes.com, 14 Νοεμβρίου 2020, <https://ypodomes.com/olth-i-syndesi-me-ta-valkania-kai-o-diagonismos-gia-ton-6o-provlita/> (έγινε πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2021).

¹¹⁸ «Σε “ενδοχώρα” μετατρέπει τα Βαλκάνια ο ΟΛΘ. Μετά τη Βουλγαρία, dry port σε Σερβία και Σκόπια», metaforespress.gr, 20 Νοεμβρίου 2020, <https://www.metaforespress.gr/naftilia/σε-ενδοχώρα-μετατρέπει-τα-βαλκάνια/> (έγινε πρόσβαση στις 14 Μαρτίου 2021).

¹¹⁹ «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Γαλλικής Δημοκρατίας για την εγκαθίδρυση στρατηγικής εταιρικής σχέσης για τη συνεργασία στην άμυνα και την ασφάλεια», Ελληνικό Κοινοβούλιο, https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/01_%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹²⁰ «Υπεγράφη η συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας για τα Rafale», naftemporiki.gr, 25 Ιανουαρίου 2021, <https://www.naftemporiki.gr/story/1684946/ypegrafi-i-sumfonia-elladas-gallias-gia-ta-rafale>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

Άντονι Μπλίνκεν ότι η Ελλάδα αποτελεί πυλώνα σταθερότητας στην περιοχή και στην αντιφώνηση ο Έλληνας ομόλογός του επισήμανε την ειδική ευθύνη που έχει η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ για την ενσωμάτωση των δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ.^{121, 122} Στις 12 Οκτωβρίου 2021, στην προσωπική επιστολή που υπέβαλε ο κ. Μπλίνκεν στον Έλληνα Πρωθυπουργό κ. Κυριάκο Μητσοτάκη στο πλαίσιο της προαναφερθείσας συμφωνίας, μνημονεύεται ότι η Ελλάδα αναγνωρίζεται ως ηγέτιδα χώρα στην περιοχή και πυλώνας σταθερότητας και οι δύο χώρες δεσμεύονται για την ειρήνη και τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο, στα δυτικά Βαλκάνια στην Ευρώπη στο πλαίσιο της βορειοατλαντικής συμμαχίας.¹²³

Τουρκία.

Η Τουρκία χρησιμοποιεί όλο και περισσότερο την ήπια ισχύ της για να εδραιώσει την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική της επιρροή στα Βαλκάνια. Από την εποχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας η Τουρκία έχει ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με τα δυτικά Βαλκάνια. Η Τουρκία έχει αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου το 2008, την μεθεπόμενη ημέρα της αυτοανακήρυξής του, την 19 Φεβρουαρίου 2008.¹²⁴ Τα έτη 2010, 2011 και 2013 πραγματοποιήθηκαν αντίστοιχες τριμερείς βαλκανικές συσκέψεις μεταξύ των χωρών, της Τουρκίας, της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και Σερβίας. Στην τρίτη σύσκεψη που έλαβε χώρα τον Μάιο του 2013 στην Άγκυρα, οι Υπουργοί Οικονομίας των τριών χωρών υπέγραψαν τη «Δήλωση για την Οικονομική και Εμπορική Συνεργασία».¹²⁵ Η Τουρκία σήμερα προεδρεύει της Διαδικασίας Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Southeast

¹²¹ «Α.Μπλίνκεν: Οι αμερικανικές Δυνάμεις θα μπορούν να χρησιμοποιούν όλες τις ελληνικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις», PRONews, 14 Οκτωβρίου 2021, <https://www.pronews.gr/amyna-asfaleia/ethnika-themata/1025213-amplinken-oi-amerikanikes-dynameis-tha-mporoun-na>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹²² “Signing of Protocol of Amendment to the Mutual Defense Cooperation Agreement with Greece”, U.S. DEPARTMENT of STATE, October 14, 2021, <https://www.state.gov/signing-of-protocol-of-amendment-to-the-mutual-defense-cooperation-agreement-with-greece/>, (accessed in December 14, 2021).

¹²³ The Secretary Of State Washington, «Η από 12 Οκτωβρίου 2021 επιστολή Antony J. Blinken», PRONews, 15 Οκτωβρίου 2021, <https://www.pronews.gr/sites/default/files/article/2021/10/15/blinken.pdf>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹²⁴ Alida Vračić, “Turkey’s Role in the Western Balkans”, December 2016, Βερολίνο, SWP Research Paper, pp. 22, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf (accessed in February 20, 2021).

¹²⁵ “Relations with the Balkan Region”, Turkish Ministry of Affairs, <http://www.mfa.gov.tr/relations-with-the-balkan-region.en.mfa> (accessed in February 20, 2021).

European Cooperation Process - SEEC), η οποία έχει στόχο την περιφερειακή συνεργασία στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την προώθηση της ενσωμάτωσης της περιοχής στις ευρωπαϊκές και ευρωατλαντικές δομές.¹²⁶

Μετά το τέλος του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία, η βελτίωση των σχέσεων της Τουρκίας με τη Σερβία απέκτησε μεγάλη σημασία. Το ενδιαφέρον της Τουρκίας αυξήθηκε με την παρέμβασή της στην περιοχή Σαντζάκ (Sandžak),¹²⁷ με την αρνητική θέση που έλαβε έναντι αιτημάτων ντόπιων ακτιβιστών για αυτονομία από τη Σερβία και ενθαρρύνοντας τις βοσνιακές κοινότητες της περιοχής να τακτοποιήσουν τις διαφορές. Επιπρόσθετα, εγκαινιάστηκε ένα τούρκικο πολιτιστικό κέντρο στη πόλη Novi Pazar.¹²⁸ Ωστόσο, τον Οκτώβριο του 2013 ένα περιστατικό αμαύρωσε την τουρκο-σερβική προσέγγιση, όταν ο Σέρβος πρόεδρος Tomislav Nikolić ακύρωσε μια ανακοινωθείσα τριμερή συνάντηση, ως απάντηση στη δήλωση του τότε Τούρκου Πρωθυπουργού Recep Tayyip Erdoğan στο Κόσοβο ότι «Το Κόσοβο είναι Τουρκία και η Τουρκία είναι Κόσοβο». Ο Nikolić την χαρακτήρισε «επίθεση χωρίς όπλα» καταδεικνύοντας σε πολλούς ότι η Τουρκία είναι ένας μονόπλευρος δρώντας στα δυτικά Βαλκάνια.¹²⁹

Η Τουρκία έχει δηλώσει ότι επιθυμεί να αναπτύξει και οικονομικούς δεσμούς με την περιοχή. Μέχρι το 2015, η Τουρκία δεν είχε επενδύσει σημαντικά στα δυτικά Βαλκάνια, με εξαίρεση το Κόσοβο στο οποίο επενδύθηκαν το 2015, 54,1 εκατομμύρια ευρώ.¹³⁰ Σταδιακά όμως η οικονομική δραστηριότητα της Τουρκίας στη περιοχή έχει

¹²⁶ “South East European Cooperation Process – SEEC”, [RegionalCooperationCouncil, https://www.rcc.int/pages/111/south-east-european-cooperation-process--seecp](https://www.rcc.int/pages/111/south-east-european-cooperation-process--seecp) (accessed in February 20, 2021).

¹²⁷ Στην περιοχή διαβίει η δεύτερη μεγαλύτερη μουσουλμανική κοινότητα της πρώην Γιουγκοσλαβίας και αριθμεί περίπου 200.000 σλαβόφωνους μουσουλμάνους, «INTERACTIVE ΟΔΗΓΟΣ-ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», [BBC, http://www.bbc.co.uk/greek/balkans_muslims/5b.shtml](http://www.bbc.co.uk/greek/balkans_muslims/5b.shtml) (έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2021).

¹²⁸ Βρίσκεται στη νοτιοδυτική Σερβία, στο κέντρο της περιοχής Sandzak. Δημιουργήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία για να χωρίσει τη Σερβία και το Μαυροβούνιο και να συνδέσει την Αυτοκρατορία με τους Μουσουλμάνους της Βοσνίας. Εκτιμάται ότι έως 5 εκατομμύρια Βόσνιοι ζουν στην Τουρκία, οι περισσότεροι από τους οποίους προέρχονται από το Σαντζάκ.

Sanja Kljajic, “Sandzak: The Balkans region where Turkey is the big brother”, [DW, 21 October 2021, https://www.dw.com/en/sandzak-the-balkans-region-where-turkey-is-the-big-brother/a-36115582](https://www.dw.com/en/sandzak-the-balkans-region-where-turkey-is-the-big-brother/a-36115582) (accessed in February 20, 2021).

¹²⁹ Alida Vračić, “Turkey’s Role in the Western Balkans”, [SWP Research Paper, December 2016, pp. 10, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf](https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf) (accessed in February 20, 2021).

¹³⁰ Alida Vračić, “Turkey’s Role in the Western Balkans”, [SWP Research Paper, December 2016, pp. 13 -14, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf](https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf) (accessed in February 20, 2021).

αυξηθεί σημαντικά και την καθιστά κύριο δρώντα στη διεθνή σκηνή, μαζί με την Ρωσία, τη Κίνα και την ΕΕ φυσικά.¹³¹ Στις 7 και 8 Οκτωβρίου 2019, ο Τούρκος πρόεδρος επισκέφθηκε το Βελιγράδι μαζί με περίπου 100 επιχειρηματίες για να λάβει μέρος στις διμερείς συνομιλίες Κορυφής (Serbia-Turkey High-Level Cooperation Council, Turkey-Serbia Business Forum) αλλά και στην τριμερή Τουρκίας – Σερβίας – Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Ο Σέρβος πρόεδρος Αλεξάνταρ Βούτσιτς, δήλωσε ευγνωμοσύνη για το σταθεροποιητικό ρόλο της Τουρκίας στα Βαλκάνια και ότι η Σερβία εξετάζει την περίπτωση προμήθειας πολεμικού υλικού από την Τουρκία. Η Τουρκική παρουσία στα Βαλκάνια είναι έντονη με τη δράση τουρκικών κρατικών υπηρεσιών αρωγής (όπως η Turkish Cooperation and Coordination Agency – ΤΙΚΑ), ΜΚΟ και πολιτικά ινστιτούτα. Η Σερβία αναδεικνύεται σε κομβική περιοχή επενδύσεων για την Τουρκική οικονομική πολιτική, με τη συμμετοχή τουρκικών επιχειρήσεων σε έργα υποδομής, όπως ο αυτοκινητόδρομος Σαράγιεβο – Βελιγράδι και η κατασκευή γέφυρας μήκους 1,3 χλμ που θα ενώνει Σερβία και Βοσνία-Ερζεγοβίνη πάνω από τον ποταμό Σάβα στην περιοχή Σρέμσκα Ράτσα. Υπογράφηκαν συμφωνίες καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και κοινών αστυνομικών περιπολιών εντός σερβικών συνόρων κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου. Ανακοινώθηκε η λειτουργία του τουρκικού προξενείου στη σερβική πόλη Νόβι Παζάρ. Το 2019, ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών σε διμερές επίπεδο αγγίζει τα 1,2 δις και βαίνει αυξανόμενος. Πρέπει να τονισθεί ότι ο αγωγός φυσικού αερίου «TurkStream», θα τροφοδοτεί και τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας (Ρεπούμπλικα Σέρπσκα). Τον Οκτώβριο του 2019, οι δύο πρόεδροι δήλωναν ότι, οι σχέσεις των δύο χωρών διάγουν την καλύτερη στιγμή τους.¹³²

¹³¹ Mariya Hake – Alice Radzyner, “Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China”, BOFIT, 2019, pp. 13-14, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1> (accessed in February 20, 2021).

¹³² Γιώργος Σκαφίδας, «“Καλύτερες από ποτέ” οι σχέσεις Τουρκίας – Σερβίας», *Έθνος*, 10 Οκτωβρίου 2019, https://www.ethnos.gr/kosmos/65880_kalyteres-apo-pote-oi-sheseis-toyrkias-serbias (έγινε πρόσβαση στις 18 Φεβρουαρίου 2021).

Αραβικά Κράτη – ΗΑΕ.^{133, 134}

Σημαντικοί επενδυτές στα δυτικά Βαλκάνια είναι και οι χώρες του Αραβικού Κόλπου. Η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), το Κατάρ και το Κουβέιτ χρηματοδοτούν εδώ και χρόνια τη κατασκευή και συντήρηση θρησκευτικών και πολιτιστικών ιδρυμάτων στη Β-Ε και το Κοσσυφοπέδιο. Η παρουσία των χωρών αυτών επεκτείνεται σήμερα και σε άλλους τομείς όπως, ο τουρισμός, οι κατασκευές, η αεροπορία και η στρατιωτική τεχνολογία.

Τα ΗΑΕ, είναι ο κύριος εταίρος του Βελιγραδίου στον αραβικό κόσμο. Είναι μία από τις έξι χώρες με τις οποίες η Σερβία έχει συνάψει συμφωνία στρατηγικής εταιρικής σχέσης, συμπεριλαμβανομένων της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ρωσίας, της Κίνας και του Αζερμπαϊτζάν. Μεταξύ 2010 και 2019, τα ΗΑΕ ήταν η τέταρτη μεγαλύτερη πηγή καθαρών άμεσων ξένων επενδύσεων στη Σερβία, αντιπροσωπεύοντας το 3,1%, πίσω από την ΕΕ, τη Ρωσία και την Κίνα. Το 2018, τα ΗΑΕ επένδυσαν 3 δισεκατομμύρια ευρώ στην ανάπτυξη του έργου «Belgrade Waterfront»¹³⁵ και η Etihad Airlines των ΗΑΕ κατείχε μερίδιο 49% μέχρι το 2020, το οποίο όμως μειώθηκε σε 18% σήμερα, στην αεροπορική εταιρεία Air Serbia της Σερβίας. Το 2013, η Yugoimport SDPR, η μεγαλύτερη αμυντική εταιρεία της Σερβίας, και η Emirates Advanced Research and Technology Holding (EARTH) υπέγραψαν συμφωνία 267,8 εκατομμυρίων δολαρίων για την κοινή ανάπτυξη του Advanced Light Attack System (ALAS), ενός αντιαρματικού συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας. Οι επενδύσεις στον αγροτικό τομέα είναι επίσης σημαντικές, καθώς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα εισάγουν το 90% των αναγκών τους σε τρόφιμα. Το 2013, το Ταμείο Ανάπτυξης των ΗΑΕ παρείχε δάνειο 400 εκατομμυρίων δολαρίων για τη σερβική γεωργία, ακολουθούμενο από μια συμφωνία 400 εκατομμυρίων δολαρίων στην οποία η Al Dahra Agriculture Company με έδρα το Άμπου Ντάμπι αγόρασε οκτώ σερβικές

¹³³ Jean-Charles Larssonneur, “Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report”, NATO Parliamentary Assembly, 20 October 2020, par. 75, pp. 20, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%2020%20E%20rev1-%20REVISED%20DRAFT%20REPORT%20-%20WESTERN%20BALKANS.pdf> (accessed in February 18, 2021).

¹³⁴ Vuk Vuksanovic, “Serbia’s best friend in the Arab world: The UAE”, 9 July 2021, <https://www.mei.edu/publications/serbias-best-friend-arab-world-uae>, (accessed in December 03, 2021).

¹³⁵ Το «Belgrade Waterfront» είναι ένα έργο αστικής ανάπλασης στις όχθες του ποταμού Sava το οποίο συμπεριλαμβάνει, πάρκα, 7000 κατοικίες, 7 πολυτελή ξενοδοχεία και στο οποίο συμμετέχει η ιδιωτική εταιρεία επενδύσεων Eagle Hills με έδρα το Άμπου Ντάμπι. <https://www.belgradewaterfront.com/en/about/belgrade-waterfront/> (accessed in February 20, 2021).

γεωργικές επιχειρήσεις. Το 2018 η Al Dahra υπέγραψε συμφωνία 172 εκατομμυρίων δολαρίων για την εξαγορά των γεωργικών περιουσιακών στοιχείων της τοπικής εταιρείας αγροτικών επιχειρήσεων PKB Korporacija.

Η πανδημία του COVID-19, έπαιξε επίσης κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη της σχέσης Σερβίας-ΗΑΕ. Τον Δεκέμβριο και το Μάρτιο του 2020, η Σερβία έλαβε ιατρική βοήθεια πολλών εκατομμυρίων ευρώ από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Κατά την επίσκεψη του σέρβου προέδρου Βούτσιτς στα ΗΑΕ τον Μάρτιο του 2021, ανακοινώθηκε ότι τα ΗΑΕ, μαζί με την Κίνα, θα χρηματοδοτήσουν την κατασκευή μιας εγκατάστασης στη Σερβία για την παραγωγή του εμβολίου Chinese Sinopharm. Είναι μια στρατηγική επένδυση κεφαλαίου των ΗΑΕ στην Ευρώπη που θα εξασφαλίσει την προμήθεια εμβολίων για πιθανές κρίσεις υγείας, ενώ για τη Σερβία θα βοηθήσει τη χώρα να αναδειχθεί σε περιφερειακό κόμβο εφοδιασμού εμβολίων στα Βαλκάνια.

Οι Επιπτώσεις της Πανδημίας του Κορονοϊού.¹³⁶

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, όλες οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων, είχαν ύφεση της οικονομίας το 2020. Η ΕΕ και οι ΗΠΑ για την υποστήριξη των χωρών της περιοχής, είτε έχουν εγκρίνει πακέτα έκτακτης ανάγκης για φορολογικές ελαφρύνσεις, είτε δεσμεύτηκαν να αυξήσουν τις επενδύσεις στην περιοχή.

Στις άμεσες ανάγκες των βαλκανικών χωρών, οι συμμαχικές δυνάμεις ανταποκρίθηκαν άμεσα. Η KFOR διασφάλισε ένα ασφαλές περιβάλλον στο Κόσοβο και παρείχε υγειονομική βοήθεια και εφόδια για τη λήψη μέτρων κατά του covid-19. Μέσω του Ευρωατλαντικού Κέντρου Συντονισμού Καταστροφών (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre - EADRCC) του NATO, η Τουρκία και η Πολωνία παρέδωσαν τόνους ιατρικού υλικού σε όλες τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Οι ΗΠΑ διέθεσαν πάνω από 7 εκατομμύρια δολάρια για οικονομική βοήθεια και ιατρικό εξοπλισμό στις βαλκανικές χώρες.

Στην ίδια γραμμή η ΕΕ βοήθησε τις βαλκανικές χώρες, τόσο σε οικονομικό επίπεδο καλύπτοντας κενά χρηματοδότησης, όσο και στην αντιμετώπιση της πανδημίας παρέχοντας ιατρικές προμήθειες και εμπειρία. Στις 30 Μαρτίου 2020, η ΕΕ

¹³⁶ Jean-Charles Larssonneur, “Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report”, *NATO Parliamentary Assembly*, 20 October 2020, par. 75, pp. 20-22, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%2020%20E%20rev1-%20REVISED%20DRAFT%20REPORT%20-%20WESTERN%20BALKANS.pdf> (accessed in February 18, 2021).

ανακοίνωσε την διάθεση 38 εκατομμυρίων ευρώ ως πρώτη δόση από ένα πακέτο βοήθειας στην περιοχή, για την κάλυψη των άμεσων αναγκών υγειονομικής περίθαλψης. Η μεγαλύτερη δόση της βοήθειας χορηγήθηκε στη Σερβία, η οποία μέχρι στιγμής ήταν η χώρα που έχει πληγεί περισσότερο από την πανδημία στην περιοχή. Μέχρι το τέλος του 2020, είχαν εγκριθεί 3,3 δισεκατομμύρια ευρώ για κάλυψη υγειονομικών αναγκών και 2,45 δισεκατομμύρια ευρώ για κάλυψη οικονομικών αναγκών και ενίσχυσης της αγοράς.

Στις 26 Ιουλίου 2020, στη Σύσκεψη της Κοινοπραξίας των δυτικών Βαλκανίων, η πανδημία έφερε στο ίδιο τραπέζι τις έξι χώρες της περιοχής, οι οποίες υιοθέτησαν μέτρα για την από κοινού αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και ενίσχυση της συνεργασίας. Το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης εκτιμούν ότι η οικονομική ολοκλήρωση της περιοχής θα ενίσχυε τις εθνικές οικονομίες και κατά συνέπεια θα μείωνε σε ποσοστό τις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης εξαιτίας του κορονοϊού.

Από την αρχή της εξάπλωσης της πανδημίας, η Κίνα και η Ρωσία μέσα από διάφορες δράσεις παραπληροφόρησης¹³⁷ και δράσεων¹³⁸ στην περιοχή προσπάθησαν να μειώσουν την αμεσότητα και αποτελεσματικότητα των δράσεων των χωρών της Δύσης.¹³⁹ Τον Μάρτιο του 2020, η Σερβία ήταν η πρώτη χώρα που δέχτηκε την βοήθεια και των δύο χωρών. Πρώτα η Κίνα απέστειλε σύγχρονο ιατροφαρμακευτικό υλικό και ιατρικό προσωπικό για να συνδράμει τη Σερβία στο μέτωπο κατά της πανδημίας. Στη

¹³⁷ Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση (2020) της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, (European External Action Service - EEAS) οι πιο διαδεδομένες εκστρατείες παραπληροφόρησης του Κρεμλίνου διαδίδουν ότι ο ιός είναι ένα βιολογικό όπλο των ΗΠΑ ή ακόμα και πρόσχημα για επικείμενη ξένη εισβολή. Άλλες εκστρατείες παραπληροφόρησης στοχεύουν την ΕΕ, ισχυρίζοντας ότι είναι αναποτελεσματική, κυνική και διαιρεμένη στα Δυτικά Βαλκάνια.

“EU: Russia and China are running a campaign about the pandemic”, *EW*, 28 April 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/04/28/eu-russia-and-china-are-running-a-campaign-about-the-pandemic/> (accessed in February 21, 2021).

¹³⁸ Σύμφωνα με τον Ruslan Stefanov, διευθυντής του Οικονομικού Προγράμματος του Κέντρου Μελετών της Δημοκρατίας στη Σόφια, Ρωσία και Κίνα προσπαθούν να πείσουν τρομοκρατώντας τις τοπικές εκλογικές περιφέρειες ότι, η μόνη τους επιλογή έρχεται από την Ανατολή και όχι από την δημοκρατία και τη σταθερότητα της ΕΕ.

Nikola Cuckić, “COVID-19 pandemic as a threat to the rule of law in the Western Balkans”, *European Western Balkans*, 31 March 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/31/covid-19-pandemic-as-a-threat-to-the-rule-of-law-in-the-western-balkans/> (accessed in February 21, 2021).

¹³⁹ Η παραπληροφόρηση υπέρ του Κρεμλίνου προσπαθεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη στα εμβόλια που προμηθεύτηκε η ΕΕ.

“Pro-kremlin disinformation: Covid-19 Vaccines”, *EEAS*, 22 December 2020, https://eeas.europa.eu/delegations/azerbaijan/90950/pro-kremlin-disinformation-covid-19-vaccines_en (accessed in February 21, 2021).

συνέχεια η Ρωσία, μετά από δυο εβδομάδες, έστειλε ακόμα μεγαλύτερη βοήθεια, κυρίως σε στρατιωτικό προσωπικό, το οποίο βοήθησε τους Σέρβους συναδέλφους τους, στην απολύμανση κτιρίων και την οργάνωση κέντρων θεραπείας σε όλη την χώρα.

Ρωσο-Ουκρανική Κρίση

Πριν από τρεις δεκαετίες, στις 8 Δεκεμβρίου 1991, η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε επίσημα και η Ρωσία, η Ουκρανία και η Λευκορωσία ίδρυσαν την Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών. Τώρα, 30 χρόνια μετά, οι τρεις χώρες βρίσκονται εγκλωβισμένες σε μια επικίνδυνη τρόικα αντιπαράθεσης και αιχμής που απειλεί να βυθίσει την περιοχή σε περαιτέρω σύγκρουση. Το 2014, οι διαδηλώσεις υπέρ της ΕΕ στην Ουκρανία οδήγησαν στην κατάρρευση της φιλορωσικής κυβέρνησης, στη ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας και στη σύγκρουση με τους ρωσόφωνους αυτονομιστές στην περιοχή του Ντονμπάς στην ανατολική Ουκρανία. Οι εχθροπραξίες στην ανατολική Ουκρανία συνεχίζονται έκτοτε. Φέτος, από τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο υπάρχει σημαντική συσσώρευση στρατευμάτων στην περιοχή. Δεδομένου του όγκου του στρατιωτικού υλικού που βρίσκεται ήδη στο έδαφος, οι προθέσεις της Ρωσίας ανησυχούν το ΝΑΤΟ και την ΕΕ οι οποίες τάσσονται υπέρ της Ουκρανίας.¹⁴⁰

Τον Σεπτέμβριο του 2020, ο Ουκρανός Πρόεδρος Volodymyr Zelenskyy ενέκρινε τη νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ουκρανίας, η οποία προβλέπει την ανάπτυξη της ξεχωριστής εταιρικής σχέσης με το ΝΑΤΟ με στόχο την ένταξη στο ΝΑΤΟ.¹⁴¹ Η Ουκρανική κρίση αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές προκλήσεις της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία δεν μπορεί επιπρόσθετα να αποδεχτεί την ανάπτυξη νατοϊκών δυνάμεων στο ουκρανικό έδαφος, ακριβώς στο κατώφλι τους και θεωρεί απειλή την ανατολική επέκταση των εξωτερικών ορίων του ΝΑΤΟ πέραν της Γερμανίας. Οι ΗΠΑ διατείνονται με τη σειρά τους ότι δεν δέχεται απειλές και μαζί με την ΕΕ προειδοποιούν σε όλους τους τόνους τη Ρωσία ότι στην περίπτωση στρατιωτικής επέμβασης στην Ουκρανία θα λάβουν ισχυρές οικονομικές κυρώσεις με πρώτη την μη αδειοδότηση λειτουργίας του γερμανορωσικού αγωγού NordStream 2.

¹⁴⁰ “Ukraine: crisis between Russia and the west in the region has been brewing for 30 years”, *TheConversation*, December 09, 2021, <https://theconversation.com/ukraine-crisis-between-russia-and-the-west-in-the-region-has-been-brewing-for-30-years-173357>, (accessed in December 13, 2021).

¹⁴¹ “Relations with Ukraine”, NATO, December 13, 2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm, (accessed in December 13, 2021).

Ο εν λόγω αγωγός είναι σημαντικός για τη ρωσική οικονομία διότι παρακάμπτει την Ουκρανία, η οποία επί του παρόντος αποτελεί σημαντικό διαμετακομιστή του ρωσικού αερίου στην Ευρώπη. Στο πλέγμα των εντάσεων που έχουν δημιουργηθεί εντάσσεται και η δυσaréσκεια της Μόσχας προς την Άγκυρα για την πώληση με επανδρωμένων αεροσκαφών στην Ουκρανία.^{142, 143, 144, 145}

Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας-Republika Srpska

Το 1995, με τη συμφωνία του Ντέιτον επικυρώθηκε η διαίρεση της Βοσνίας σε οντότητες, την σερβική και τη κροατομουσουλμανική. Η σημερινή B-E είναι ένα αδύναμο κράτος καθώς μεταξύ των δύο οντοτήτων υπάρχουν ακόμα διαφορές από τον πόλεμο το 1995 που στοίχισε τη ζωή σε 100.000 ανθρώπους. Η επιθυμία των Σέρβων της Βοσνίας να ενωθούν με τη μητέρα πατρίδα είναι διακαής πόθος. Όπως προαναφέρθηκε η Σερβία σέβεται την κυριαρχία της B-E, αλλά η υποστήριξη της προς τις επιλογές της Σερβικής Δημοκρατίας αποτελεί προτεραιότητα της εξωτερικής της πολιτικής.

Στις 10 Δεκεμβρίου 2021, η συνέλευση της Σερβοβοσνιακής οντότητας με προτροπή του Σερβοβόσνιου μέλους της τριμερούς κρατικής προεδρίας Μίλοραντ Ντόντικ (Milorad Dodik) παρά τις έντονες αντιρρήσεις της προέδρου της Δημοκρατίας Σέρπσκα, Ζέλικα Τσβιγιάνοβιτς (Željka Cvijanović) και βουλευτών της αντιπολίτευσης, ενέκρινε τις προτάσεις που περιλάμβαναν τη σύνταξη νέων νόμων σε επίπεδο οντοτήτων που θα επέτρεπαν στη Σερβοβόσνια περιοχή να αποσυρθεί από τον στρατό της Βοσνίας, τις υπηρεσίες ασφαλείας, το φορολογικό σύστημα και το δικαστικό σώμα. Τα προτεινόμενα μέτρα συνοδεύονται από εξάμηνη περίοδο που απαιτείται για τη σύνταξη νέων νόμων, συμπεριλαμβανομένων αλλαγών στο καταστατικό της οντότητας.

¹⁴² Διονύσης, Τσιριγώτης, «Η ουκρανική κρίση και το ζήτημα της στρατηγικής περικύκλωσης της Ρωσίας», HUFFPOST, 13 Δεκεμβρίου 2021, https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-oekranike-krise-kai-to-zetema-tes-strategyikes-perikekloses-tes-rosias_gr_61b6f859e4b0b50268a805fc, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹⁴³ «Γερμανία- Μπέρμποκ: «Μπλόκο» στον Nord Stream 2 αν κλιμακωθεί η κρίση στην Ουκρανία με Ρωσία», ΣΚΑΙ, 13 Δεκεμβρίου 2021, <https://www.skai.gr/news/world/germania-mpermpek-mpokoston-nord-stream-2-an-klimakothei-i-krisi-stin-oukrania-me-rosia>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹⁴⁴ Μιχάλης, Ψύλος, «Ουκρανική κρίση: Η Μόσχα, η Δύση και η ιδέα του Κίσινγκερ», naftemporiki.gr, 8 Δεκεμβρίου 2021, <https://m.naftemporiki.gr/story/1809006/oukraniki-krisi-i-mosxa-i-dusi-kai-i-idea-tou-kisingker>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹⁴⁵ “Ukraine: crisis between Russia and the west in the region has been brewing for 30 years”, TheConversation, December 09, 2021, <https://theconversation.com/ukraine-crisis-between-russia-and-the-west-in-the-region-has-been-brewing-for-30-years-173357>, (accessed in December 13, 2021).

Η διεθνής κοινότητα αντέδρασε μετά τη σύνοδο, με εκπροσώπους δυτικών κυβερνήσεων να εκφράζουν ανησυχία για την κίνηση που θα μπορούσε ενδεχομένως να αποδυναμώσει την κεντρική εξουσία της Βοσνίας. Οι ΗΠΑ έστειλαν διπλωμάτες στη Βοσνία υποστηρίζοντας την εδαφικά ακεραιότητα και τους κρατικούς θεσμούς της χώρας. Στις 8 Δεκεμβρίου 2021, το Συμβούλιο Εφαρμογής της Ειρήνης στο πλαίσιο της παρακολούθησης της συμφωνίας του Ντέιτον είχε προειδοποιήσει ότι δεν υπάρχει η δυνατότητα αποχώρησης από τους θεσμούς της B-E και οποιαδήποτε αντίθετη ενέργεια θα πυροδοτούσε λήψη μέτρων. Την τελευταία απόφαση δεν υπόγραψε η Ρωσία η οποία είναι μέρος του εν λόγω συμβουλίου. Οι ΗΠΑ έχουν ήδη επιβάλει ταξιδιωτική απαγόρευση και πάγωμα περιουσιακών στοιχείων στον Ντόντικ, ενώ Αμερικανοί και Γερμανοί αξιωματούχοι απείλησαν πρόσφατα με περισσότερες κυρώσεις εάν οι Σερβοβόσνιοι αποδυναμώσουν περαιτέρω τους κεντρικούς θεσμούς της Βοσνίας.^{146, 147}

¹⁴⁶ Aleksandar, Brezar, “Bosnian Serb entity assembly in favour of withdrawing from central institutions in Bosnia”, *euronews*, December 11, 2021, <https://www.euronews.com/2021/12/11/bosnian-serb-entity-holds-vote-on-withdrawing-from-central-institutions-in-bosnia> , (accessed in December 14, 2021).

¹⁴⁷ “Bosnia: Serbs vote to leave key institutions in secession move”, *DW*, December 11, 2021, <https://www.dw.com/en/bosnia-serbs-vote-to-leave-key-institutions-in-secession-move/a-60088061> , (accessed in December 14, 2021).

Συμπεράσματα

Με την λήξη του πολέμου το 1999, ήταν ξεκάθαρο ότι η υψηλή στρατηγική του NATO δεν ήταν σαφής. Δεν είχε προσδιοριστεί ποια θα έπρεπε να ήταν η κατάσταση και οι σχέσεις των ετερογενών βαλκανικών χωρών την επόμενη ημέρα, ώστε να εδραιωθεί η σταθερότητα, η ασφάλεια και η ειρήνη στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων. Ξεκίνησε τις επιχειρήσεις χωρίς να έχει εντολή από το Συμβούλιο Ασφάλειας του ΟΗΕ, προσβάλλοντας την κυριαρχία μιας χώρας με νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τυχοδιωκτικές προσδοκίες για άλλες περιπτώσεις μειονοτήτων και έθεσε σε δοκιμασία τη συνοχή της συμμαχίας.

Το 1999, παρά τα ανθρωπιστικά κίνητρα για την νατοϊκή επέμβαση στη Σερβία, είναι ξεκάθαρη η διάθεση των ΗΠΑ για έλεγχο της περιοχής των Βαλκανίων, επικουρούμενη από την ΕΕ και την ελαχιστοποίηση της επιρροής της Ρωσία σε αυτήν. Ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Κλίντον επικαλέστηκε τρεις λόγους για τις επιχειρήσεις. Πρώτον, το NATO ήθελε να «επιβεβαιώσει τη σοβαρότητα των σκοπών του», δεύτερον, να προστατέψει τους Κοσοβάρους από τις σερβικές δυνάμεις και τρίτον την αποτροπή της αποσταθεροποίησης των δυτικών Βαλκανίων. Η ΕΕ ως μέρος του γενικότερου σχεδίου θα είχε τον πρώτο λόγο στο οικονομικό πεδίο.¹⁴⁸

Ο πόλεμος στο Κόσοβο αποτέλεσε την αφορμή για τη διακήρυξη ενός νέου δόγματος επεμβάσεων για ανθρωπιστικούς λόγους από τον διεθνή παράγοντα. Η δημιουργία του «δόγματος της διεθνούς κοινότητας», όπως την αποκάλεσε ο τότε πρωθυπουργός της Βρετανίας Τόνυ Μπλερ, είναι πλέον μια πραγματικότητα και είναι το κληροδότημα αυτής της σύγκρουσης στη διεθνή πολιτική σκηνή. Επιπλέον, στις 22 Απριλίου 1999 ο Μπλερ τόνισε ότι, «η αρχή της μη ανάμιξης εντός της κυριαρχίας κρατών περιορίζεται μέχρι το σημείο, όπου οι ανθρωπιστικές κρίσεις όπως γενοκτονίες, εκτοπίσεις πληθυσμών, λοιμοί, πανδημίες, αποσταθεροποιούν γειτονικές χώρες και μπορούν να θεωρηθούν απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Όταν καθεστώτα βασίζονται σε κυβέρνηση μειοψηφίας, τότε χάνουν τη νομιμότητά τους». Οι βιαιότητες εντός εθνικών συνόρων δύναται να μη γίνονται αποδεκτές από τη διεθνή κοινότητα και να επιφέρουν ποινικές ευθύνες στους υπευθύνους. Το νέο αυτό

¹⁴⁸ Θάνος Ντόκος – Φίλιππος, Πιερρός, Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, (Αθήνα, Ι. ΣΙΑΕΡΗΣ, 2000), σ.15 και σ. 23.

δόγμα επιδιώκει την διάχυση των αξιών της ελευθερίας, της έννοιας του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανοικτής κοινωνίας.¹⁴⁹

Η κρίση του 1999 ανέδειξε για άλλη μια φορά την νηπιακή κατάσταση της ΕΕ στα θέματα άμυνας και ασφάλειας. Οποιαδήποτε προσπάθεια στρατιωτικών επιχειρήσεων είχε πυλώνα τις αμερικανικές δυνάμεις και εξοπλισμό. Οι χώρες μέλη της ΕΕ μπορούσαν να συνδράμουν μόνο επικουρικά τον στρατιωτικό σχεδιασμό των ΗΠΑ.¹⁵⁰ Αυτή η αδυναμία της ΕΕ για αυτόνομη διαχείριση μιας στρατιωτικής κρίσης υπάρχει μέχρι σήμερα, με ατράνταχτα παραδείγματα, αυτό της παντελούς απουσίας της Ένωσης από τα τεκταινόμενα στον πόλεμο στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ (27 Σεπ. '20¹⁵¹ έως 10 Νοε. '20¹⁵²) και της επιδεικτικής στάσης αναμονής αυτής, μέχρι την ανάληψη της προεδρίας Μπάιντεν ως προέδρου των ΗΠΑ στις 20 Ιανουαρίου 2020, για την λήψη ουσιαστικών αποφάσεων αντιμετώπισης των μονομερών ενεργειών της Τουρκίας και την όξυνση των θεμάτων ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο, μέχρι την επόμενη Σύνοδο Κορυφής τον Μάρτιο του 2021.

Παρά το άρθρο 10 του ψηφίσματος 1244 του Συμβουλίου Ασφάλειας του ΟΗΕ,¹⁵³ το οποίο προέβλεπε την αυτονομία του Κοσόβου εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, μια σειρά ενεργειών χωρών μελών του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, οδήγησαν στην προδιαγεγραμμένη μονομερή ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου το 2008. Η ενδεχόμενη νομιμοποίηση της μονομερούς απόσχισης ή εξωτερικής αυτοδιάθεσης, ελλοχεύει τον κίνδυνο της δημιουργίας δεδομένων, τα οποία μπορεί να πυροδοτήσουν μια σειρά αποσχιστικών τάσεων ανά τον κόσμο. Η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν συμφέρον στο να μην αναγνωριστεί η μονομερής ανεξαρτητοποίηση της εθνικής αλβανικής μειονότητας, διότι ενδέχεται να αντιμετωπίσουν παρόμοιες καταστάσεις με την μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης και της τουρκοκυπριακής οντότητας στη κατεχόμενη βόρεια Κύπρο, αντίστοιχα.

Στη δεκαετία του 1990 η περίοδος μετασχηματισμού του ΝΑΤΟ και η Γιουγκοσλαβική κρίση ανάγκασε τη συμμαχία να γίνει πιο δυναμική και αποφασιστική

¹⁴⁹ στο ίδιο, σ. 27-29.

¹⁵⁰ στο ίδιο, σ. 31.

¹⁵¹ “The Idlib Turkey Shoot: The Destruction and Capture of Vehicles and Equipment by Turkish and Rebel Forces”, *Oryx*, 28 February 2020, <https://www.oryxspioenkop.com/2020/02/the-idlib-turkey-shoot-destruction-and.html> (accessed in December 18, 2020).

¹⁵² “Pashinyan says signed statement with Putin and Aliyev on ending war in Karabakh”, *Tass*, 10 November 2020, <https://tass.com/world/1221707> (accessed in December 18, 2020).

¹⁵³ NATO & Kosovo : UN Resolution 1244 (1999), *NATO*, 10 June 1999, article 10, pp. 3, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u990610a.htm> (accessed in December 18, 2020).

στην διαμόρφωση του νέου ρόλου της στο κόσμο απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Τη θέση της ΕΣΣΔ ως εχθρού του ΝΑΤΟ, πήραν πλέον νέοι σύνθετοι κίνδυνοι για την ευρωπαϊκή ειρήνη και ασφάλεια, όπως καταπίεση, εθνοτικές συγκρούσεις, οικονομική δυσχέρεια, κατάρρευση της πολιτικής τάξης, και ο πολλαπλασιασμός των όπλων μαζικής καταστροφής. Η διατήρηση της ειρήνης, όπως και η επίτευξή της, είναι μια εξίσου δύσκολη υπόθεση. Δεν αρκεί μόνο η εξασφάλιση της ασφάλειας αλλά απαιτείται σύγχρονη πολιτική και κοινωνική ανασυγκρότηση. Τη τελευταία εικοσαετία, τόσο το ΝΑΤΟ, όσο και η Σερβία προσαρμόστηκαν στις απαιτήσεις της εποχής. Το μεν ΝΑΤΟ ως στρατιωτικός οργανισμός συνεργάζεται στενά με την ΕΕ, διεθνείς οργανισμούς και συμμάχους σε μια πολυεπίπεδη και διαδραστική παρουσία στη Σερβία, για την διατήρηση της στη δυτική σφαίρα επιρροής. Η δε Σερβία ενώ έχει επιλέξει τη στρατιωτική ουδετερότητα, έχει αναγάγει το ΝΑΤΟ στο σημαντικότερο στρατιωτικό της εταίρο. Ωστόσο, ενώ πρακτικά λειτουργεί ως χώρα του δυτικού κόσμου, παραμένει καχύποπτη έχοντας ακόμα νωπές τις μνήμες του πολέμου, συνεχίζει να κοιτά προς τη Ρωσία και τη Κίνα για εναλλακτικές επιλογές, σε μια προσπάθεια συγκερασμού πολιτικών επιβίωσης και ικανοποίησης του λαϊκού αισθήματος.

Η Ρωσία ενώ φαίνεται να μην επιθυμεί να είναι παρεμβατική τηρεί μια στάση αναμονής, ωστόσο διατηρεί πολλές δυνατότητες επιρροής, καθότι κυρίως λόγω της χριστιανικής θρησκείας απολαμβάνει το σεβασμό και την προσμονή βοήθειας μέρους του χριστιανικού πληθυσμού των δυτικών Βαλκανίων, κυρίως σε Σερβία και Κροατία.¹⁵⁴ Η καθυστέρηση της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης της Σερβίας έχει αναθερμάνει τις σχέσεις των δύο χωρών και η Ρωσία σήμερα έχει βρει την ευκαιρία να επανέλθει δυναμικά στο χώρο των δυτικών Βαλκανίων. Η Ρωσία αποτελεί για την Σερβία παράγοντα επιβίωσης και θα συνεχίσει να επενδύει στις διμερείς τους σχέσεις. Στις 12 Οκτωβρίου 2021, κατά την 60^η επέτειο από την πρώτη διάσκεψη του Κινήματος των Αδeseυμένων (Non-Aligned Movement-NAM) στο Βελιγράδι, στην οποία η Ρωσία συμμετείχε ως παρατηρητής, η παραδοχή από τον Ρώσο υπουργό εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ ότι οι δύο χώρες συνάψει στρατιωτική συνεργασία και διεξάγουν εμπιστευτικές διαβουλεύσεις δεικνύει το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών

¹⁵⁴ “A country-by-country look at the Balkans”, *The Christian Science Monitor*, 16 March 1999, <https://www.csmonitor.com/1999/0316/p12s2.html> (accessed in February 21, 2021).

σήμερα.¹⁵⁵ Εξάλλου ο Σέρβος πρόεδρος δηλώνει ξεκάθαρα ότι “Independent Serbia is on the European track and at the same time it respects its Russian friends, its Chinese friends, its American friends and everybody else»”.^{156, 157}

Η Τουρκία με την αναθεωρητική της πολιτική στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, την προσέγγιση της με τη Ρωσία και την ανυποχώρητη επιδίωξη αποκόμισης οφέλους με την άσκηση ήπιας και σκληρής ισχύος σε Λιβύη, Σομαλία, Συρία, Παλαιστίνη, Κατάρ, Ιράκ και Αζερμπαϊτζάν, έχει έρθει σε απευθείας ρήξη με τις ΗΠΑ, Γαλλία, Ελλάδα, Κυπριακή Δημοκρατία, Αίγυπτο, Σαουδική Αραβία, Μπαχρέιν και ΗΑΕ. Οι τελευταίες χώρες, πλην της Κύπρου και της Αιγύπτου δραστηριοποιούνται στη Σερβία και στα δυτικά Βαλκάνια γεγονός που καθιστά την Τουρκία έναν απρόβλεπτο και πιθανόν αποσταθεροποιητικό παράγοντα για την περιοχή.

Γενικά ο ρόλος των ΗΑΕ στη διεθνή σκηνή και ιδιαίτερα στην ευρύτερη Μέση Ανατολή είναι ιδιαίτερα σημαντικός και πολυσύνθετος. Αυτό αποδεικνύεται εμπράκτως με την απόφαση των ΗΑΕ να προβούν στην μεγάλη προμήθεια 80 πολεμικών αεροσκαφών τελευταίου τύπου Rafale F4, τα οποία χρησιμοποιεί μόνο η ίδια η Γαλλία και να εγκαταλειφθεί η επιλογή 50 αμερικανικών F-35 λόγω καθυστερήσεων, εξαιτίας των φόβων που υπήρχαν εντός της Αμερικής για διαρροές της τεχνολογικής καινοτομίας των εν λόγω αεροσκαφών προς την Ρωσία και την Κίνα, χώρες με τις οποίες τα Εμιράτα έχουν καλές σχέσεις αλλά και των Ισραηλινών που είναι οι μόνοι διαθέτουν τα F-35 στη Μέση Ανατολή. Επιπλέον, τα ΗΑΕ τα οποία έχουν συνάψει αμυντική συμφωνία με την Ελλάδα η οποία επίσης παραλαμβάνει 24 Rafales, με την προμήθεια αυτή πλεονεκτούν κατά πολύ του Κατάρ που διαθέτει ήδη Rafales γενιάς 4++ και διατηρεί καλές σχέσεις με τη Τουρκία.¹⁵⁸

Η είσοδος της Κίνας στα δυτικά Βαλκάνια έχει μια ακμάζουσα δυναμική στην κατεύθυνση της στρατηγικής επένδυσης στην περιοχή με σκοπό την εξάπλωση της

¹⁵⁵ “Lavrov says Serbia and Russia have a confidential dialogue”, EURACTIV, 12 October 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/lavrov-says-serbia-and-russia-have-a-confidential-dialogue/, (accessed in December 05, 2021).

¹⁵⁶ “Serbia has no intention to apologize for friendly relations with Russia, China — Vucic”, TASS, 10 November 2021, <https://tass.com/world/1359731>, (accessed in December 05, 2021).

¹⁵⁷ “Vucic: Serbia wants to survive, wants relations with all EU, Russia and China”, EURACTIV, 7 October 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/vucic-serbia-wants-to-survive-wants-all-eu-russia-and-china/, (accessed in December 05, 2021).

¹⁵⁸ «Εξοπλισμοί: Γιατί τα ΗΑΕ πήραν την μεγάλη απόφαση και αγοράζουν 80 Rafale – Το «μπλόκο» με τις ΗΠΑ και η «σφήνα» της Γαλλίας», [economico.gr](https://www.economico.gr), 7 Δεκεμβρίου 2021, https://economico.gr/exoplismoi-giati-ta-iae-piran-tin-megali-apofasi-kai-aporazoun-80-rafale-to-bloko-me-tis-ipa-kai-i-sfina-tis-gallias/?fbclid=IwAR1Gsde7RrGldHMKhEq4qNe7C7K9_oDXykvXk-03CEFuO2f6PjeiDGvngRU, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

κινεζικής αγοράς στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η περιοχή των Βαλκανίων έχει γίνει κινεζικός στρατηγικός κόμβος ο οποίος σε συνδυασμό με την κινεζική εκμετάλλευση του λιμένα του Πειραιά στην Ελλάδα, δημιουργεί έναν σημαντικό άξονα μεταφορών και διείσδυσης της κινεζικής αγοράς στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, στο πλαίσιο της πολιτικής πρωτοβουλίας της Belt and Road. Η Κίνα αγωνίζεται για επιρροή στη Σερβία, στην προσπάθειά της να υπερκεράσει την παρουσία της Ρωσίας, της Τουρκίας και των χωρών του Κόλπου, με κύριο παίκτη τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Αν και προς το παρόν ως οικονομικός εταίρος είναι αρκετά υποδεέστερος από την ΕΕ, εκτιμάται ότι στο διηνεκές θα αποτελέσει σημαντικό οικονομικό παράγοντα και πάροχο ασφάλειας σε θέματα τεχνολογίας και προμήθειας στρατιωτικού υλικού, γεγονός που θα επηρεάσει την επήρεια της ΕΕ και του NATO στην περιοχή. Η απευθείας ανάθεση έργων υποδομής και σύναψης συμβάσεων από την σερβική κυβέρνηση σε κινεζικές εταιρείες χωρίς δημόσιους διαγωνισμούς και η μη συμβατότητα των κινεζικών προϊόντων ασφάλειας (λογισμικό, συστήματα παρακολούθησης) με τα δυτικά πρότυπα και νομικό πλαίσιο, αποτελούν σημεία τριβής με τις χώρες του δυτικού κόσμου, που κατηγορούν τις σχέσεις Σερβίας - Κίνας για αδιαφάνεια, διαφθορά και έλλειψη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁵⁹

Η αμυντική συνεργασία και οι διμερείς σχέσεις Αυστρίας – Σερβίας έχουν ιδιαίτερη σημασία, διότι και οι δύο χώρες δεν είναι μέλη του NATO παρά τη στενή και αναβαθμισμένη συνεργασία με την βορειοατλαντική συμμαχία και κατά συνέπεια η μεταξύ τους σχέση μπορεί να παίζει σημαντικό διττό ρόλο τόσο ως προς την ευρωπαϊκή ενσωμάτωση της Σερβίας, όσο και ως προς την βελτίωση των σχέσεων της τελευταίας με το NATO.

Η Ελλάδα με τις τελευταίες σημαντικές στρατιωτικές συμφωνίες με Γαλλία και ΗΠΑ, οι οποίες ακολούθησαν τις αντίστοιχες συμφωνίες με Αίγυπτο, ΗΑΕ, Κύπρο, Ισραήλ, εμφανίζεται σαφώς ενισχυμένη διπλωματικά και στρατιωτικά με αναβαθμισμένο το διεθνές της κύρος. Το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης αναδεικνύεται σε κύριο θαλάσσιο και οδικό κόμβο μεταφοράς αμερικανικών και νατοϊκών δυνάμεων στα Βαλκάνια και στην ανατολική Ευρώπη. Η οικονομική ύφεση και η διεθνής απομόνωση της Τουρκίας, η ουκρανική κρίση που φέρνει ΕΕ και NATO απέναντι από τη Ρωσία, σε συνδυασμό με τις καλές σχέσεις που διατηρεί η Ελλάδα με την

¹⁵⁹ Darko Čačić, “Serbia’s emergence as China’s new strategic hub”, EURACTIV Bulgaria, 19 August 2021, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/serbias-emergence-as-chinas-new-strategic-hub/>, (accessed in December 03, 2021).

πλειονότητα των χωρών του Περσικού κόλπου, το Ισραήλ, την Αίγυπτο, την Κίνα, την ιδιότητα της χώρας ως μέλους της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, προσδίδουν στην Ελλάδα τη χρονική ευκαιρία να αποτελέσει ρυθμιστή των εξελίξεων, τόσο στο χώρο των δυτικών Βαλκανίων, όσο και της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Το ΝΑΤΟ βρίσκεται στην Ευρώπη, επεκτείνει την επιρροή του στα ανατολικά και τα δυτικά Βαλκάνια εντάσσονται στον ίδιο σχεδιασμό. Η ενσωμάτωση της Σερβίας στην ΕΕ και η σταδιακή εγκατάλειψη της στρατιωτικής ουδετερότητας της Σερβίας με την ταυτόχρονη ξεκάθαρη συνεργασία ή ακόμα και ένταξη στο ΝΑΤΟ θα αποτελέσει παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή.

Η Σερβία, στις συνεργασίες της με μη δυτικούς παίκτες, όπως τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ως μέρος της εξωτερικής πολιτικής της, αναζητά ερείσματα για να αντισταθμίσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει και να αναζητά εισροές ξένων κεφαλαίων για να στηρίξει την ταραγμένη οικονομία της. Το γεγονός αυτό έχει καταστεί ιδιαίτερα σημαντικό, αφού η ΕΕ δεν μπόρεσε να συνεχίσει τη διεύρυνση της προς τα Βαλκάνια μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Στο βωμό της συνεργασίας και της οικονομικής ενίσχυσης, προηγούμενα ζητήματα έχουν παραμεριστεί ρεαλιστικά, όπως η υποστήριξη των Εμιράτων στους Βόσνιους Μουσουλμάνους κατά τη διάρκεια του Βοσνιακού Εμφυλίου Πολέμου (1992-95) και η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου από τα ΗΑΕ. Στον αντίποδα, τα ΗΑΕ προσδοκούν μέσω των επενδύσεων στη Σερβία να μεταφέρουν κεφάλαια στο εξωτερικό, για την επόμενη ημέρα που δεν θα μπορούν να βασίζονται στην εξαγωγή πετρελαίου και να αποκτήσουν πηγές προμήθειας αγαθών και στρατιωτικού εξοπλισμού. Η Σερβία είναι μια χώρα κοντά στην ΕΕ, χωρίς όμως να ακολουθεί τους αυστηρούς όρους οικονομικής πολιτικής και παρακολούθησης αυτής.¹⁶⁰

Είναι προφανές ότι η ένταξη της Σερβίας στην βορειοατλαντική συμμαχία περνάει από την ενσωμάτωση της Σερβίας στην ΕΕ. Οι δύο οργανισμοί μοιράζονται ίδιες αξίες και απόψεις στα θέματα ασφάλειας και η επιδίωξη της Σερβίας να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή οικογένεια δημιουργεί μια ευνοϊκότερη κατάσταση για σταδιακή αλλαγή της αρνητικής στάσης της Σερβίας για μελλοντική συμμετοχή στο ΝΑΤΟ. Ωστόσο, η καθυστέρηση ένταξης στην ΕΕ δίνει τον απαραίτητο χρόνο και χώρο στις Ρωσία, Κίνα και Τουρκία να ασκούν επιρροή στην περιοχή, η καθεμία για δικούς της

¹⁶⁰ Vuk Vuksanovic, "Serbia's best friend in the Arab world: The UAE", 9 July 2021, <https://www.mei.edu/publications/serbias-best-friend-arab-world-uae>, (accessed in December 03, 2021).

λόγους, και να αποτελούν εν δυνάμει αποσταθεροποιητικό παράγοντα. Η ουδέτερη στάση της Σερβίας, η μη επιθυμία ένταξης στο NATO, η γεωγραφική της θέση, την καθιστά κατάλληλο συνομιλητή για αυτές τις τρεις χώρες. Το οικονομικό και χρηματοπιστωτικό άνοιγμα Ρωσίας, Κίνας και Τουρκίας στην περιοχή μπορεί να είναι μικρότερο από το αντίστοιχο των χωρών της ΕΕ, αλλά είναι σημαντικό.¹⁶¹ Αυτή η δυναμική που αναπτύσσεται εξ ανατολών, δίνει μια εναλλακτική επιλογή στη Σερβία, στην περίπτωση που δεν προσκολληθεί έγκαιρα στο ευρωπαϊκό ή βορειοατλαντικό άρμα, να επιλέξει να βρει νέο στήριγμα. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο, θα έβαζε φρένο στην επέκταση των ΗΠΑ προς τα ανατολικά, στην διεύρυνση του NATO στα δυτικά Βαλκάνια και θα προκαλούσε αποσταθεροποίηση στην περιοχή καθώς θα οξυνόταν ο οικονομικός και στρατιωτικός ανταγωνισμός.

Η πολιτική και οικονομική αστάθεια που υπάρχει στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη, καθώς και η ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου παραμένουν ανοιχτά ζητήματα για την περιοχή. Κομβικό σημείο για την επίλυση αυτών των θεμάτων είναι η στάση που θα κρατήσει η Σερβία, τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα. Η πανδημία του κορονοϊού μπορεί να έχει δυσχεράνει την οικονομική κατάσταση, αλλά από την άλλη έχει δημιουργήσει παράθυρα ευκαιρίας για την βελτίωση των σχέσεων και εμβάθυνσης της συνεργασίας μεταξύ των έξι χωρών της περιοχής.

Το NATO πάντα σε στενή συνεργασία με τους συμμάχους, την ΕΕ και τα ΗΕ, συνδράμει στην ανοικοδόμηση της περιοχής, στην άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου στο έδαφος, στην επιβολή και διατήρηση των συμφωνηθέντων Συμφωνιών και αποφάσεων του ΣΑ, στην καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης με τις διάφορες διάσπαρτες μειονότητες και την παροχή υγειονομικής και ανθρωπιστικής υποστήριξης σε περιόδους αναταραχών, φυσικών καταστροφών και αντιμετώπισης της πανδημίας του κορονοϊού. Το NATO καλύπτει την αδυναμία της ΕΕ για αξιόπιστη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή και αμφίδρομα η ΕΕ παρέχει στο NATO την πολιτική και κοινωνική πρόσβαση στην περιοχή και κυρίως στη Σερβία.

Η επίσημη στρατηγική άμυνας και εθνικής ασφάλειας της Σερβίας δεν φαίνεται να έχει ξεκάθαρο προσανατολισμό. Στόχοι της υψηλής της στρατηγικής είναι, η συνέχιση της συνεργασίας με το NATO, το οποίο αναγνωρίζει ως τον πιο σημαντικό παράγοντα εγγύησης ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή, αλλά και η ταυτόχρονη επιδίωξη της εμβάθυνσης των σχέσεων με τη Συμμαχία CSTO, παρά το

¹⁶¹ Όπως Παράρτημα «Δ».

γεγονός ότι, γεωγραφικά βρίσκεται στο κέντρο του συνόλου των βαλκανικών χωρών, οι οποίες είναι ήδη ή προσβλέπουν να γίνουν, μέλη της βορειοατλαντικής συμμαχίας. Η συνεργασία με τη CTSO δεν φαίνεται να εξυπηρετεί άμεσα τα σερβικά συμφέροντα και μάλλον ως ανταπόδοση προς τη ρωσική υποστήριξη στο ζήτημα της μη ανεξαρτητοποίησης του Κοσσυφοπεδίου, μπορεί να εξηγηθεί.¹⁶² Δεν καθορίζονται εμφανώς στη στρατηγική της Σερβίας τα σημεία τριβής του δυτικού τρόπου αντίληψης, που εκφράζεται κυρίως από τη τριάδα ΗΠΑ, NATO και ΕΕ και της ανατολικής σφαίρας επιρροής, δηλαδή τη Ρωσία και τη Κίνα. Εκτιμάται ότι, η προσπάθεια εξισορρόπησης της Σερβίας μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι βραχυπρόθεσμη ή και στην καλύτερη περίπτωση μεσοπρόθεσμη στρατηγική αλλά όχι μακροχρόνια και ελλοχεύει κινδύνους.

Η απόφαση του κοινοβουλίου της Σερβικής Δημοκρατίας για αποχώρηση από τους κρατικούς θεσμούς της Β-Ε, υποδαυλίζει την αρχιτεκτονική της ειρηνευτικής συμφωνίας του Ντέιτον η οποία δημιούργησε το τρέχον περίπλοκο πολιτικό σύστημα στη χώρα. Η αποσχιστική πορεία που χαράζει ο επικεφαλής του μεγαλύτερου αντιπολιτευόμενου Σερβικού Δημοκρατικού Κόμματος (Serb Democratic Party-SDS) Μίλοραντ Ντόντικ, λαμβάνοντας υπόψη και την ενδεχόμενη υποστήριξη που θα λάβει από τη Σερβία, σύμφωνα με τις θέσεις που έχει η στρατηγική της εξωτερικής της πολιτικής, εγκυμονεί κινδύνους για πρόκληση νέων συγκρούσεων και διατάραξης της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της Σερβίας είναι το ενδεχόμενο νομιμοποίησης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Η συνεργασία με το NATO είναι μέρος της διαμορφούμενης σερβικής εξωτερικής πολιτικής. Το ζητούμενο για τη Σερβία είναι η KFOR να ανταποκριθεί πλήρως στο ψήφισμα 1244/ΣΑ, καθότι επί του εδάφους είναι ο στρατιωτικός Σχηματισμός ο οποίος θα προστατέψει τους Σέρβους κατοίκους στο

¹⁶² Συγκεκριμένα στη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας αναφέρεται «Development of partnership cooperation between the Republic of Serbia and NATO, on the basis of policy of military neutrality and through the Partnership for Peace Programme, and observer status in the Organisation of the Collective Security Treaty (OCST) contribute to stability of the Republic of Serbia. For the purpose of further development of democracy, stability and prosperity of the region, it is important for the Republic of Serbia to improve relations with the United States of America, Russian Federation, People's Republic of China, and other traditional partners and significant factors of the international community».

“Strategy of National Security of the Republic of Serbia”, National Assembly of the Republic of Serbia, 27 December 2019, pp. 7.

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20National%20Security%20od%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

Κοσσυφοπέδιο, τις περιουσίες τους, αλλά και τα σερβικά θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία και υποδομές. Επιπλέον, η Σερβία αντιδρά έντονα στην μετονομασία των λεγόμενων Δυνάμεων Ασφάλειας του Κοσσυφοπεδίου στον λεγόμενο Στρατό του Κοσσυφοπεδίου, επειδή παραβιάζει την Απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφάλειας του ΟΗΕ και απειλεί την σταθερότητα στην περιοχή.¹⁶³

Το Κόσοβο έχει ήδη αναγνωριστεί από 117 χώρες, γεγονός το οποίο δεν νομιμοποιεί την ανεξαρτησία του αλλά είναι δεικτικό της κατεύθυνσης των πραγμάτων και πόσο δύσκολο θα είναι να ανατραπεί η τρέχουσα κατάσταση. Οι ΗΠΑ έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου και ο νέος πρόεδρος Τζο Μπάιντεν, με αφορμή την εθνική επέτειο των 186 ετών από την σύσταση του πριγκιπάτου της Σερβίας στις 15 Φεβρουαρίου του 1835, προτρέπει τον Σέρβο πρόεδρο Αλεξάνταρ Βούτσιτς να κάνει τολμηρά βήματα για την εξομάλυνση των σχέσεων με την Πρίστινα και την ανεύρεση οριστικής λύσης που θα προσβλέπει στην αμοιβαία αναγνώριση. Ο κ. Βούτσιτς απέρριψε έντονα το ενδεχόμενο αναγνώρισης του Κοσόβου.¹⁶⁴

¹⁶³ “Serbia committed to further development of cooperation with NATO”, The Government of the Republic of Serbia, 22 July 2020, <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/159081/serbia-committed-to-further-development-of-cooperation-with-nato.php> (accessed in February 25, 2021).

¹⁶⁴ “Vučić to Biden: Kosovo recognition not mentioned in any agreement”, EURACTIV, 8 February 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/vucic-to-biden-kosovo-recognition-not-mentioned-in-any-agreement/ (accessed in February 25, 2021).

Προτάσεις

Η ανεξαρτησία του Κοσόβου μπορεί να έχει γίνει αποδεκτή από 117 χώρες, όμως δεν έχει γίνει αποδεκτή από τα ΗΕ, την Ελλάδα, τη Κύπρο, τη Ρωσία και τη Κίνα. Το Βελιγράδι και η Πρίστινα μετά τις συμφωνίες της Ουάσιγκτον έχουν έρθει πιο κοντά από ποτέ. Το ΝΑΤΟ ως οργανισμός και τα μέλη του ξεχωριστά, μπορούν να συνδράμουν αναπτύσσοντας και εξομαλύνοντας τις σχέσεις των δύο μερών, μέσα από συνεργασίες και οικονομικές επενδύσεις. Η δύναμη ΚFOR πρέπει να συνεχίσει τη δράση της, καθόσον ακόμα και σήμερα, είναι ο μόνος αξιόπιστος φορέας και εγγυητής ασφάλειας στο Κοσσυφοπέδιο. Η Ελλάδα εκμεταλλευόμενη τη θέση της στο ΝΑΤΟ, την ΕΕ και τον ΟΗΕ, πρέπει να αναπτύξει έντονη διπλωματική δράση και να συνάψει διπλωματικές συμμαχίες, για ένα σχέδιο που να ρυθμίζει το ζήτημα του Κοσόβου εντός του κράτους της Σερβίας, υποστηρίζοντας τη λογική αποτροπής καλλιέργειας αποσχιστικών τάσεων των διαφόρων μειονοτήτων, προλαμβάνοντας πιθανόν δυσάρεστες εξελίξεις με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη και τους Τουρκοκύπριους στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το ΝΑΤΟ σε συνεργασία με την ΕΕ πρέπει να συνεχίσει την προσπάθεια καλλιέργειας πνεύματος εμπιστοσύνης με το σερβικό λαό και τη σερβική εξωτερική πολιτική, με σκοπό τη βελτίωση της εικόνας του οργανισμού, ώστε σταδιακά η αποδοχή που απολαμβάνει ήδη στη Σερβία ως πάροχος ασφάλειας υψηλής ποιότητας υψηλών προδιαγραφών και δυνατοτήτων, να μετουσιωθεί σε απόφαση της σερβικής ηγεσίας, για σύμπραξη και πλήρη ενσωμάτωση στην βορειοατλαντική συμμαχία. Η δημιουργία ισχυρών κρατών δικαίου στα δυτικά Βαλκάνια που θα είναι μέλη του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, αποτελεί μια ελπιδοφόρα προοπτική οικονομικής ευημερίας, σταθερότητας, σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εδραίωσης της δημοκρατίας και της ειρήνης στην περιοχή.

Η ένταξη της Σερβίας στην ΕΕ έχει καθυστερήσει και πρέπει να επιταχυνθεί. ΝΑΤΟ και ΕΕ έχουν αμοιβαίο συμφέρον να εποπτεύουν και να κατευθύνουν αποδοτικότερα τη Σερβία, ώστε η τελευταία να ανταποκριθεί το συντομότερο δυνατό και να γίνει μέλος της ΕΕ μαζί με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες και μέσω της πολυμερούς συνεργασίας, να υπάρξουν συνθήκες σταθερότητας και ασφάλειας, για περαιτέρω ανάπτυξη και ευημερία. Το ΝΑΤΟ έχοντας όχημα την ΕΕ μπορεί να ελπίζει στη καλύτερη δυνατή προσέγγιση της Σερβίας και η ΕΕ με την ασφάλεια που παρέχει το ΝΑΤΟ μπορεί να αναπτύξει τις απαραίτητες πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με

τη Σερβία. Η επίλυση του θέματος του Κοσόβου στη βάση του Διεθνούς Δικαίου και η επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων στο τομέα της δικαιοσύνης και της οικονομίας, θα επιτρέψουν τη σταδιακή αύξηση των επενδύσεων στη γειτονική χώρα, την οικονομική άνθιση, την εμπέδωση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τέλος την επίτευξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της Σερβίας.

Στη Σερβία η δημόσια διοίκηση και η δικαιοσύνη χρειάζεται εξυγίανση. Καταρχήν απαιτείται ο εντοπισμός των κλάδων οι οποίοι είναι περισσότερο επιρρεπείς στην δωροδοκία και δεκτικοί στις πολιτικές παρεμβάσεις. Απαιτείται μελέτη και εξακρίβωση των αιτιών που οδηγούν κάποιον να προβαίνει στη δωροδοκία όπως π.χ. καθυστέρηση στην έκδοση αποφάσεων, χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών, ώστε να θεσμοθετηθούν διαδικασίες αποτροπής και θεραπείας. Στην βελτίωση του θεσμού της δικαιοσύνης θα βοηθούσε η καλύτερη κατανομή φόρτου εργασίας, η αξιοκρατική πρόσληψη προσωπικού, η εναρμόνιση της νομολογίας, ώστε η απόδοση του να πλησιάζει τον ευρωπαϊκό μέσον όρο. Η διαφθορά που παρατηρείται στη δημόσια ζωή δεν οφείλεται σε έλλειψη νομοθεσίας αλλά κυρίως σε αδυναμία επιβολής αυτής. Θα πρέπει να θεσμοθετηθούν αρμοδιότητες στις δημόσιες υπηρεσίες και θεσμούς που να τις καθιστούν ανεξάρτητες σε πολιτικές παρεμβάσεις και να υφίσταται ένα κανονιστικό πλαίσιο ποινών και ανταμοιβών, ως προς την ποιότητα εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων, για την αντιμετώπιση του φαινομένου της δωροδοκίας και των παράτυπων πληρωμών.

Η μη νομιμοποίηση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου πιθανόν να περνάει από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της Σερβίας. Η εξάλειψη των εθνικιστικών τάσεων, ο σεβασμός του Ανθρωπιστικού Δικαίου, η οικονομική μεταρρύθμιση, η αναμόρφωση της δικαιοσύνης είναι ο μόνος δρόμος για να πειστεί Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και ο δυτικός κόσμος για την ξεκάθαρη επιλογή της Σερβίας να αποδεχθεί τον εκδημοκρατισμό που προσφέρει ο δυτικός τρόπος σκέψης. Μόνο τότε υπάρχουν κάποια περιθώρια να αντιστραφεί η τάση αναγνώρισης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου και να πειστεί η Διεθνής Κοινότητα ότι το Κόσοβο με αυτόνομο διοικητικό καθεστώς, μπορεί να επιβιώσει με ασφάλεια εντός της επικράτειας του σερβικού κράτους και να αποφευχθεί η απόσχιση του από αυτό.

Η ένταξη της Σερβίας στην βορειοατλαντική συμμαχία πιθανόν να είναι το αντάλλαγμα που πρέπει να δοθεί στην Αμερική για να αποδεχθεί η τελευταία την παραμονή του Κοσόβου με καθεστώς εσωτερικής αυτοδιάθεσης εντός των συνόρων της Σερβίας. Ήδη η Σερβία ενστερνίζεται τις θέσεις και τις απόψεις του ΝΑΤΟ και της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την σύγχρονη αντίληψη του όρου της περιφερειακής ασφάλειας και το αποδεικνύει εμπράκτως με την ενσωμάτωση αυτών των αξιών στα στρατηγικά της έγγραφα, της στρατηγικής Άμυνας και της εθνικής ασφάλειας, αλλά και με μία σειρά συμμετοχών στα διάφορα προγράμματα του NATO. Επιπρόσθετα, ένα μέρος της σερβικής κοινωνίας έχει αρχίσει να υιοθετεί τον δυτικό τρόπο σκέψης και να αποδέχεται ότι, ο δρόμος που οδηγεί την χώρα σε ένα καλύτερο αύριο περνάει από τη συμπίεση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την βορειοατλαντική συμμαχία.

Η Σερβία είναι μία χώρα η οποία αντιμετωπίζει μία σειρά προβλημάτων όπως είναι η ανάπτυξη της οικονομίας, η αντιμετώπιση της διαφθοράς των εθνικιστικών τάσεων και της πανδημίας του covid-19. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα η ανάπτυξη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για το 2021 εκτιμάται ότι θα φέρει τη Σερβία στην πέμπτη θέση ανάμεσα στις έξι χώρες που απαρτίζουν τα δυτικά Βαλκάνια, με ποσοστό ανάπτυξης μικρότερο του μέσου όρου των χωρών της περιοχής αλλά και του αντίστοιχου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁶⁵ Η Ελλάδα ως χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της βορειοατλαντικής Συμμαχίας αλλά και στρατηγικού εταίρου της Κίνας και προωθητή των σχέσεων της τελευταίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση έναντι άλλων χωρών και μπορεί μέσω ανάπτυξης της ήπιας ισχύος της στην περιοχή των Βαλκανίων να αποτελέσει παράγοντα σταθερότητας και κοινό σημείο αναφοράς των συμφερόντων Ευρωπαϊκής Ένωσης, NATO και Κίνας.

Σε όλες τις σχέσεις ακόμα και σε επίπεδο διεθνούς κοινότητας, όταν τα πράγματα δεν εξελίσσονται καλά φταίνει και οι δύο πλευρές. Από τη μεριά του NATO, μία δημόσια παραδοχή των λαθών που έγιναν εις βάρος της Σερβίας κατά τις αεροπορικές επιχειρήσεις του 1999, μία δημόσια συγνώμη και η καταβολή ενός ποσού ως πολεμική αποζημίωση ως έμπρακτη ανάληψη των ευθυνών του στο μέρος που του αναλογεί, θα είχε θετική ανταπόκριση στον σερβικό λαό και τον πολιτικό κόσμο της χώρας. Επιπρόσθετα, η προβολή των δράσεων της Συμμαχίας μετά τον πόλεμο, στην προσπάθεια εδραίωσης της ειρήνης και της σταθερότητας, στο σερβικό κοινό θα βελτιώνει την εικόνα του. Αντίστοιχα μία δημόσια αυτοκριτική της λανθασμένης πολιτικής που ακολούθησε η πρώην Γιουγκοσλαβία την τελευταία 10ετία του περασμένου αιώνα και συνέβαλε σε μεγάλο ποσοστό στην πυροδότηση και τη

¹⁶⁵ “Western Balkans Regular Economic Report: Fall 2020”, The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report> (accessed in March 4, 2021).

διατήρηση του εμφυλίου πολέμου σε όλη την επικράτεια της πρώην Γιουγκοσλαβίας, θα ανέβαζε το κύρος της Σερβίας στη διεθνή κοινότητα και θα διευκόλυνε την πορεία της χώρας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τη σταδιακή ένταξη της στο NATO. Ωστόσο, η επίλυση του θέματος του Κοσόβου είναι κρίσιμη για την περαιτέρω βελτίωση των εμπλεκομένων μερών. Η επιλογή της εσωτερικής αυτοδιάθεσης του Κοσόβου, με την εγγύηση του ΟΗΕ θα αποτελούσε μια επιλογή η οποία δεν θα παραβίαζε το Διεθνές Δίκαιο, δεν θα προκαλούσε την επαναχάραξη συνόρων και θα έδινε τον χρόνο στις δύο οντότητες της περιοχής, να επαναξιολογήσουν τις θέσεις τους για την αρμονική συνύπαρξή τους.

Επίλογος

Ο εμφύλιος πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία και οι βίαιες παρεμβάσεις του NATO, άλλαξαν την εδαφική κυριαρχία στα δυτικά Βαλκάνια, επανακαθόρισαν τους στόχους της βορειοατλαντικής συμμαχίας και αποτέλεσαν αφορμή για την αναπροσαρμογή του Διεθνούς Δικαίου. Το 1995, καταλύτης των εξελίξεων υπήρξε η βορειοατλαντική συμμαχία με τους βομβαρδισμούς της, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη κατά σερβικών θέσεων, που οδήγησαν στη Συνθήκη του Dayton και το 1999 στη Σερβία με αποτέλεσμα το ψήφισμα 1244 του ΣΑ, με το οποίο τερματίστηκαν οι δολοφονίες και εκτοπίσεις αλβανόφωνων μουσουλμάνων στην περιοχή του Κοσόβου και την αποχώρηση των σερβικών δυνάμεων.

Οι βομβαρδισμοί του 1999 θα ηχούν για πολύ ακόμα στα αυτιά της σερβικής κοινωνίας. Παρά τη στενή συνεργασία NATO και Σερβίας, η ένταξη της τελευταίας στους κόλπους της Συμμαχίας δεν φαίνεται εφικτή. Η οικονομία, η δικαιοσύνη και η δημόσια διοίκηση της Σερβίας ακόμα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα με κυριότερα αυτά της διαπλοκής και της διαφθοράς. Παρόλο που ως χώρα έχει αποδεχθεί τις αξίες και τη συναντίληψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO ως προς τα θέματα ασφάλειας και σταθερότητας έχει καθυστερήσει να πετύχει το στρατηγικό της στόχο, δηλαδή την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση θα βοηθήσει να γίνει αντιληπτό, ότι με την τυχόν ένταξη της χώρας στο NATO, θα υπάρξει το ασφαλές περιβάλλον που θα προσελκύσει την ροή άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα, οι οποίες είναι σημαντικές για την οικονομική της ευημερία και πρόοδο.

Καταλήγοντας, γίνεται αντιληπτό ότι οι σερβονατοϊκές σχέσεις έχουν ακόμα δρόμο μπροστά τους και σίγουρα θα επηρεαστούν από την οποία επίλυση δοθεί, για την διευθέτηση του θέματος της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Παρήγορο είναι ότι, όλες οι πλευρές δηλώνουν την επιθυμία για σταθερότητα, οικονομική ανάπτυξη και ειρήνη στα πολύπαθα δυτικά Βαλκάνια. Πάντως η Σερβία γρήγορα θα χρειαστεί να ξεκαθαρίσει στο που θα στραφεί ως χώρα για την εξασφάλιση της επιβίωσής της, σε Δύση ή Ανατολή.

Πηγές

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση.

Γκόφας, Ανδρέας - Τζιφάκης Νικόλαος, «Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική», (Αθήνα, Πεδίο 2017).

Δελτίο NATO, «Οικοδομώντας Σταθερότητα στα Βαλκάνια», άρθρο «Αναπληρώνοντας τον Χαμένο Χρόνο», Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2000, <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/gr/0002-gr.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 27 Δεκεμβρίου 2020).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων, Ενημερωτικό Σημείωμα για τα Μέλη, «Κοσσυφοπέδιο: Πέντε χρόνια μετά», Βρυξέλλες 6 Ιανουαρίου 2005, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/552/552162/552162el.pdf (έγινε πρόσβαση στις 18 Δεκεμβρίου 2020).

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Κοπεγχάγη, «Conclusions of the Presidency», 21-22 Ιουνίου 1993.

Ηνωμένα Έθνη, «Σειρά Συνθηκών», No. 29226 «Συνθήκη της Τελικής Διευθέτησης του Γερμανικού Ζητήματος», Νέα Υόρκη 1999, Τόμος 1696, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201696/v1696.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 26 Δεκεμβρίου 2020).

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα» (Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008).

Κουλούρη, Χριστίνα – Repe, Božo - Ένωση για τη Δημοκρατία στα Βαλκάνια, «Εγχειρίδια Πηγών για την Διδασκαλία της Σύγχρονης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Τόμος 2, Πόλεμοι, Διαιρέσεις, Ενοποίηση (1990-2008)», [Μετάφραση Δρουμπούκη, Άννα-Μαρία], (Θεσσαλονίκη, CRDSEE, 2016), https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION_VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720 (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

«Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Γαλλικής Δημοκρατίας για την εγκαθίδρυση στρατηγικής

εταιρικής σχέσης για τη συνεργασία στην άμυνα και την ασφάλεια», Ελληνικό Κοινοβούλιο, https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/01_%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf

Λιάκουρας, Πέτρος, «Η προβληματική της απόσχισης υπό το φως των εξελίξεων στο Κόσσοβο», στο Περράκης, Στέλιος (επιμ.), Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των Δυτικών Βαλκανίων (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗ, 2009).

Μπρεδήμας, Αντώνης, «Το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου», στο Περράκης Στέλιος, «ΚΟΣΟΒΟ, Ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία : αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21ο αιώνα», (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗ, 2008).

Ντόκος, Θάνος - Πιερρός, Φίλιππος, «Τα Βαλκάνια μετά τον Πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου», παράγραφος «Η επιλογή των βομβαρδισμών και η Συμφωνία του Ιουνίου 1999», (Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, 2000).

Περράκης, Στέλιος - Μαρούδα, Μαρία-Ντανιέλλα, «Διεθνής Δικαιοταξία – Θεωρία και Εφαρμογή Διεθνούς Δικαίου», Τόμος Α΄, 2η Έκδοση (Αθήνα, Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, 2016).

Ροζάκης, Χρήστος, «Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ : Η αυτοδιάθεση των λαών και οι μειονότητες στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», (Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1994).

Σύνοδος της ΔΑΣΕ, «Charter of Paris for a New Europe», Παρίσι 1990.

Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, <https://unric.org/el/χαρτησ-οηε/> (έγινε πρόσβαση στις 1 Φεβρουαρίου 2021).

Ξενογλώσση.

Albright, Madeleine E. – Permanent Representative, “Agenda Item 28 – The Situation in Bosnia and Herzegovia”, (Peace Agreement), General Assembly Security Council, 30 November 1995,

- [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_Dayton Agreement.pdf](https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_Dayton%20Agreement.pdf) (accessed in December 22, 2020).
- Brinză, Andreea, “The “17 + 1” Mechanism”, (2019), <https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S237774001950009X> (accessed in February 28, 2021).
- Commission of the European Communities, “SEC(2008) 2697, Kosovo (UNDER UNSCR 1244/99) 2008 PROGRESS REPORT”, (Brussels, 2008, https://ec.europa.eu/neighbourhood-nlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/kosovo_progress_report_en.pdf (accessed in December 18, 2020).
- Dejammet, Alain – Ambassador of France, “Rambouillet Accords”, Security Council, 7 June 1999.
- Hake, Mariya, - Radzyner, Alice, “Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China” (2019), pp. 13-14, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1> (accessed in February 20, 2021).
- Human Rights Watch, “CIVILIAN DEATHS IN THE NATO AIR CAMPAIGN”, Vol.12, No 1(D), p. 5, February 2000, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/natbm002.pdf> (accessed in March 5, 2021).
- ICISS, “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty”, (Ottawa: IDRC, 2001), <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf?sequence=6&isAllowed=y> (accessed in February 1, 2021).
- Koturovic, Darja, “Serbian Foreign and Security Policy in 21th Century”, January 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/27885/rieas107.pdf> (accessed in December 29, 2020).
- Larsonneur, Jean-Charles, “Key Challenges to Maintaining Peace and Security in the Western Balkans - Revised Draft Report”, NATO Parliamentary Assembly, 20 October 2020, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2020-11%2F032%20DSCTC%202020%20E%20rev1->

%20REVISED%20DRAFT%20REPORT%20-
%20WESTERN%20BALKANS.pdf (accessed in February 18, 2021).

National Archives and Records Administration, “Advise the President: WILLIAM J. CLINTON - What Should the United States Do About The Kosovo Crisis?”, <https://www.archives.gov/files/presidential-libraries/advise-the-president/clinton-kosovo.pdf> (accessed in December 22, 2020).

National Assembly of the Republic of Serbia, “Strategy of Defence of the Republic of Serbia”, 27 December 2019, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20Defence%20of%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

National Assembly of the Republic of Serbia, “Strategy of National Security of the Republic of Serbia”, 27 December 2019, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategy%20of%20National%20Security%20of%20the%20Republic%20of%20Serbia.pdf (accessed in February 22, 2021).

NATO, “Active Engagement, Modern Defence”, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_nato_strategic-concept-2010-eng.pdf (accessed in February 27, 2021).

NATO, «Military Technical Agreement», 9 Ιουνίου 1999, <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (accessed in February 27, 2021).

Radoman, Jelena, “Serbia and NATO: From enemies to (almost) partners”, (Belgrade Centre for Security Policy, April 2012), [https://www.files.ethz.ch/isn/144512/nato_and_serbia_\(2\).pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/144512/nato_and_serbia_(2).pdf) (accessed in December 8, 2020).

Sigulinski, Stanislava Acin - Djurica, Acin, “Serbia and European Union - Waiting for Godot”, 2 April 2009, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2236698 and <file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id2236698.pdf> (accessed in December 29, 2020).

The Secretary Of State Washington, «Η από 12 Οκτωβρίου 2021 επιστολή Antony J. Blinken», PRONEWS, 15 Οκτωβρίου 2021,

<https://www.pronews.gr/sites/default/files/article/2021/10/15/blinken.pdf> ,
(έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

UN, “RESOLUTION 1244 (1999)” 10 June 1999,
https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/old_dnn/Res1244ENG.pdf
(accessed in February 27, 2021).

Vračić, Alida, “Turkey’s Role in the Western Balkans”, SWP Research Paper (Berlin, 2016), https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf
(accessed in February 20, 2021).

Διαδίκτυο - Αρθρογραφία

Ελληνόγλωσση Αρθρογραφία.

«Α.Μπλίνκεν: Οι αμερικανικές Δυνάμεις θα μπορούν να χρησιμοποιούν όλες τις ελληνικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις», PRONEWS, 14 Οκτωβρίου 2021, https://www.pronews.gr/amyna-asfaleia/ethnika-themata/1025213_amplinken-oi-amerikanikes-dynameis-tha-mporoyn-na , (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

«Γερμανία- Μπέρμποκ: «Μπλόκο» στον Nord Stream 2 αν κλιμακωθεί η κρίση στην Ουκρανία με Ρωσία», ΣΚΑΙ, 13 Δεκεμβρίου 2021, <https://www.skai.gr/news/world/germania-mpermmpok-mpoko-ston-nord-stream-2-an-klimakothei-i-krisi-stin-oukrania-me-rosia> , (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

Δημάκας, Μιχαήλ – Εμμανουήλ, «Οι Επενδυτικές Προοπτικές του ‘Νέου Δρόμου του Μεταξιού’ σε Τουρκία και Ρωσία», 21 Σεπτεμβρίου 2021, <https://greenapple.gr/2020/09/21/oi-επενδυτικές-προοπτικές-του-νέο/> (έγινε πρόσβαση στις 19 Φεβρουαρίου 2021).

Έθνος της Κυριακής, «1990 – 1999: Η δεκαετία της αποσύνθεσης και της διάλυσης», Θεματική Ενότητα «Τα Βαλκάνια στις φλόγες» 1 Ιουλίου 2009), <http://historyreport.gr/index.php/Εκατό-χρόνων-αναμνήσεις/Χρονικό-του-20ου-αιώνα/1163-1990--1999-----> (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, «Σερβία», 20 Φεβρουαρίου 2021, <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/serbia/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2021).

«Εξοπλισμοί: Γιατί τα ΗΑΕ πήραν την μεγάλη απόφαση και αγοράζουν 80 Rafale – Το «μπλόκο» με τις ΗΠΑ και η «σφήνα» της Γαλλίας», economico.gr, 7 Δεκεμβρίου 2021, https://economics.gr/exoplismoi-giati-ta-iae-piran-tin-megali-apofasi-kai-agorazoun-80-rafale-to-bloko-me-tis-ipa-kai-i-sfina-tis-gallias/?fbclid=IwAR1Gsde7RrGldHMKhEq4qNe7C7K9_oDXYkvXk-03CEFuO2f6PjeiDGvnhqRU, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ)», https://ec.europa.eu/regional_policy/el/funding/ipa/ (έγινε πρόσβαση στις 29 Δεκεμβρίου 2020).

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Πορεία των διαπραγματεύσεων», <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/serbia/> (έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2020).

Ίδρυμα Robert Schuman, 2021, «After twenty four years of union with Serbia Montenegro is independent again», <https://www.robert-schuman.eu/en/eem/0522-after-twenty-four-years-of-union-with-serbia-montenegro-is-independent-again> (έγινε πρόσβαση στις 5 Φεβρουαρίου 2021).

Σκαφίδας, Γιώργος, «Ή Καλύτερες από ποτέ» οι σχέσεις Τουρκίας – Σερβίας», 10 Οκτωβρίου 2019, https://www.ethnos.gr/kosmos/65880_kalyteres-apo-pote-oi-sheseis-toyrkias-serbias (έγινε πρόσβαση στις 18 Φεβρουαρίου 2021).

Σπάσογιεβιτς, Ντούσαν, (Σέρβος πρέσβης στην Ελλάδα), «Ντούσαν Σπάσογιεβιτς: Η Σερβία και η Ελλάδα στον 21ο αιώνα», Η Καθημερινή, 10 Δεκεμβρίου 2019, <https://www.kathimerini.gr/politics/1055469/ntoysan-spasogievits-i-servia-kai-i-ellada-ston-21o-aiona/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2021).

ΤΑΙΠΕΔ, «ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ - Υπογραφή της συμφωνίας πώλησης του ΟΛΘ μεταξύ ΤΑΙΠΕΔ και South Europe Gateway Thessaloniki Limited», 21 Δεκεμβρίου 2017, <https://www.hradf.com/storage/files/uploads/ypografh-olth211217.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2021).

Τσιριγώτης, Διονύσης, «Η ουκρανική κρίση και το ζήτημα της στρατηγικής περικύκλωσης της Ρωσίας», HUFFPOST, 13 Δεκεμβρίου 2021, <https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-oekranike-krise-kai-to-zetema-tes->

- strategyikes-perikekloses-tes-rosias_gr_61b6f859e4b0b50268a805fc , (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).
- Φυρστενάου, Μαρσέλ – Αναστασοπούλου, Ειρήνη, «Θρίαμβος του "Γκενσερισμού"», <https://www.dw.com/el/θρίαμβος-του-γκενσερισμού/a-18709606> (έγινε πρόσβαση στις 26 Δεκεμβρίου 2020).
- Ψύλος, Μιχάλης, «Ουκρανική κρίση: Η Μόσχα, η Δύση και η ιδέα του Κίσινγκερ», <https://m.naftemporiki.gr/story/1809006/oukraniki-krisi-i-mosxa-i-dusi-kai-i-idea-tou-kisingker> , (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).
- BBC http://www.bbc.co.uk/greek/balkans_muslims/5b.shtml (έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2021).
- EUR-Lex, «Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας», https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_security_defence_identity.html?locale=el (έγινε πρόσβαση στις 26 Δεκεμβρίου 2020).
- Europe direct, 22 Ιουλίου 2013, «Το Ευρωπαϊκό Μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων – Θεσσαλονίκη@10 (2003-2013)», <http://europedirect.eliamer.gr/to-evropaiko-mellon-ton-ditikon-valka/> (έγινε πρόσβαση στις 28 Φεβρουαρίου 2021).
- metaforespress.gr, 20 Νοεμβρίου 2020, «Σε “ενδοχώρα” μετατρέπει τα Βαλκάνια ο ΟΛΘ. Μετά τη Βουλγαρία, dry port σε Σερβία και Σκόπια», <https://www.metaforespress.gr/naftilia/σε-ενδοχώρα-μετατρέπει-τα-βαλκάνια/> (έγινε πρόσβαση στις 14 Μαρτίου 2021).
- Newsroom ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ - ΑΠΕ, 21 Ιανουαρίου 2006, «Η ζωή και η πολιτική δράση του Ιμπράημ Ρουγκόβα», <https://www.in.gr/2006/01/21/world/i-zwi-kai-i-politiki-drasi-toy-impraim-roygkoba/> (έγινε πρόσβαση στις 22 Δεκεμβρίου 2020).
- «Υπεγράφη η συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας για τα Rafale», <https://www.naftemporiki.gr/story/1684946/ypegrafi-i-sumfonia-elladas-gallias-gia-ta-rafale> , (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).
- Ypodomes.com, «ΟΛΘ: Η σύνδεση με τα Βαλκάνια και ο διαγωνισμός για τον 6ο προβλήτα», 14 Νοεμβρίου 2020, <https://ypodomes.com/olth-i-syndesi-me-ta-valkania-kai-o-diagonismos-gia-ton-6o-provlita/> (έγινε πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2021).

Ξενόγλωσση Αρθρογραφία.

- “Agreement on military cooperation between Serbia and Austria”, Ministry of defence Republic of Serbia, 10 October 2021, <https://www.mod.gov.rs/eng/10102/sporazum-o-vojnoj-saradnji-srbije-i-austrije-10102> , (accessed in November 26, 2021).
- “Austria Recognises Kosovo”, BalkanInsight, 28 February 2021, <https://balkaninsight.com/2008/02/28/austria-recognises-kosovo/> , (accessed in November 26, 2021).
- Belgrade Waterfront <https://www.belgradewaterfront.com/en/about/belgrade-waterfront/> (accessed in February 20, 2021).
- “Bosnia: Serbs vote to leave key institutions in secession move”, DW, December 11, 2021, <https://www.dw.com/en/bosnia-serbs-vote-to-leave-key-institutions-in-secession-move/a-60088061> , (accessed in December 14, 2021).
- Brezar, Aleksandar, “Bosnian Serb entity assembly in favour of withdrawing from central institutions in Bosnia”, euronews, December 11, 2021, <https://www.euronews.com/2021/12/11/bosnian-serb-entity-holds-vote-on-withdrawing-from-central-institutions-in-bosnia> , (accessed in December 14, 2021).
- Britannica “Warsaw Pact Europe [1955–1991]”, <https://www.britannica.com/event/Warsaw-Pact> (accessed in March 3, 2021).
- Britannica, “Richard Holbrooke - American diplomat”, 9 December 2020, <https://www.britannica.com/biography/Richard-Holbrooke> (accessed in December 22, 2020).
- Čačić, Darko “Serbia’s emergence as China’s new strategic hub”, EURACTIV Bulgaria, 19 August 2021, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/serbias-emergence-as-chinas-new-strategic-hub/> , (accessed in December 03, 2021).
- Council of the European Union, “Stabilisation and Association Agreement (SAA) between the European Union and Kosovo signed”, 27 October 2015, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/27/kosovo-eu-stabilisation-association-agreement> / (accessed in February 3, 2021).
- Croatia.eu, History, “Contemporary Croatia”, <http://croatia.eu/index.php?view=article&lang=2&id=24> (accessed in December 21, 2020).

- CSTO, <https://en.odkb-csto.org/> (accessed in February 22, 2021).
- Dragojlo, Sasa, “Serbian President Voices Hesitation Over Embassy’s Jerusalem Move”, *BalkanInsight*, 01 July 2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/01/serbian-president-voices-hesitation-over-embassys-jerusalem-move/>, (accessed in December 11, 2021).
- EEAS, “Pro-kremlin disinformation: Covid-19 Vaccines”, 22 December 2020, https://eeas.europa.eu/delegations/azerbaijan/90950/pro-kremlin-disinformation-covid-19-vaccines_en (accessed in February 21, 2021).
- EURACTIV, “Vučić to Biden: Kosovo recognition not mentioned in any agreement”, 8 February 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/vucic-to-biden-kosovo-recognition-not-mentioned-in-any-agreement/ (accessed in February 25, 2021).
- EW, “EU: Russia and China are running a campaign about the pandemic”, 28 April 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/04/28/eu-russia-and-china-are-running-a-campaign-about-the-pandemic/> (accessed in February 21, 2021).
- EWB, “Serbia adopts new IPAP with NATO”, 8 November 2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/11/08/serbia-adopts-new-ipap-with-nato/> (accessed in March 5, 2021).
- EWB, “What is the significance of the Serbian decision to move its embassy to Jerusalem?”, 11 September 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/09/11/what-is-the-significance-of-the-serbian-decision-to-move-its-embassy-to-jerusalem/> (accessed in February 3, 2021).
- Freedom House, “Freedom in the World – Serbia”, <https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2020> (accessed in February 25, 2021).
- Fruscione, Giorgio, “Serbia: From Milosevic to Vucic, Return Ticket”, 5 October 2020, <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/serbia-milosevic-vucic-return-ticket-27699> (accessed in February 26, 2021).
- General Assembly, “Resolution adopted by the General Assembly on 28 June 2006”, Res 60/264, 12 July 2006, <https://undocs.org/en/A/RES/60/264> (accessed in February 5, 2021).
- Giffoni, Michael L. (Former Ambassador to Kosovo), “The Bite of the Vampire: Milosevic's Legacy Over Kosovo and the Balkans”, 5 October 2020,

- <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/bite-vampire-milosevics-legacy-over-kosovo-and-balkans-27684> (accessed in February 26, 2021).
- Global Centre for the Responsibility to Protect, “2005 World Summit Outcome A/60/L.1”, 24 October 2005, <https://www.globalr2p.org/resources/2005-world-summit-outcome-a-60-l-1/> (accessed in February 27, 2021).
- History, <https://www.history.com/this-day-in-history/warsaw-pact-ends> (accessed in December 26, 2020).
- Ifimes, “2020 US-Serbia-Kosovo agreement: New era of Serbia-US political and economic relations”, 25 September 2020, <https://www.ifimes.org/en/9903> (accessed in February 3, 2021).
- Kostreci, Keida, “US-Brokered Serbia-Kosovo Deal a 'Step Forward' But Challenges Remain”, 5 September 2020, <https://www.voanews.com/europe/us-brokered-serbia-kosovo-deal-step-forward-challenges-remain> (accessed in February 3, 2021).
- “Kurz hosts Western Balkan leaders, discusses EU accession, delivery of vaccines”, EWB, 18 June 2018, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/06/18/kurz-hosts-western-balkan-leaders-discusses-eu-accession-delivery-of-vaccines/> , (accessed in November 26, 2021).
- “Lavrov says Serbia and Russia have a confidential dialogue”, EURACTIV, 12 October 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/lavrov-says-serbia-and-russia-have-a-confidential-dialogue/ , (accessed in December 05, 2021).
- National Legislative Bodies / National Authorities, “Constitution of the Federal Republic of Yugoslavia”, April 1992, <https://www.refworld.org/docid/3ae6b54e10.html> (accessed in December 18, 2020).
- NATO & Kosovo : UN Resolution 1244 (1999), 10 June 1999, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u990610a.htm> (accessed in December 18, 2020).
- NATO, “Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia join NATO Partnership for Peace”, April 2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_22059.htm?selectedLocale=en (accessed in December 01, 2020).

“Nato hit by Turkish veto on Austria partnership”, BBC, 23 May 2017, <https://www.bbc.com/news/world-europe-40013507> , ((accessed in November 26, 2021).

NATO, “Membership Action Plan (MAP)”, 23 March 2020, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm (accessed in February 27, 2021).

NATO, “NATO's role in Kosovo”, 16 November 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm (accessed in December 1, 2020).

NATO, “NATO's role in relation to the conflict in Kosovo”, 1999, <https://www.nato.int/kosovo/history.htm> (accessed in December 29, 2020).

NATO, “Press Statement by Dr. Javier Solana, Secretary General of NATO”, 1999, <https://www.nato.int/kosovo/history.htm> (accessed in December 29, 2020).

NATO, “Relations with Serbia”, 26 March 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50100.htm (accessed in December 1, 2020).

NATO, “Resolution 1199 (1998) - Adopted by the Security Council at its 3930th meeting on 23 September 1998”, 1999, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u980923a.htm> (accessed in December 29, 2020).

NATO, “Resolution 1203(1998) - Adopted by the Security Council at its 3937th meeting, on 24 October 1998”, 1998, <https://www.nato.int/Kosovo/docu/u981024a.htm> (accessed in December 29, 2020).

NATO, “Strategic Concepts”, 24 September 2020, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm (accessed in February 27, 2021).

NATO, “The Alliance's New Strategic Concept – 1991”, Part II, par. 20, 2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (accessed in December 26, 2020).

NATO, “What is NATO?”, <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (accessed in February 27, 2021).

Nikola Cuckić, “COVID-19 pandemic as a threat to the rule of law in the Western Balkans”, 31 March 2020,

- <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/31/covid-19-pandemic-as-a-threat-to-the-rule-of-law-in-the-western-balkans/> (accessed in February 21, 2021).
- Noyan, Oliver, “Austria’s new Chancellor visits Brussels to prioritise Western Balkan enlargement”, EURACTIV, 15 October 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/austrias-new-chancellor-visits-brussels-to-prioritise-western-balkan-enlargement/, (accessed in November 26, 2021).
- NTI, <https://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/non-aligned-movement-nam/> (accessed in February 22, 2021).
- Oryx, “The Idlib Turkey Shoot: The Destruction and Capture of Vehicles and Equipment by Turkish and Rebel Forces”, 28 February 2020, <https://www.oryxspioenkop.com/2020/02/the-idlib-turkey-shoot-destruction-and.html> (accessed in December 18, 2020).
- PortsEurope, “Aggressive Balkan expansion of Thessaloniki Port starts with an intermodal dry port in Sofia”, 13 November 2020, <https://www.portseurope.com/aggressive-balkan-expansion-of-thessaloniki-port-starts-with-an-intermodal-dry-port-in-sofia/> (accessed in March 4, 2021).
- Refworld, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52> (accessed in February 1, 2021).
- “Relations with Austria”, NATO, 25 August 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm, (accessed in November 26, 2021).
- “Relations with Ukraine”, NATO, December 13, 2021, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm, (accessed in December 13, 2021).
- Rennebohm, Max, “Serbians overthrow Milosevic (Bulldozer Revolution), 2000”, 8 September 2011, <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/serbians-overthrow-milosevic-bulldozer-revolution-2000> (accessed in December 27, 2020).
- Republika e Kosoves, Ministria e Punete te Jashtme Dhe Diapores, <https://www.mfa-ks.net/al/politika/484/lista-e-njohjeve/484> (accessed in March 1, 2021).

Risk & Compliance Portal, “Serbia Corruption Report”, October 2020, <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/serbia/> (accessed in March 2, 2021).

Sanja Kljajic, “Sandzak: The Balkans region where Turkey is the big brother”, 21 October 2021, <https://www.dw.com/en/sandzak-the-balkans-region-where-turkey-is-the-big-brother/a-36115582> (accessed in February 20, 2021).

Savic, Misha – Quinn, Aine, “Serbia Seeks Putin’s Help for Gas Deal Renewal Amid Price Surge”, Bloomberg, 10 October 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-10-10/serbia-seeks-putin-s-help-for-gas-deal-renewal-amid-price-surge> , (accessed in December 05, 2021).

“Serbia has no intention to apologize for friendly relations with Russia, China — Vucic”, TASS, 10 November 2021, <https://tass.com/world/1359731> , (accessed in December 05, 2021).

“Signing of Protocol of Amendment to the Mutual Defense Cooperation Agreement with Greece”, U.S. DEPARTEMENT of STATE, October 14, 2021, <https://www.state.gov/signing-of-protocol-of-amendment-to-the-mutual-defense-cooperation-agreement-with-greece/> , (accessed in December 14, 2021).

Smolar, Piotr, “Serbia and Kosovo sign historic agreement”, 30 April 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/30/serbia-kosovo-historic-agreement-brussels> (accessed in February 3, 2021).

South East European Cooperation Process – SEECP, <https://www.rcc.int/pages/111/south-east-european-cooperation-process--seecp> (accessed in February 20, 2021).

“Southeast Europe – A Priority of Austrian Foreign Policy”, Federal Ministry Republic of Austria-European and International Affairs, <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/foreign-policy/europe/southeast-europe/> , (accessed in November 26, 2021).

“Speech by NATO Deputy Secretary General Mircea Geoană at the 2021 edition of the NATO Parliamentary Assembly’s Rose-Roth Seminar in Belgrade”, NATO, 16 November 2021, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/opinions_188613.htm?selectedLocale=en , (accessed in November 26, 2021).

- Stojanovic, Dusan, “China and Serbia praise ‘steel friendship’ amid growing ties”, AP NEWS, 28 October 2021, <https://apnews.com/article/business-lifestyle-beijing-friendships-serbia-d5f0db67fc59d583d53e81c3154b03b2> , (accessed in December 03, 2021).
- Stojanovic, Dusan, “Inside Russian ‘spy base’ in the Balkans”, 6 October 2016, <https://apnews.com/article/03f70a64ec5b48bbb1c2f56bdea9255e> (accessed in February 19, 2021).
- Stojanovic, Dusan, “Serbia surprisingly joins EU in condemnation of Belarus vote”, 27 August 2020, https://www.washingtonpost.com/national/serbia-surprisingly-joins-eu-in-condemnation-of-belarus-vote/2020/08/27/27fcf2e0-e865-11ea-bf44-0d31c85838a5_story.html (accessed in February 19, 2021).
- Tass, Russian News Agency, “Pashinyan says signed statement with Putin and Aliyev on ending war in Karabakh”, 10 November 2020, <https://tass.com/world/1221707> (accessed in December 18, 2020).
- The Christian Science Monitor, “A country-by-country look at the Balkans”, 16 March 1999, <https://www.csmonitor.com/1999/0316/p12s2.html> (accessed in February 21, 2021).
- The Government of Serbia, “New IPAP confirmation of upward trend in partnership with NATO”, 7 November 2019, <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/147414/new-ipap-confirmation-of-upward-trend-in-partnership-with-nato.php> (accessed in March 5, 2021).
- The Government of the Republic of Serbia, “Serbia committed to further development of cooperation with NATO”, 22 July 2020, <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/159081/serbia-committed-to-further-development-of-cooperation-with-nato.php> (accessed in February 25, 2021).
- “The Western Balkans – A Priority of Austrian Foreign Policy”, Austrian Embassy Washington, <https://www.austria.org/western-balkans-1> , (accessed in November 26, 2021).
- The World Bank, “Western Balkans Regular Economic Report: Fall 2020”, <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report> (accessed in March 4, 2021).
- Turkish Ministry of Affairs, “Relations with the Balkan Region”, <http://www.mfa.gov.tr/relations-with-the-balkan-region.en.mfa> (accessed in February 20, 2021).

- “Ukraine: crisis between Russia and the west in the region has been brewing for 30 years”, TheConversation, December 09, 2021, <https://theconversation.com/ukraine-crisis-between-russia-and-the-west-in-the-region-has-been-brewing-for-30-years-173357> , (accessed in December 13, 2021).
- UN, “NATO Actions Against Serbian Military Targets Prompts Divergent Views as Security Council Holds Urgent Meeting on Situation in Kosovo”, Meetings Coverage and Press Releases, 24 March 1999, <https://www.un.org/press/en/1999/19990324.sc6657.html> (accessed in December 29, 2020).
- University of Texas Libraries, <https://legacy.lib.utexas.edu/maps/europe/yugoslav.jpg> (accessed in December 22, 2020).
- Vojska, Slovenska, “War for Slovenia 1991”, May 2001, Special Edition, <http://www.slovenija2001.gov.si/10years/path/war/> (accessed in December 21, 2020).
- “Vucic: Serbia wants to survive, wants relations with all EU, Russia and China”, EURACTIV, 7 October 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/vucic-serbia-wants-to-survive-wants-all-eu-russia-and-china/ , (accessed in December 05, 2021).
- Vuksanovic, Vuk, “Serbia’s best friend in the Arab world:The UAE”, 9 July 2021, <https://www.mei.edu/publications/serbias-best-friend-arab-world-uae> , (accessed in December 03, 2021).
- Vuksanovic, Vuk, “Serbia has its reasons for sending ambassador to Syria”, Al-Monitor, 20 July 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/serbia-has-its-reasons-sending-ambassador-syria#ixzz7E9s3SvFx> , (accessed in December 05, 2021).
- Vuksanovic, Vuk, “In Serbia, Russia Is Down But Not Out”, The National Interest, 8 October 2021, <https://nationalinterest.org/feature/serbia-russia-down-not-out-195004> , (assessed in December 05, 2021).

Παράρτημα «Α»

Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας¹⁶⁶

(Adopted by the Federal People's Assembly April 7, 1963)

INTRODUCTORY PART

BASIC PRINCIPLES

I

The peoples of Yugoslavia, **on the basis of the right of every people to self-determination, including the right to secession**, on the basis of their common struggle and their will freely declared in the People's Liberation War and Socialist Revolution, and in accord with their historical aspirations, aware that the further consolidation of their brotherhood and unity is to their common interest, have united in a federal republic of free and equal peoples and nationalities and have founded a socialist federal community of working people, the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, in which, in the interests of each people and of all of them together, they are achieving and developing:

Socialist social relations and the protection of the socialist system of society;

National freedom and independence;

Brotherhood and unity among the peoples and solidarity among the working people;

Possibilities and freedom for the comprehensive development of the human personality and for close communion of the people in accord with their interests and aspirations to create an ever richer culture and civilization in socialist society;

Unity and coordination of efforts to develop the material basis of the social community and the prosperity of the people;

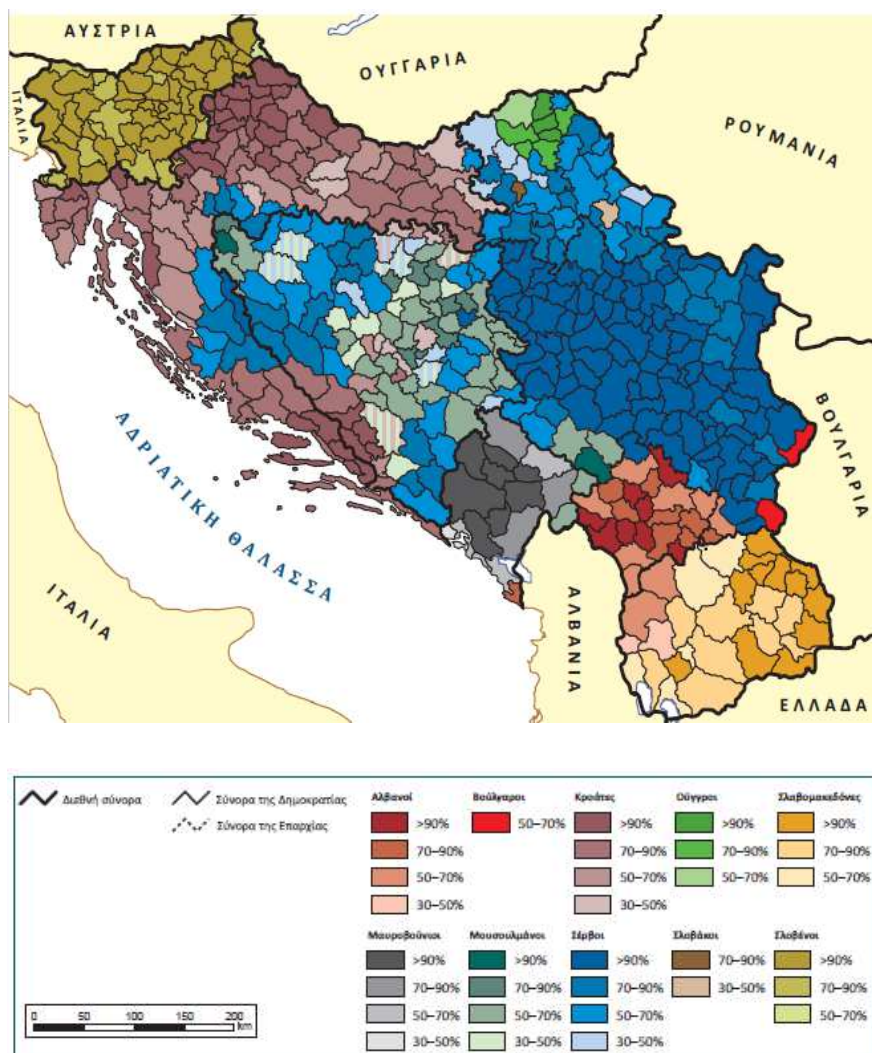
¹⁶⁶ “Constitution of the Socialist Federal Republic”, [worldstatesmen.org, http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1963.doc](http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1963.doc) (accessed in December 21, 2020).

Association of their own aspirations with the progressive strivings of mankind;

Common foundations of an economic and political system in which common interests and equality are achieved among the people.

The working people and the peoples of Yugoslavia exercise their sovereign rights in the Federation when the Constitution determines this to be in the common interest and exercise all other relations in the socialist republics.

Χάρτες

Χάρτης 1. Εθνική σύνθεση της Γιουγκοσλαβίας, 1987¹⁶⁷

¹⁶⁷ Χριστίνα Κουλούρη - Božo Repe, *Εγχειρίδια Πηγών για την Διδασκαλία της Σύγχρονης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*, Τόμος 2, Πόλεμοι, Διαιρέσεις, Ενοποίηση (1990-2008), [μετάφραση Άννα-Μαρία Δρουμπούκη], (Θεσσαλονίκη, CRDSEE, 2016), Κεφάλαιο Β, σ. 44-45, [https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720](https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION-VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720) (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

Χάρτης 2. Πρώην Γιουγκοσλαβία – Εθνικές πλειονότητες - 1992¹⁶⁸

¹⁶⁸ University of Texas Libraries, <https://legacy.lib.utexas.edu/maps/europe/yugoslav.jpg> (accessed in December 22, 2020).

Χάρτης 3. Πολιτικός Χάρτης της Πρώην Γιουγκοσλαβίας 1993¹⁶⁹

¹⁶⁹ University of Texas Libraries, https://legacy.lib.utexas.edu/maps/europe/former_yugoslavia.jpg (accessed in December 22, 2020).

Χάρτης 4. Διάλυση και πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία (1991-1995)¹⁷⁰

¹⁷⁰ Χριστίνα Κουλούρη - Božo Repe, *Εγχειρίδια Πηγών για την Διδασκαλία της Σύγχρονης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*, Τόμος 2, Πόλεμοι, Διαιρέσεις, Ενοποίηση (1990-2008), [μετάφραση Άννα-Μαρία Δρουμπούκη], (Θεσσαλονίκη, CRDSEE, 2016), Κεφάλαιο Β, σ. 50, <https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS->

Χάρτης 5. Η Συμφωνία του Ντέιτον για τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, 1995¹⁷¹

[INTEGRATION_VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720](https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION_VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720) (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

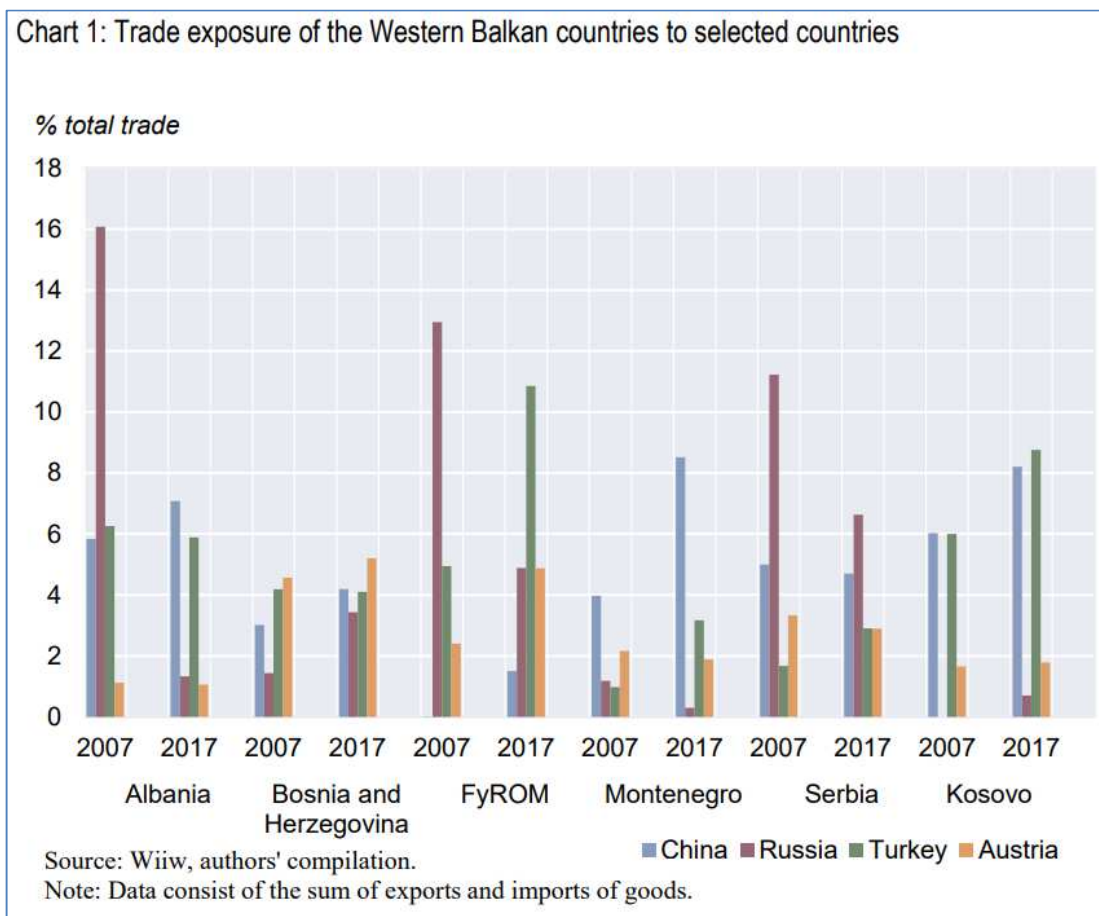
¹⁷¹ Χριστίνα Κουλούρη - Božo Repe, *Εγχειρίδια Πηγών για την Διδασκαλία της Σύγχρονης Ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*, Τόμος 2, Πόλεμοι, Διαιρέσεις, Ενοποίηση (1990-2008), [μετάφραση Άννα-Μαρία Δρουμπούκη], (Θεσσαλονίκη, CRDSEE, 2016), Κεφάλαιο Γ, σ. 119, https://www.kas.de/documents/281190/8334075/WARS-DIVISIONS-INTEGRATION_VOLUME+II_LR.PDF/a2594d73-7f3a-57c1-0739-146e511a416f?version=1.0&t=1582858887720 (έγινε πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020).

Χάρτης 6. Πολιτικός Χάρτης Δυτικών Βαλκανίων 2008¹⁷²

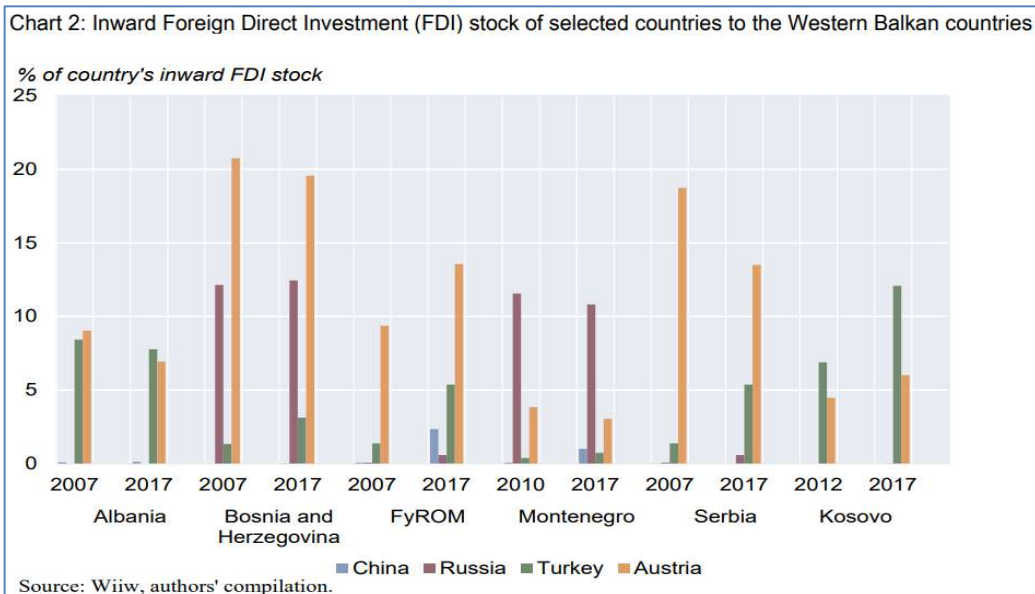
¹⁷² University of Texas Libraries, https://legacy.lib.utexas.edu/maps/europe/txu-oclc-247233313-europe_pol_2008.jpg (accessed in December 22, 2020).

Διαγράμματα - Οικονομική Έκθεση των Δυτικών Βαλκανίων στην Κίνα, τη Ρωσία και την Τουρκία ¹⁷³

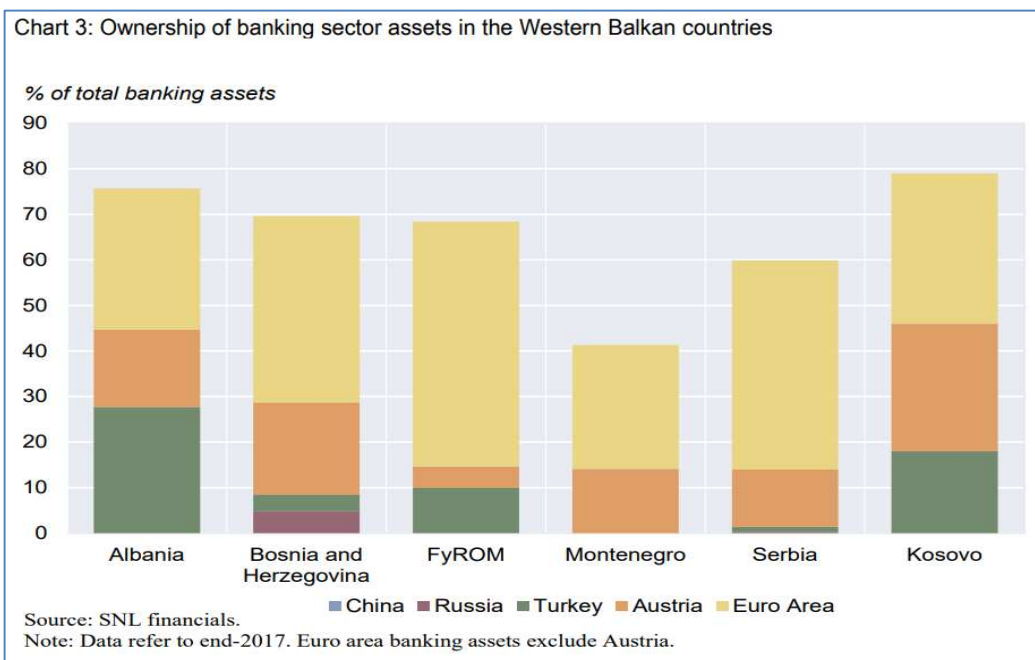

Διάγραμμα 1. Εμπορική έκθεση των χωρών των δυτικών Βαλκανίων σε επιλεγμένες χώρες.

¹⁷³ Mariya Hake – Alice Radzyner, “Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China”, BOFIT, 2019, pp. 9-11, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16048/bpb0119.pdf?sequence=1> (accessed in February 20, 2021).

Διάγραμμα 2. Απόθεμα άμεσων ξένων επενδύσεων επιλεγμένων χωρών προς τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων.

Διάγραμμα 3. Ιδιοκτησία περιουσιακών στοιχείων του τραπεζικού τομέα στις χώρες των δυτικών Βαλκανίων.